

Chronicon monasterii Campensis ordin. Cisterciensis

ex originali edidit manuscripto

Hermannus Keussen.

Catalogus Abbatum Campensium.

Fundatio monasterii de Campo Cysterciensis ordinis. Coloniensis dyoecesis. sub anno gracie millesimo centesimo. vicesimo secundo. predie kalendas februarii inchoati. cum serie annorum. ac aliquarum memorabilium rerum noticia. per singulorum eiusdem loci abbatum successiones. sicut in scriptis seniorum et predecessorum nostrorum. nec non in quam pluribus litteris super diuersis causis per decursum temporum confectis reperitur usque ad annum millesimum quadringentesimum LXXXII^{III} scire cupientibus summatim sequenti scripto panditur¹⁾. quatenus et ipsi studiose et diligenter. in eodem monasterio in posterum deo seruituris. per ordinem temporum que facta fuerint nota facere non omittant. quatenus ipsis vtilitas inde causetur et preteritarum rerum cognitio non lateat. ne ea que geruntur in tempore cum lapsu temporis pereant. cum spe vtile cautumque fuerit. litteris tradi vtilia negotia. maxime ideo quia dies mali et breues sunt et presens etas requirit. vt si contra rem gestam aliqua consurgat dubietas vel malignorum inuidia. rei veritatem et noticiam litterarum eloquia protestentur.

Anno igitur ab incarnatione domini millesimo nonagesimo octauo. Cystercium. prima et principalis abbatia ordinis accepit exordium. sub beato patre Roberto. eiusdem monasterii primo abbate. Ex hac

1) Die letzten Zahlen XII resp. XIII sind später mit anderer Dinte nachgeschrieben worden. Die Chronik wurde also wohl nach 1470 begonnen und im Jahre 1482 oder 1483 vollendet.

igitur abbatia Cysterciensi. tamquam ex vite vera quam dextera domini in atrio ecclesie plantavit. quatuor in exordio prodierunt palmites. videlicet quatuor ordinis principalia monasteria. Quorum primum scilicet Firmitas fundatum fuit anno domini MCXIII. secundum Pontigniacum anno MCXIV. tertium Clarauallis anno MCXV¹⁾. quartum Morimundus eciam anno MCXV. Per ista quatuor monasteria vinea domini sabaoth in Cystercio plantata extendit palmites suos per multorum monasteriorum foundationes vsque ad mare et vsque ad fines terre dilatata est feliciter²⁾.

Ordo Templariorum.

Circa hec tempora ordo templariorum incepit. qui primo albis usi sunt mantellis. et rubram crucem superpositam portauerunt fueruntque Hugo et Sanfredus primi fundatores eius. et sanctus Bernardus abbas regulas eorum composuit. habitaueruntque primo iherosolymis in porticibus templi iuxta sepulchrum domini. vnde et Templarii dicti sunt. Et stetit ordo ille per ducentos ferme annos et deletus fuit anno domini 1307. Item ordo sancti Johannis baptiste Jherosolimitani inchoatur hoc tempore per venerabilem virum Raymundum operibus maxime deditum. Hi vovent se pauperibus seruituros³⁾.

In monasterio itaque Clareuallis. primus abbas fuit sanctissimus pater Bernardus ex Cystercio illic in prima sui fundatione cum nono conuentu directus. qui quamuis primus pater et inchoator ordinis non fuerit. tamen sanctitate et miraculis precipuus habetur.

In monasterio vero Morimundi primus abbas fuit dominus Arnoldus qui cum beato patre Bernardo sub vno preposito iugum domini in sacro ordine pluribus annis portavit. qui tandem relinquens regimen monasterii Morimundi irreuocabili proposito visendi loca

1) Hier ist offenbar durch die Nachlässigkeit des Schreibers ein „C“ ausgelassen worden.

2) Caesar. Heisterbac. (ed. Strange) hat dem Schreiber zur Quelle gebiet; denn I, S. 6 findet sich dieser Abschnitt fast wörtlich wieder. Auf der Bibliothek des Klosters waren um jene Zeit die Homilien Cäsar's im Manuscript vorhanden, wahrscheinlich auch der Dialog.

3) Spätere Zusätze im Contexte oder am Rande, theils von der Hand des Chronistenschreibers, theils von fremder Hand, haben wir durch schräge Schrift überall kenntlich gemacht.

sancta in Jherusalem cum quibusdam fratribus secum assumptis iter arripuit. Quem nec beatus Bernardus in epistola ad eum scripta reuocare potuit. Quapropter nulla eius memoria in cathalogo abbatum Morimundi fieri probatur. sicut in anniuersario obitus aliorum abbatum die ex statuto ordinis fieri solet.

Anno domini M^o C^o XX°. Premonstratensis ordo incepit per virum dei Norbertum postea Magdeburgensem archiepiscopum et habet cappas albas apertas. more habitus nouiciorum Cisterciensis ordinis.

Anno milleno centeno bis quoque deno.

Sub patre Norberto Premonstrati viget ordo.

De fundatione monasterii Campensis.

Anno itaque ab incarnatione domini millesimo centesimo vicesimo secundo (*presidente ecclesie Romane Calixto papa 11° regnante in Romano imperio Henrico quarto II. kal. februarii*)¹⁾ reuerentissimus dominus fredericus archiepiscopus Coloniensis pro honore dei et diuini cultus augmentatione a venerabili viro domino Arnulpho qui eo tempore monasterio Morimundi abbas laudabiliter pfeuit. conuentum nouum duodecim monachorum cum abbate terciodecimo. pro noua fundatione monasterii Campensis sibi transmitti postulauit et obtinuit. quos ita transmissos benigne suscipiens in palatio suo Colonie tandiu retinuit donec eis in episcopatu suo de loco competentis prouidit. Cuius prouisionis seu fundationis tenor sequitur et est talis²⁾. — — — Talis itaque ac tanta fuit donatio reuerendissimi

1) Diese Worte sind später auf dem Rande nachgetragen worden.

2) Hier folgt die bereits bei Miräus I, S. 275, Winterim und Mooren III, S. 88, und bei Lacomblet I, 297, abgedruckte Stiftungs-Urkunde, von deren Wiedergabe, trotz der mannichfachen Fehler, die sich bei den beiden erstgenannten Herausgebern vorfinden, hier abgesehen wird. Auch im Chronikon fehlt, wie bei den Herausgebern, der Schluß der Urkunde. Das Campener Copialbuch hat unter der Widmung dieser Urkunde noch folgende Notiz: „Anno ab incarnatione domini millesimo centesimo vicesimo secundo pridie kal. februarii presidente ecclesie romane Calixto papa secundo. regnante vero in romano imperio henrico quarto reuerendissimus dominus Fredericus archiepiscopus Coloniensis fundauit monasterium nostrum Campensi Cicerstiensis ordinis. Obiit vero anno domini millesimo centesimo tricesimo ipso die sanctorum crispini et crispiniani martirum in monasterio Sybergensi ordinis sancti benedicti sepultus.“ Die Erzählung vor der Urkunde stimmt fast wörtlich mit dem Chron. magn Belg.

domini frederici Coloniensis archiepiscopi in fundatione primaria monasterii Campensis. Obiit vero anno domini millesimo centesimo tricesimo ipso die Crispini et Crispiniani martirum. Et in monasterio Sibergensi ordinis sancti Benedicti sepultus.

Successu vero temporum prefatum monasterium amplioribus possessionibus et priuilegiis ex concessione diuersorum pontificum liberalitate et largitione principum. ac donatione fidelium domino prouidente dinoscitur sublimatum.

*Campe vetus, veteres dum te rexere parentes,
Tunc tua simplicitas digna fauore fuit.
Defunctos patres sequitur zelosa iuuentus,
Sub qua consurgit relligionis honos,
Disciplina decens rerum et custodia solers
Te facient celebrem iam mage quam fueras¹⁾.*

Anno M^oC^o XXII°.

Primus abbas Campensis venerande memorie dominus Henricus cepit anno domini M^oC^o XXII° et quindecim annis laudabiliter preffuit. Obiit in festo annunciationis dominice 1137. Iste fuisse dicitur frater germanus domini Arnoldi primi abbatis Morimundi, qui nimio desiderio et irreuocabili proposito visitandi loca sancta in iherusalem, cura sui monasterii improuide derelicta cum aliquibus fratribus secum assumptis iter arripuit. vt superius dictum est.

1) Der Schrift nach stammen diese Verse aus dem 17. Jahrhundert. Auf einem eingeklebeten Zettelchen stehen noch folgende, die ersten aus dem 16. Jahrhundert, die andern aus dem Jahre 1622:

*Campe vetus, veteres dum te rexere scientes,
Norma boni salua, causa cuiusque fuit.
Defunctis patribus successit ceca iuuentus
Quorum consiliis precipitata ruit
Disciplina decens et rerum copia multa
Heu princeps patrie. mater honesta iacet.*

*Campe vetus, veteres dum te rexere parentes,
Norma piae simplex relligionis eras.
Defunctis patribus successit cauta iuuentus
Huius consilio stabis et auxilio
Disciplina decens rerumque inopia gnarum
Te facient Pater ut sis modo, qui fueras.*

Dix.

A primis igitur annis Cysterciensis ordo in Campo plantatus laudabilibus profecit virtutum incrementis. et numerositate personarum. Peruenit quoque fama sacre religionis ad aures principum et nobilium. qui missis legationibus petebant sibi ex eodem nouos fratrum conuentus transmitti pro construendis nouis abbatiiis in terris et dominiis ipsorum. vnde factum est vt successu temporis plures emitterentur conuentus de monasterio Campensi. de quibus postmodum vidit filios filiorum in multas generationes.

De fundatione monasterii in walkenreda.

Anno domini millesimo centesimo vicesimo octauo. XIII° kal. februarii fundata est abbatia de walkenreda in thuringia. moguntinensis dyocesis. filia nostra prima. Cuius primus abbas vocabatur Henricus.

Anno dom. m^o. c^o. v^o. o^o. XIII° k. febr. f. est abbatia de walkenreda moguntinensis dyocesis ab honorabili et nobili matrona Adelheyde comitissa de Clettenbergh.

Que ex diuina inspiratione magnoque religionis desiderio cum decenti comitiua perrexit inuisere loca sanctorum in Colonia et Aquisgrano atque in Nussya. Ibiq̄ constituta. vidit quosdam monachos Campenses in habitu religioso deuote incedentes. audiensque noue religionis famam per beatum Bernardum qui tempore illo multis miraculis claruit inchoatam. prefatum monasterium Campense deuote adiit. atque cum magno desiderio. nouum conuentum fratrum. pro fundatione monasterii instanter petiit et obtinuit. Quem in loco non procul a castro suo iuxta Harthonem in confinibus thuryngie et Saxonie collocauit. in loco qui dicitur walkenreda. Cuius primus abbas vocabatur Henricus.

De fundatione monasterii in volkolderode.

Anno domini millesimo centesimo XXXI° viii^o kal. octobris fundata est abbatia de volkolderade in thuringia moguntinensis dyocesis filia nostra secunda. Eius primus abbas vocabatur Engelbertus.

Anno domini millesimo centesimo XXXI° viii^o kal. Octobris f. e. a. de volkolderade moguntinensis dyocesis in Thuringia. filia monasterii Campensis secunda. Cuius fundatrix extitit quedam illustris femina Helynburgis nomine. comitissa de progenie comitum de Glychen. habens castellum quondam in loco prefati

monasterii. vbi nunc ecclesia maior consistit. et in eodem castello erat capella sancti laurencii. Quam capellam cum castello. et adiacentibus bonis. primo dederat conuentui monachorum sancti petri nigri ordinis. Qui miserunt ibi aliquos monachos paruo tempore ibi manentes propter penuriam imminentem. Cumque illi pre nimia paupertate. ibi diutius manere non possent. resignauerunt locum predictae comitisse. que tunc contulit eum abbati et monachis de Campo Cisterciensis ordinis cum castello et capella memoratis. Qui mittentes aliquos de fratribus suis. ceperunt disponere locum ad modum claustris siue monasterii. Quod videns predicta comitissa letabatur. et cepit de redditibus et expensis propriis edificare monasterium quod vsque nunc manet deo conseruante. Cuius primus abbas dicebatur Engelbertus. cum nouo conuentu de monasterio Campensi emissus. Vocatur autem idem monasterium Volcolderade. eo quod in nouali volkoldi sit constructum. qui volkoldus ibidem colonus terre fuerat. et extirpator silue. vnde et monasterium partim a suo nomine. partim a suo labore vocabulum sumpsit.

De fundatione monasterii veteris montis.

Post hec anno domini millesimo centesimo XXXIII° adhuc de Morimundo missus est nouus conuentus ad partes Reni pro fundatione abbacie de Bergis. que alio nomine vocabatur „vetus mons“. que disponente domino per venerabilem virum Euerardum fratrem germanum domini Adolphi eo tempore comitis montensis tali occasione fundata fuit. Ipse namque prefatus Euerardus adhuc seculo militans. in quodam bello grauiter in capite vulneratus. et ne caperetur aut occideretur fugam arripiens vix euasit. Vnde verecundiam concipiens mutato habitu. relicta domo. opibusque paternis. clam peregre profectus. limina sanctorum apostolorum petri et pauli Rome sanctique Jacobi in Hyspania. ac aliorum sanctorum ecclesias et memorias deuote visitauit. Tandem ad franciam deueniens in prefato monasterio Morimundi tanquam peregrinus et alterius nationis et lingue sancte conuersationis habitum in statu laicali obnixè petiuit et accepit. Cui pro opere pascere porcos iniunctum fuit. Tandem interiecto aliquanto tempore. a duobus seruatoribus patris sui. qui per franciam transientes ad sanctum Egidium ex voto tendebant. casualiter in siluis pascens porcos inuentus et agnitus est. Qui statim

abbatem ipsius accedentes quis et qualis esset studiose indicauerunt. Quo audito abbas et fratres monasterii mirati et gauisi fuerunt. Et quia doctus et literatus erat ablato priori habitu. ipsum in monachum restierunt et totonderunt. Deinde domino disponente et fratre suo Adolpho comite instante. cum nouo conuentu fratrum transmissus ad natale solum de parte patrimonii sui fundatum extitit monasterium veteris montis in comitatu montensi. non longe a Colonia¹⁾. Preterea inter Abbatiam Campensem et abbatiam Bergensem tam propter situationis vicinitatem. quam propter originis germanitatem ab olim semper perseuerauit fraterna familiaritas et caritatiua communitas²⁾.

De fundatione monasterii Amelungesborne.

Anno domini millesimo centesimo XXXV° fundata est Abbatia de Amelungesborne in Saxonia Hildensemensis dyocesis filia nostra tertia. cuius primus abbas vocabatur Henricus.

Hanc Abbatiam fundauit Sygfridus comes de Bomelborch in honore sanctissime dei genitricis marie et sancti pancracii martiris. Obtinuitque prefatus comes deuotis precibus a monasterio Campensi conuentum fratrum cum abbate XII° kalendas decembris. Habetque idem monasterium uocabulum a quodam heremita quondam habitatore loci. et aqua adiacente. et dicitur quasi Amelongi aqua. sc. Amelongsborn.

De grangiis Wylicka et Gumbretsheim.

Anno domini millesimo centesimo tricesimo septimo. duo nobiles Reinerus et Reymundus milites, seculum presens in maligno positum relinquentes et monachilem habitum in Campo assumentes. elegerunt magis deo seruire quam mammoni. Quorum vnus grangiam quam habemus in wylike et alter curiam que dicitur Gumbretsheim in conuersione sua nostre ecclesie Campensi vnanimi consensu absque alienius contradictione contulerunt³⁾.

1) Diese bekannte Erzählung ist aus der Chronik des Klosters Altenberg geschöpft und durch den Druck schon mehrfach bekannt. Vgl. auch Manrique Annales Cisterc. I, 197. Lacomblet, Archiv, III, 37.

2) Dieser Schlusssatz findet sich ähnlich bei Miräns.

3) Vgl. Annal. des histor. Vereins I, S. 110.

M^o C^o XXXVII°.

Secundus abbas Campensis Theodericus I. qui cepit anno millesimo centesimo XXXVII° et prefuit vtiliter annis quadraginta. (*obiit X^o kl. iunii sc. in die sancti desiderii martiris*)¹⁾.

Item eodem tempore quedam nobilis matrona nomine Godhildis et alii fideles donauerunt monasterio Campensi quedam bona in villa de Honepel. que modo in possessione non habemus.

*Item eodem tempore habuit monasterium plura bona in Hangeslar prope Honepel et kalkar. de quibus pronunc nichil constat quamuis literas habemus. (eas adhuc habemus sed sine fructu)*²⁾.

Anno domini millesimo centesimo tricesimo octauo quidam nobilis dictus Theodericus de Ulft donauit monasterio Campensi eurtam magnam in Goterswick. quam nobis eodem tempore incorporauit et ratificauit Arnoldus archiepiscopus Coloniensis. sub litera et sigillo suo. Item sicut ex relatione seniorum nostrorum accepimus. temporibus angustie quum monasterium propter diuturnas et graves guerras de quibus postea habetur fuisset dampnificatum in multis milibus florenorum. predicta curtis cum sua capella et quibusdam reliquiis in capsa eburnea inclusis impignorata fuit a capitulo ecclesie Recessensis pro quadam summa pecuniarum. que certo et denominato die ante pulsum vesperarum. ipsis in sua ecclesia persolveretur. sub tali pena quod si tali tempore non solueretur. monasterium omni iure priuaretur. nec postea redimi deberet. Prefixo igitur solutionis die Campensibus cum prefatis pecuniis in Reno appropinquantibus Recessenses callide cogitantes pulsum vesperarum suarum anticipauerunt pulsantes secunda hora cum tamen antea tercia hora pulsare consueuerant et eos ita preoccupauerunt. Et ex hoc mote fuerunt lites inter vtrosque. que tamen postmodum per quandam compositionem fuerunt sopite³⁾.

Et sic pronunc nichil iuris in eadem habemus quamuis originalem literam de donatione prefata adhuc integram et sanam habemus.

1) Späterer Nachtrag von anderer Hand.

2) Letzterer Zusatz gehört einem Nachtrage des 17. Jahrhunderts an. Die betreffende Urkunde des Abtes Theoderich ist im Copialbuch vorhanden. Sie wird in den Campener Urkunden abgedruckt.

3) Am Rande steht die Bemerkung: Vacat. Vgl. Laconbl. N. II. I. 328.

Priiilegium Innocentii pape II.

Anno domini millesimo centesimo XXXIX° Innocentius papa secundus ad quem beatus Bernardus plures scripsit epistolas confirmavit omnes possessiones et quecunque alia bona presentia et futura que monasterium Campense iuste possidet ex concessione pontificum. largitione regum. liberalitate principum. oblatione fidelium. seu aliis multis modis et specialiter bona in Gumbretshem Honepul Goterswick. Item vt dictus locus liber sit ab omni seruitute seculari et exactione. sicut fridericus archiepiscopus Coloniensis fundator monasterii constituit. Item vt pro generali parrochie interdicto dictum monasterium a diuinis cessare non teneatur. Item vt dictum monasterium nullus perturbare. aut eius possessiones auferre ablatas retinere. seu exactionibus fatigare audeat. contrarium faciens potestatis honorisque sui dignitate careat. et a corpore et sanguine domini alienus fiat¹⁾. (*Huic bulle subscripsit ipse Innocentius et omnes cardinales sicut adhuc patet intuenti.*)²⁾.

De fundatione monasterii Harswitehusen.

Anno domini millesimo centesimo XL° fundata est abbatia de Harswitehusen in westphalia. paderburnensis dyocesis. filia nostra quarta.

Item monasterium de Harswitehusen fundauit recolende memorie. reuerendus dominus Bernardus de ozede episcopus ecclesie Paderbornensis. qui deuoto rogatu nouum conuentum de monasterio Campensi illuc adduxit. Cuius primus abbas vocabatur Daniel.

Circa idem tempus Abbatia Campensis locum in Aulesberch. qui alio nomine Heghena vocatur. accepit in possessionem.

De tribus conuentibus missis in Heghena.

Ad quem locum tres conuentus singillatim sibi que succedentes sunt emissi de Campo. Quorum primus aliquamdiu moratus est in lombach. (*inde transiit Ryffenstejn*)³⁾.

1) Vgl. Lacombl. N. II. I, 332.

2) Späterer Zusatz.

3) Späterer Zusatz.

Secundus conuentus post habitationem in aulesburch siue Heghena moratur in lapide sancti michaelis. Tercius conuentus de Heghena rediit in Campum. Ad vltimum vero anno domini M^oC^oLXXXVIII^o missus est ibidem conuentus de Bergis siue veteri monte qui ibi permansit (et profecit)¹⁾.

Anno domini 1140 cepit ordo sancti Johannis Jherosolmitani tempore honorii pape II. a venerabili viro Raymundo maxime operibus dedito. Et valde crevit ordo ille. Et vovent se pauperibus seruituros. Iste ordo successit templariorum qui cepit anno M^oXCVIII^o et deletus fuit propter certas abhominaciones anno M^oCCCVII^o et habuerunt statuta siue regulas a beato Bernardo conscripta que modo seruat ordo sancti Johannis.

De fundatione lapidis sancti michaelis.

Anno domini millesimo centesimo quadragesimo sexto fundata est Abbatia de lapide sancti michaelis in Saxonia Halberstadensis dyocesis filia nostra quinta.

Nouerint tam presentes quam futuri. Quod conuentus qui edificauit monasterium lapidis sancti michaelis Halberstadensis dyocesis in Saxonia. primo directus fuit ad Hessoniam. siue Hassyam. ad locum qui Aulesborch et alio nomine Heghena dicitur. deuenit. In quo a comite poppone et sua uxore Bertha. a quibus fuerant inuitati. et eorum amicis satis liberaliter sunt suscepti. et aliquantum temporis in eodem statu pertransiit. Sed secus quam sperauerant euenit. Siquidem sicut ait euangelista. Omnis homo primum bonum vinum ponit etc. sic itaque comes iste. homo cum esset. bona proposuit. bona sponpondit. que nec finetenus tenere potuit. vel voluit. Per decennium itaque multis incommoditabus in predicto loco a monachis est laboratum. nec in spe. nec in re aliqua melioratio est subsequuta. Ea propter locum deserere compulsi sunt et sibi commodam habitationem inquirere. Et prefatus comes possessiunculas eiusdem monasterii. suo iuri mancipauit. et monachos cum solo simplici vestitu abire permisit. Quia ergo nichil vehiculorum aut iumentorum ipsis concessum est. cum tamen plus quam quinquaginta persone diuerse etatis essent. claudi miserabiliter

1) Späterer Zusatz.

incedebant, ceci ducatum querebant. senes imbecillitatem suam baculo sustentabant. iuniores et vegetatiores sub mole vestium grauius desudabant. omnes simul docti et indocti locum predictum relinquebant. Hessionie deinde fines transientes. thuringiam perueniunt. quid aduersitatis ipsis in via occurrerit cum cauma esset non est facili dictu. Tandem ad monasterium Walkenreyda peruenerunt. ubi per triduum a domino Henrico abbate retenti sunt et humane pro caritate recreati. Nec eos sine consolatione abire permisit. sed centum vlnas panni in commune omnibus dedit. insuper unicuique ciphum regularis mensure tradidit. Erant enim et est predictum in numero plusquam quinquaginta. cum abbate suo nomine Rutghero. Sicque profecti Saxoniam intrauerunt. transito nemore quod vulgo Hart vocatur ad locum venerunt sibi determinatum. quem antea multi religiosi inhabitauerant. qui mons volmanni dicitur. Sed tunc mediante domina Beatrice abbatissa Quedelingeburgensis ecclesie. ob eterne recompensationis gratiam monachis Campensibus Cysterciensis ordinis est donatus et confirmatus ad inhabitandum et deo sub monastica et regulari disciplina seruiendum. Sed quia predictus locus in monte volmanni. alio nomine dictus lapis sancti michaelis in quem primum congregatio illa monachorum locata fuit. non monachorum. sed heremitarum habitationi congruit. vti quilibet discretus perspicere potest. Congregatio enim vel conuentus ex magnis et paruis constat. robustis et imbecillibus. vnde loci habitudinem in quo edificia et cetera vsui necessaria haberi possunt requirit. que nullo modo in tam arto et horribili monte haberi possunt. vti in presenti cernitur. Siquidem per quindecim annos ibi manserunt. et multis lapsibus tam iuuenes quam senes in ascensu et descensu montis se ipsos attriuerunt. Cum ergo in multis locis temptatum sit. et non aptus locus inueniretur. et multi mutationem loci suggererent. tandem religiosorum et prudentium atque magnatorum consilio cum consensu prenominate domine Adelheidis abbatisse sub cuius ditione locus erat ad inferiora montis in loco cuiusdem ville sepedictus conuentus monachorum translatus est. Antea tamen predicto loco quem nunc inhabitant debite circumsepto. et edificiis necessariis per annum preparatis¹⁾.

1) Nachtrag von der Hand des Chronikschreibers.

Et fuit eo tempore magna sterilitas ita vt maldrum siliginis in Colonia venderetur marca argenti.

Anno domini M^oC^oXLIII^o presidente sanctissimo papa Innocentio II. regnante lothario facta est processio sollempnis in leodio. in ecclesia sancti martini et apud ecclesiam maiorem. In qua contigerunt que sequuntur. Nam dominus papa missam celebrauit. deinde sanctus Bernardus abbas Clareuallis ibidem predicauit. Item prefatus dominus papa predictum lotharium in Romanorum imperatorem coronauit. fertur quod hec processio fuit dominica letare. Hys temporibus erant leodii in ecclesia sancti lamberti subscripte persone dignitates et beneficia obtinentes. videlicet octo legitimi filii regum. viginti quatuor filii ducum. viginti novem filii comitum. septem filii baronum et nobilium. ex quibus alii erant abbates. alii archydyaconi. alii prepositi. alii decani. alii thesaurarii. alii simplices canonici. Item prefatus lotharius beatum Bernardum in maxima reuerentia habuit et alios viros religiosos. quorum etiam meritis magnas victorias se gloriabatur obtinuisse.

De quibusdam miraculis sancti Bernardi in presentia abbatis Campensis.

Anno domini millesimo centesimo quadragesimo septimo in festo sancti Pauli primi heremite. et tribus diebus sequentibus. beatus pater Bernardus fecit in Colonia plura miracula presente abbate Campensi per virtutem namque domini nostri ihesu christi cecos illuminauit. claudos erexit. surdis auditum reddidit. linguas mutorum soluit. et diuersa morborum genera sanauit. Deinde in monasterio bruwylre et per totam viam vsque ad Aquisgranum sicut in vita et libris miraculorum eius plenius scriptum habetur.

Anno domini 1149 beatus Malachias ex hybernia episcopus in Claraualle defunctus est. Eius vitam beatus Bernardus descripsit. Et eodem anno visio tondali militis hyberniensis facta est. Visiones sancte Elizabeth hoc tempore facte fuerunt. Et sancte Hyldegardis monialis.

De priuilegio Eugenii III.

Anno domini millesimo centesimo quinquagesimo primo Eugenius papa tercius. ad quem beatus Bernardus scripsit libros de consideratione.

monasterium Campense suscepit sub protectionem sedis apostolice. ut monasticus ordo ibi in perpetuum obseruetur. Et vt bona monasterii et specialiter in bulla expressa in perpetuum maneant illibata. Item quod de laboribus quos propriis manibus excolimus aut sumptibus ac de piscationibus et nutrimentis animalium decimas non soluamus etc. vt in priuilegio precedenti. Huic bulle subscripsit ipse Eugenius cum cardinalibus¹⁾.

De obitu sancti Bernardi.

Tandem anno domini millesimo centesimo quinquagesimo tercio beatus pater Bernardus. iam ordine Cysterciensi vbique dilatato. et amplius quam centum sexaginta monasteriorum pater existens. regiminis sui anno XXXVIII° consummatis feliciter vite sue annis sexaginta et tribus. XIII° kls. Septembris migrauit ad dominum.

De vinea quadam que dicitur sancti Bernardi abbatis.

Monachus quidam nomine Chrispianus sub beato Bernardo plantauit vineam in vertice montis. qui est proximus Clarenualli. Et venerunt fratres germani venerabilis patris Guido scil. et Gerardus et excommunicauerunt predictam vineam. dixeruntque chrispiano. frater chrispiane. vbi est mens tua? et vbi cor tuum? Quare non considerasti scripturam dicentem quam (?) vinum non est monachorum. At ille respondit. Vos fratres spirituales estis et bibere vinum non vultis. ego peccator sum et volo bibere vinum. Tunc dixit sanctus Gerardus prefatus. Dico tibi frater chrispiane. Non videbis fructum eius. Post hec verba reuersi sunt in monasterium. Ille vero vineam suam fodit et excoluit multis temporibus. denique mortuus est. et non vidit fructum eius. Post multum vero temporis venit alter custos vinee ad sanctum Bernardum et dixit ei. pater venerande nunc vinea nostra anathema est. nec potest facere fructum. At ille. Quare fili? Respondit. fratres tui excommunicauerunt eam et deinceps fructum non fecit. Tunc sanctus pater. Afferte inquit mihi aquam in pelui. Ac ille obtulit ei. Tunc vir sanctus fecit signum crucis et sanctificauit aquam et ait. vade fili et asperge per totam vineam. Recessit frater et fecit iuxta preceptum patris abbatis. et vinea

1) Vgl. die aus dem Copiar mitgetheilte Urkunde.

crevit et multiplicata est. ita (vt?) videntes mirarentur. De cuius primo fructu fertur beatus Bernardus maximum vas miraculose repleuisse¹⁾.

Anno domini M^oCLXIII^o translati fuerunt sancti tres reges de Mediolano in Coloniā per Reynaldum archiepiscopum coloniensem.

Gracianus monachus decretum compilauit et a beato Eugenio papa III. ad quem beatus Bernardus scripsit libros de consideratione approbatur.

Petrus Lombardus episcopus parisiensis frater Graciani libros sententiarum edidit.

Petrus comestor frater Graciani et Petri Lombardi scolasticam hystoriam composuit et alia.

De ordine wilhelmitarum.

Eodem tempore wilhelmus heremita sanctissimus claruit. olim dux Aquitanie et comes Pictauię. Hic primum scismaticus fuit contra ecclesiam Romanam. Sed a beato Bernardo abbate cum venerabili sacramento territus fuit et conuersus. Postea lorica super nudo vestitur. Et ab isto originem traxit ordo wilhelmitarum. Anno 1173.

Eodem tempore sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus de ordine Cisterciensium martirizatur in Anglia. multis claris miraculis sc. Anno domini 1171.

Eodem tempore sanctus Bernardus abbas Clareuallis canonicatur per papam Alexandrum terciū et propter concursum populi prohibuit abbas Cystercii ne plura miracula faceret. et obediuit mortuus.

1) Diese Legende, aus dem Anonymus Gallus geschöpft, findet sich mit einigen unwesentlichen Abweichungen auch noch auf einem andern Zettel vor. Im Schlußtheil weicht dieser etwas ab, denn er hat statt des letzten Satzes: Item propter hanc vineam sanctus Bernardus precepit fieri vas magnum vinarium habens viginti pedes in altitudine siue profunditate et triginta pedes in longitudine quod ex uno botro primitiarum illius vineę manibus sancti patris expresso miraculose repletum fuit. sicut legitur de oleo helisei quod modice infusum pluribus vacuis vasis excreuit in ipsis usque ad plenum unde propter tale miraculum predictum vas adhuc in hodiernum diem seruatur inesse. Et anno 1484 fuit repletum de nouo vino illius anni.

M^oC^oLXXVII^o.

Tercius abbas Campensis Gierardus primus cepit anno millesimo centesimo septuagesimo septimo et prefuit annis VII. (*Obiit III° Nonas marcii*)¹⁾.

M^oC^oLXXXIV^o.

Quartus abbas Campensis Gherardus primus. cepit anno domini millesimo centesimo octogesimo quarto et prefuit annis viginti. (*Obiit in die katherine virginis.*)

Sub isto venerabili abbate valde creuit monasterium Campense in agris vineis et edificiis. ac redditibus tam emptis quam gratis acceptis. Multa debita inuenit que soluit et habundantiam reliquit. Viginti monachos inuenit et XLIX dimisit.

Anno 1188 obiit sancta *Hyldegundis* que a patibulo miraculose fuit liberata. et postea in *Sconaugiensi* monasterio *Cisterciensis* ordinis inter monachos in virili habitu religiosissime conuersata fuit²⁾.

De bonis dictis hoen donatis a comite Cliensi.

Anno domini millesimo centesimo octuagesimo octauo Theodericus comes cliensis vna cum matre sua Aleyde et fratre suo Arnolfo donauit et contulit monasterio campensi insulam inter Ressay epidum et wyschelam villam in alueo Rheni coniectam. que vulgari ter dieitur hoen cum appendiciis. terris cultis et incultis. aquis ac decimis. et quidquid in eadem vtilitatis in posterum prouenire poterit. Consentiente in hoc domino Philippo archiepiscopo Coloniensi qui ius sibi in eadem insula vindicare voluerat. sicut litere desuper confecte latius ostendunt³⁾. In ipsa insula consuevit monasterium habere singulis annis libere vltra expensas. mille et ducenta maldra bladi diuersi generis. Et ibidem nutrire consueuerunt mille et trecentas oues et vltra preter vaccas et alia animalia. Ex quibus tam in carnibus quam in caseis et lana. magna dietim venerunt emolumenta. Et eciam de diuersis aliis prouentibus recipere solebant ad valorem centum scudatorum aureorum. Et hec insula per inundationem et impetum Reni destructa fuit et quodam modo absorpta

1) Späterer Zusatz.

2) Vgl. César. v. Heisterbach, Dial. mirac. I, 40.

3) Vgl. Sacombf. Urfr.-B. I, 510, 511.

circa annum domini millesimum trecentessimum XII^m sicut infra habetur (*de XV° abbate*)¹⁾.

Ex antiquo registro.

Istorum bonorum ad monasterium spectat iurisdictio temporalium seu iudicium sanguinis. sed est commissum domino de honopol ea condicione quod possumus illud ad nos quum voluerimus reuocare. et nostram de illo voluntatem ordinare.

De quibusdam pitanciis.

Item prefata Aleydis comitissa de Cliuo contulit eciam monasterio Campensi de peculio suo multa bona precipue certos annuos redditus vt inde conuentus habeat pitancias in pane triticeo vino et piscibus hiis diebus. videlicet in cena domini. vigilia pasche die pasche et duobus diebus sequentibus. Similiter in die natiuitatis christi et duobus diebus sequentibus. Et istarum pitanciarum et seruitiorum redditus comparati fuerunt in Ouwenhem et in quadam vinea in wyse prope Confluentiam²⁾.

De capella veteris abbacie.

Insuper capellam sancti Johannis euangeliste. sanctique Seruatii dotauit. ac dedit calicem. indumenta sacerdotalia. altaris ornamenta ceteraque necessaria. quatenus eius memoria. patrisque sui Geuehardi comitis et filii eius comitis Theoderici perpetuo habeatur. Obiit vero anno domini millesimo centesimo octuagesimo nono³⁾.

De ordine Theutonicorum militum.

Anno 1190 cepit ordo Theutonicorum militum sub henrico imperatore. et habuit ortum ex ordine sancti Johannis iherosolimitani.

De translatione martiris sine nomine.

Item prefatus Philippus Coloniensis archiepiscopus. transtulit de xanctis ad monasterium Campense corpus incliti martiris sine nomine de sacra legione thebeorum ex societate sancti victoris inuentum in

1) Späterer Zusatz.

2) Lacombl. I, 515. Die Güter in Duwenheim, 20 Morgen, wurden 1195 mit dem kölnischen Dompropste Ludwig vertauscht gegen Güter in Hückelhofen.

3) Beachtenswerthe Notizen über das Clever Grafengeschlecht.

ecclesia xanctensi in purpura et calcis amputata summitate capitis. et fluceellis sanguinis eius. adhuc in monumento apparentibus. Cuius festum agitur XVI° kls. maii. Obiit vero idem archiepiscopus philippus anno domini millesimo centesimo XCVI^o.

De conuersione cuiusdam canonici Coloniensis.

Circa hec tempora quidam nobilis adolescens adolphus nomine Canonicus maioris ecclesie coloniensis cum quodam tempore ad monasterium Campense venisset videns deuotionem fratrum et quam sollicite et deuote quodam die in ecclesia nudabant dorsa sua ad suscipiendas disciplinas. compunctus corde abire non poterat sed seculi pompam contempnens sacrum ordinis habitum suscepit. In quo tantum profecit. vt non multo post tum propter generis nobilitatem. tum propter religiositatem in ecclesia Osenburgensi ad dignitatem eligeretur episcopalem. Obiit in vigilia apostolorum petri et pauli¹⁾.

Anno domini millesimo centesimo XCV^o Henricus comes Seynensis donauit monasterio Campensi quedam bona in Ouwenheim²⁾.

Anno 1197 dominus Petrus Cantor parisiensis postea monachus monasterii longi pontis Cisterciensis ordinis tam vita quam doctrina conspicuus in magna deuotione migravit a seculo.

Anno domini 1197 cepit ordo sancte trinitatis pro redemptione captiuorum.

Anno domini 1199 dominus wyllhelmus abbas monasterii de karoli loco in Byturiensem archiepiscopum eligitur. qui nobilis genere fuit. sed virtute et sanctitate nobilior miraculis claruit in vita pariter et post mortem. quem honorius papa III. sollempniter canonizauit.

De quadam graui exactione.

Anno domini 1199 tempore venerabilis domini Guidonis abatis Cistercii postea Remensis archiepiscopi dominus papa grauem exactionem imposuerat super ordinem Cisterciensem. videlicet quod daret quinquagesimam partem omnium bonorum ad subsidium terre Jerosolimitane. Sed ab ista graui tribulatione per

1) Vgl. Cäsar. v. Heisterb. I, 22.

2) Vgl. die aus dem Copiar mitgetheilte Urkunde und Lacomb. II, 68.

intercessionem beatissime virginis marie specialis patrone et aduocate ordinis nostri atque per sanctum Bernardum fuit ordo misericorditer liberatus atque in libertatibus prius sibi a summis pontificibus. imperatoribus. regibus ac principibus concessis permansit. sicut in quadam reuelatione legitur¹⁾.

M^oCC^oIII^o.

Quintus abbas Campensis Theodericus II. cepit anno domini M^o ducentesimo quarto. et prefuit anno vno cum dimidio. *Obiit XIII. kl. aprilis.*

Anno domini M^oCC^oIII^o Johannes archiepiscopus Treuerensis libertauit monasterio Campensi curtem in wyse cum vineis prope Confluentiam.

MCCVI.

Sextus abbas Campensis Gerlacus I. cepit anno domini M^o ducentesimo sexto. et prefuit XIII annis et IX mensibus. *Obiit ydibus octobris.*

Anno domini 1207 heresis Albiensis feruebat. XII. abbates Cisterciensis ordinis a papa Innocentio missi sunt ad predicandum et eos ad vnitatem catholice fidei reducendum.

Eodem tempore floruit Helynandus monachus frigidi montis Cisterciensis ordinis. vir religiosus et facundia disertus. qui multa vtilia conscripsit. Ipse etiam Cronicam ab inicio mundi vsque ad sua tempora digessit²⁾.

Eodem tempore dominus Gaufredus Siluanectensis episcopus. relicto episcopatu Cisterciensem ordinem acceptauit in monasterio karoli loci³⁾.

De quatuor ordinibus mendicantium.

Anno domini M^o ducentesimo VIII° cepit ordo predicatorum. Anno 1212 cepit ordo minorum.

Circa idem tempus cepit ordo heremitarum sancti Augustini. Et prescriptos quatuor ordines mendicantium confirmauit Honorius papa III.

Anno domini 1220 cepit ordo Carmelitarum.

1) Vgl. Manrique, Bb. III, ad a. 1197 und 1200.

2) Diese Stelle ist dem Vincenz von Beauvais entlehnt.

3) Chartieu in Frankreich.

Priuilegium Innocentii pape tercii pro monasterio campensi.

Anno domini millesimo ducesimo XIII° Innocentius papa tercius monasterium Campense sub protectionem sedis apostolice suscepit. cum omnibus bonis que iuste possidet. Et vt monasticus ordo ibidem obseruetur secundum institutionem regule sancti benedicti. Item quod nullus professus ordinis de monasterio eodem recedat sine licentia abbatis et sic recedentem nullus sine cautione literarum audeat retinere etc. Item quod in causis propriis nobis liceat testimoniis fratrum nostrorum vti. Item si episcopus ordinarius requisitus abbatem benedicere et alia officia episcopalia conferre rennuerit. abbas tamen non benedictus officia abbatis exercere poterit. Et ab alio episcopo percipere poterit que a proprio fuerint denegata. Et quod episcopi sint contenti in professionibus abbatum ea forma que ab origine ordinis noscitur instituta etc. Item quod nulli ecclesiarum prelati. in monasterium nostrum vel in personas. et benefactores nostros. vel nobis laborantes illis diebus quibus nos laboramus et alii feriantur. suspensionis. interdicti sententiam promulgare valeant. Item quod nobis liceat in monasterio nostro. quum commune interdictum terre fuerit. excommunicatis et interdictis exclusis. diuina celebrare. Item quod nullus infra clausuras locorum aut grangiarum nostrarum audeat violentiam exercere aut rapinam. Item confirmatio omnium libertatum. exemptionum secularium exactionum. immunitatum a Romanis pontificibus regibus et principibus et aliis christifidelibus nobis fauorabiliter indultarum et plura alia que patebunt perlegenti. huic priuilegio subscripsit ipse Innocentius cum Cardinalibus¹⁾.

De fundatione monasteriorum Eppynchouen et Sarne.

Anno domini M^oCC^oXIII^o fundata est abbatia monialium dicta Aula sancte marie in Karlesforst²⁾. que postmodum translata est in locum qui vocatur Eppynchouen. Eodem tempore vel paulo ante fundata est abbatia monialium dicta Aula sancte marie in Sarne. *Item cimiterium in monasterio Sarne consecrauit Engelbertus Coloniensis archiepiscopus et martir. vt patet in quadam litera.*

1) Die Urkunde ist theilweise abgedruckt bei Sacomb. II, 45.

2) Karst bei Neup.

Ista fuisse putantur prima monasteria monialium monasterio Campensi incorporata et regimini et visitationi abbatis commissa. Et ex istis monasteriis processu temporis plura deriuata sunt monasteria monialium¹⁾.

De grangia Ouwenhem²⁾.

Anno domini M^oCC^oXVII^o Henricus comes Seynensis donauit monasterio quedam bona in Ouwenhem. Et circa idem tempus bona curtis Ouwenhem ampliata fuerunt tam emptionibus quam donationibus fidelium³⁾. Eodem anno sc. 1217 empta fuerunt bona in ymmenhouen apud curtem ouwenhem. a quodam wenero. que quidem bona domina Gerbergis abbatissa sancte marie in Capitolio Coloniensi eodem tempore libertauit a iure feudali sibi in prefatis bonis debito. Et dominus Engelbertus archiepiscopus Coloniensis hec ratificauit vt patet in literis desuper confectis⁴⁾.

MCCXVIII^o.

Septimus abbas Campensis Johannes cepit anno domini M^o ducentesimo XVIII° et prefuit annis quatuor et duobus mensibus. *Obiit XV. kl. aprilis.*

De fundatione monasterii in Ruremunda.

Anno domini M^o ducentesimo XVIII° fundata est abbatia monialium sancte Marie in opido Ruremunde per Gerardum comitem gelrensem *sollicitante venerabili domina Richarde prima abbatissa monasterii in Ruremonde. que illic moniales aliquas pro noua institutione direxit.* et ad instantiam venerabilis Engelberti archiepiscopi Coloniensis ordini incorporata et visitationi abbatis Campensis commissa. Et in eodem monasterio domina Richardis mater predicti comitis vidua facta ordinem Cisterciensem acceptauit et prima abbatissa illic fuit.

Anno domini 1220 cepit ordo sancte marie de monte Carmelo.

Anno domini M^o ducentesimo XXII° abbas sancti Cornelii Indensis libertauit monasterio Campensi quedam bona in Ouwenhem de

1) Vgl. Lacombf. II, 216.

2) Auenheim.

3) Lacombf. II, 68.

4) Vgl. die später folgenden Campener Urkunden.

inre feudali et in eadem litera habetur (*et adhuc in praesenti ius illud sibi competere sustinere voluit*)¹⁾ de confraternitate inter monasterium sancti Corneli et monasterium Campense perpetue seruanda.

De monasterio Honepa postea Horst.

Circa annum domini millesimum ducentesimum vicesimum tertium sicut seniorum relatione cognouimus. abbatissa et conuentus monasterii in Honepol situati iuxta parrochiam ecclesiam ordinis sancti Benedicti transtulerunt se ad ordinem Cysterciensem ac eciam certis ex causis monasterium suum in Honepol deserentes. transmigrauerunt apud Dauentriam et in loco solitario dicto Horst monasterium construxerunt. quatenus ibi domino secretius in ordinis obseruantia deseruirent. Sed istud monasterium postea circa annum domini 1253 ex toto fuit combustum et desolatum sic vt vix videretur posse reedificari. Eodem tempore disponente domino. et sollicitantibus quibusdam christifidelibus. Godefridus abbas et conuentus monasterii Sigebergensis. ordinis sancti Benedicti. cum consensu Conradi archiepiscopi Coloniensis mediante certo contractu. abbatisse et conuentui de horst predictis tradidit monasterium siue preposituram in monte iuxta sanctis dictum vurstebergh. perpetuo possidendum. reuocato domino Richwino preposito eiusdem loci. cum aliis monachis secum commorantibus et ab eo tempore quedam moniales de predicto monasterio Horst venientes vurstebergh inhabitauerunt. Monasterium tamen Horst eodem tempore deo prouidente per episcopum traiectensem et alios fideles extitit reedificatum non tamen in loco Horst. sed prope in alio loco. qui iam vulgariter dicitur Honepa. Ex eo quod predictae moniales quondam in Honepol monasterium habuerant. Et fuit Conuentus de Horst diuisus ad vtraque monasteria. Item in ecclesia parrochiali Honepol remenserat (?) dispositio chori cum aliis pluribus certis iudiciis monasterii prefati. usque ad annum domini 1442 quum prefata ecclesia fuit pro magna parte renouata et instaurata.

1) Dieser Zusatz aus dem 18. Jahrhundert scheint eine Zeile zu spät eingerückt zu sein.

MCCXXIII^o.

Octauus abbas Campensis Arnoldus I. cepit anno domini M^o ducentesimo XXIII° et preluit annis XII. Iste vocatus de monasterio suo Campensi electus fuit in abbatem Morimundi. Et quia ibidem abbas obiit propterea eius memoria apud nos in martilogio non pronunciatur¹). *Obiit in Morimundo vltima februaryi anno.*

De priuilegiis Engelberti Coloniensis archiepiscopi.

Anno domini M^o ducentesimo XXIII° venerabilis Engelbertus Coloniensis archiepiscopus graciose concessit vt coloni nostri habeant ius communitatis in siluis. pratis. pascuis et locis palustribus adiacentibus.

Eodem anno idem archiepiscopus suscepit grangias nostras in protectionem suam et ne quis communia nostra in agros conuertat vel in eis nouas edificationes faciat²).

Anno domini 1224 prepositus et capitulares ecclesie sancti victoris xantensis tempore Engelberti archiepiscopi remiserunt nobis decimas in Campo inferiori. videlicet Altvelt. ipsis quondam a friterico coloniensi archiepiscopo fundatore nostro concessas.

De bonis in Euersael³).

Anno domini M^o ducentesimo XXV° empta fuerunt plura bona in Euersael a diuersis venditoribus. Maior vero et principalis grangia in euersael comparata fuit ab Hermanno marscaleo de Alfteren. Item eodem anno empte fuerunt decime in Husen. Rubergh et pro parte in Orsoy quas nobis prefatus Engelbertus archiepiscopus Coloniensis cum consensu Capituli maioris ecclesie Coloniensis larga donatione liberas concessit et in perpetuum confirmauit possidendas⁴).

1) Die Annal. Cistere. von Manrique, I, S. 521, bringen von ihm nur die kurze Notiz, daß er ein Deutscher gewesen, sechs Monate als Abt in Morimund fungirt und im dortigen Capitel begraben sei.

2) Binterim und Mooren, III, 73 und 74.

3) Eversaal bei Rheinberg.

4) Binterim und Mooren, IV, 244. Husen bei Büderich, Ruberg, in der Nähe von Orsoy. Unter den Zeugen fehlt in diesem Abdrucke noch: Bruno prepositus sancti Kuniberti. Henricus prepositus.

De mirabili fundatione monasterii nostri ad sanctum Seruatium
in Traiecto inferiori.

Anno domini millesimo ducentesimo XXV° temporibus domini Honorii pape tercii. et frederici secundi imperatoris et Ottonis de lippia episcopi Traiectensis. qui occisus est cum multis vasallis et ministerialibus in Couordia. moniales sancti Servatii in Traiecto mutauerunt nigrum habitum in griseum. Iste nigre moniales prius erant habitantes extra ciuitatem in campo iuxta pontem et villam que dicitur Abstade. Eo tempore erat vir quidam habitans cum vxore sua in fine ciuitatis traiectensis. vbi nunc predictae moniales habitant. cuius vxor summo mane exurgens et ortum (hortum) suum intrans reperit quendam virum proeacte etatis valde speciosum sub arbore quadam stantem qui eandem salutauit. Quem predicta mulier quasi inrependo interrogauit. quid quereret. aut cur ortum suum ingressus fuisset. Cui ille. Ego ad hoc veni. vt locum istum perspicere et compararem. Quo audito. mulier currens vocauit virum suum. Quem prefatus senex videns nomine suo salutauit. Post hec vir interrogauit. quid quereret aut cur ortum intrasset. Cui ille: Ad comparandum locum istum huc veni. Ad quem ortulanus: Possessio nostra adhuc venalis non est. vel alicui eam vendere volumus vel possumus. Cui senex: Si vendere hanc predictam possessionem michi volueritis. decem libras denariorum et vitam eternam tibi et vxori tue et filiis tuis promitto. Ad hanc vocem ortulanus multum exhilaratus. ac vehementer ammirans ait: Dic quod est nomen tuum? Cui ille: Si scire vis nomen meum Seruatius nuncupor. capellanus supradictarum monialium in Campo. prope Traiectum commemorantium. Ad quem vir: Nunquam noui capellanum earundem monialium. tali nomine nuncupatum. Cui ille: Ego certissime ad vsus monialium sepedictarum huc veni. vt hodierna die faciam vos decem libras habere et post huius vite finem vitam eternam possidere. Cui vir: Pro vita eterna habenda. predictas possessiones meas libenti animo vendo. Ad quam vocem vir sanctus eleuata manu sua dextera. signum crucis faciens. benedixit locum illum dicens: Benedictus sit locus iste a domino deo forti in perpetuum. Et omnium quorum corpora hoc in loco fuerint humata. anime ipsorum ab eterna dampnatione erepte in die iudicii saluabuntur. Hys dictis disparuit. et in arbore sub qua steterat. figuram sui corporis mani-

festissime impressam reliquit. Post in ipso momento ad sepedictas moniales vir ire cepit. et conuocans abbatissam. omnia que acta sunt ei per ordinem enarrauit. Que ultra quam credi potest ammirans. beatum Seruatium tam preclari miraculi auctorem prenoscens. magna cum exultatione ipsum in patronum cum suis subditis gaudenti animo suscepit. Eodem vero die quo hec acta sunt. paululum ante huius predicti viri aduentum. homo quidam de zelandia adueniens. predictis monialibus decem libras denariorum pro remedio animarum patris et matris sue ipso anno defunctorum in elemosinam contulit. Quas sepedicto viro pro venditione possessionis sue confestim conferre non distulit. Ipse vero pecunia accepta sine mora civitatem ingressus. huius rei eventum. tam ecclesie quam omnibus manifestare cepit. Quibus auditis. dominus otto de lippia natus. traiectensis episcopus cum clericis et laicis per pluribus locum adiens. ymaginem beati Servacii in arbore sub qua stationem fecerat per lucide impressam inuenit. Qui mox habitationem predictarum monialium in locum a deo ac beato Servacio tam manifeste benedictum suis propriis expensis transferri iussit. Ipse vero moniales ad consilium domini Ottonis de lippia traiectensis episcopi mutauerunt et supradictum est nigrum habitum in griseum Cisterciensis ordinis. sub domina vlynde abbatissa protunc minime consentiente. et se ad alium locum transferente. Mortuo igitur domino Ottone de lippia. episcopo traiectensi. successit dominus willibrandus de Aldenbergh in episcopatu. Qui pro tam salubri benedictione. predicto loco monialium tam manifeste collata. ardenti desiderio erga beatum Seruatium accensus. primarium lapidem eiusdem ecclesie posuit. Alodium etiam quod Galghewerde nuncupatur perpetuo iure possidendum tradidit. Ecclesiam etiam de werkanden et capellam de Odike insimul contulit. Et antedictam ecclesiam cum monasterio in honore sancti Servacii episcopi dedicauit. Qui etiam pro tam publica benedictione apud predictum monasterium sancti Servacii cum pluribus nobilibus sepulturam elegit.

Priuegium Henrici imperatoris.

Anno domini M^o ducentesimo XXV° Henricus imperator ad petitionem sepedicti domini Engelberti archiepiscopi Coloniensis indulget monasterio Campensi gratiam et licentiam. quatenus quascunque possessiones in agris videlicet et vineis. pratis. siluis. aquis. stagnis.

pascuis. terris cultis et incultis a fidelibus imperii. titulo donationis. emptionis seu concambii obtinuerint. sine omni prorsus contradictione. auctoritate imperii possideat. Actum anno domini MCC^o XV° 1).

De martirio sancti Engelberti.

Et eodem anno VII° die Nouembris prefatus Engelbertus archiepiscopus Coloniensis pro iuribus ecclesiasticis defendendis. ab impiis crudeliter occisus. martirio coronatus est. atque post mortem pluribus claruit miraculis.

De priuilegiis comitum Gelrie.

Anno domini M^oCC^oXXVIII^o Gherardus comes Gelrensis fundator monasterii sancte marie in Ruremonda ciuitate dedit monasterio Campensi libertatem in theloneo. Lobede. de centum vasis vini et quinque. de corio duorum last. de centenario salis et dimidio. de allec duorum last. et de decem amis Buturi siue per naues monasterii proprias siue alienas. ea conditione. quod per abbatem ministraretur conuentui per quatuor festos dies pentecostes. de vino Renensi. piscibus recentibus et pane. in memoriam sui et vxoris ac heredum suorum.

De libertate bonorum in Gelrelant.

Anno domini M^oCC^oXXX^o Otto comes Gelrensis filius Gherardi comitis ad honorem auie sue Rychardis. prime abbatisse monasterii sancte marie Ruremondensis libertauit bona monasterii dicta Holtusen in Gelrelant cum suis attinentiis. et alia bona. que tunc habuit monasterium absoluit. ab omni seruitio et exactione ac iure sibi et suis heredibus attinentibus.

De bonis quondam in Cutze in Slauia prope Rostock.

Anno domini M^oCC^oXXXIII^o illustris princeps dominus Nycolaus dominus de Rozstoc donauit monasterio Campensi pro remedio anime sue et antecessorum suorum quinquaginta mansos terre in Slauia cum stagno adiacente dicto Cutze. cum pratis nemoribus et omnibus attinentiis. Item Brummardus episcopus Suerinensis et Wylhelmus

1) Sacombf. II, 127.

episcopus Havelbergensis prefata bona libertauerunt a solutione decimarum. Ista bona de Cutze vendita fuerunt. consulatui civitatis Wystock pro nongentis florenis aureis Renensibus. Anno domini 1436 pro quibus comparata fuerunt bona et decime in Wachten-donck. vt infra patebit¹⁾.

De visitatione in Bethleem ordinis Regularium.

Anno domini M^o ducentesimo XXXIII° tempore Arnoldi abbatis Wylhelmus primus prepositus monasterii in Bethleem. et totus conuentus eius. ordinis Regularium sancti Augustini. cum consilio et consensu domini Wylbrandi Episcopi Traiectensis: quia annuam visitationem non habebant. se subiecerunt iurisdictioni abbatis. prioris et cantoris. qui pro tempore erunt in monasterio Campensi Cyster-ciensis ordinis. Coloniensis dyocesis. eosque in perpetuos visitatores. correctores et rerum suarum conseruatores pari desiderio et communi consilio elegerunt. Ita vt si non omnes visitationi interesse possent. duo nichilominus idem peragant. singulis annis. vel quotiens necessarium fuerit et tam in capite. quam in membris corrigant quicquid viderint corrigendum. secundum primas obseruantius dicti prepositi in libello antiquarum consuetudinum confirmatarum anno MCCXXXIII^o. Hanc autem ordinationem annue visitationis. dominus Henricus archi-episcopus Coloniensis. confirmauit et ratificauit. Anno M^o CC^o XXXIII°.

Eandem etiam visitationis formam et libellum statutorum et consuetudinum antiquarum prefatarum cum sigillo predicti monasterii de Bethleem appendente signatum. dominus Gregorius papa IX confirmauit. pontificatus sui anno VIII° vt patet in bulla ipsius. et in aliis literis desuper confectis.

Fundatio monasterii Nouicampi.

Anno domini 1234 fundata est abbatia noui campi Suerinensis dyocesis filia nostra sexta (*per wenzelaum principem ruginorum*).

Anno domini 1234 fundatum est monasterium sanetimonialium in Dusseren dictum via celi. per quendam ciuem Duysborgensem nomine Alexandrum.

Cuius fundationem dominus Henricus de molenarcke archi-episcopus Coloniensis confirmauit et bona ipsius monasterii sub

1) Vgl. die Campener Urkunden.

protectionem ecclesie Coloniensis suscepit et prima abbatissa cum aliis monialibus assumpta fuit de monasterio Zarne¹⁾.

Circa hec tempora claruerunt Albertus magnus et Thomas de Aquino doctores famosi de ordine predicatorum²⁾.

Anno domini 1235 canonizata fuit sancta Elizabeth langravina Hassie.

M^oCC^oXXXV^o.

Nonus abbas Campensis Harclevus I. cepit anno domini M^o ducentesimo XXXV° et prefuit annis X. obiit VIII ydus Septembris.

De primo contractu ecclesie Berckensis.

Anno domini M^oCC^oXXXV^o factus est primus contractus ecclesie parrochialis Berckensis cum decimis attinentibus inter monasterium Campense et Capitulum ecclesie sancti Cuniberti in Colonia pro annua pensione IX marcarum. Sed ecclesia sancti Cuniberti protunc ius patronatus sibi de eadem ecclesia reseruauit.

De decimis in Wynreswick³⁾.

Anno domini 1236 Henricus archiepiscopus Coloniensis monasterio Campensi gracie concessit et confirmauit decimas noualium centum et XX iugerum in wynreswick. Insuper si postea facta fuerint noualia in siluis, paludibus et aliis locis adiacentibus, decime eorundem monasterio nostro permanebunt⁴⁾.

De priuilegio Conradi archiepiscopi.

Anno domini M^o ducentesimo XXXVIII° Conradus archiepiscopus Coloniensis concessit gracie et indulsit vt homines seculares in Nedercampe vel in aliis possessionibus nostris locati vel locandi, in cesura lignorum et animalibus nutriendis et pecoribus pascendis et aliis rebus, eandem quam haberet monasterium si propriis ea manibus coleret, libertatem habeant et potestatem, hoc est gewalt in der Gemeyn den. Et ab omni exactione et seruitio aut alio grauamine, et

1) Sacombf. II, 195.

2) Beim Jahre 1262 kehrt diese Stelle nochmals wieder.

3) Winterzwylf, Bauerschaft bei Rheinberg.

4) Sacombf. II, 212.

specialiter ab eo quod dicitur vedeme. liberi sint in perpetuum et exempti.

Anno domini 1240 fundatum est monasterium Sanctimonialium Rivuli sancte marie in Sterckraede. per nobilem Mechtildin dominam de Holt. tempore Alexandri pape III. sub venerabili patre Conrado archiepiscopo Coloniensi. Et fuit primus conventus assumptus ex monasterio vie celi in Dusseren¹⁾.

Anno 1240 ex promotione Conradi archiepiscopi fundatum est monasterium monialium in Benynchusen ex monasterio Gyuelbergh. in quo loco sanctus Engelbertus coloniensis archiepiscopus pro iustitia fuerat martirizatus. Circa idem tempus etiam fundatum fuit monasterium in Sledenhorst ex prefato monasterio Gyuelbergh.

M^oCC^oXLV^o.

Decimus abbas Campensis Henricus II. cepit anno domini M^o ducentesimo XLV° tempore Conradi de Hostaden archiepiscopi Coloniensis. *Obiit Nonis Augusti.*

Anno domini M^o ducentesimo XLVI° fundata est abbatia monialium vallis sancte marie prope traiectum ex monasterio sancti Seruacii.

Undecimus abbas Campensis Hermannus I. Quo anno iste cepit certum non inuenitur. *Obiit in festo sancti Mauricii²⁾.*

Anno domini 1250 cepit ordo Heremitarum sancti Augustini.

M^oCC^oLII^o.

Duodecimus abbas Campensis Gernodus I. cepit anno domini M^o ducentesimo LII°. et prefuit annis X. *Obiit pridie ydus februarii.*

De molendino in Dasbergh.

Anno domini millesimo ducentesimo quinquagesimo tercio Conradus archiepiscopus Coloniensis libertatem dedit monasterio Campensi construere et erigere molendinum in monte dicto Dasbergh

1) Sacombt. II, 251.

2) Nach anderweitigen Nachrichten wurde er 1247 Abt.

eum suis necessariis quod prius ad quinque miliaria molere oportebat et patet in litera¹⁾.

Item sicut ex relatione seniorum accepimus, viciniora molendina prius fuerunt in Nussya et in Rees.

Vurstebergh.

Anno domini MCC^oLIII^o fundatum fuit monasterium in vurstebergh *aliter dictum mons principum*.

De fundatione et alternatione monasterii in vurstebergh prope xantcis.

In nomine sancte et individue trinitatis. Fredericus sancte Coloniensis ecclesie dictus archiepiscopus. Omnibus nobiscum sortitis fidem in christo. pacem et salutem. Notum vobis esse volumus qualiter monasterium sancte marie in monte vurstenbergh inchoatum sit. vel qualiter illud apud deum et homines prouehi cupientes. eunctorum que ibi oblata sunt generalem fieri descriptionem decreuimus. ad prouocandam bonorum donationem. et ad prauorum postmodum versutiam deprimendam. Ministerialis quidam sancti petri nomine henricus de thornice alias de Alpheym consilio Norberti tunc canonici xantensis. et viri ad omne opus bonum parati. obtentu eterne remunerationis. beneficium quod in prefato monte vurstenbergh paterna ymmo auita transmissione acceperat. monasterio Sigeburgensi libera donatione contulit. hac scil. ratione. vt cenobii illius aliquanti fratres euocati. in fundo ipsius beneficii monasticum ordinem inchoarent. Quibus adductis paulatim cepit ibi religio pollere etc.

Hec gesta et confirmata sunt Anno dominice incarnationis millesimo centesimo XIX° indictione XII. regnante Henrico imperatore coram testibus ydoneis. Hermano preposito xantensi Timone abbate Sybergensi. Arnolde comite Cluensi. hys omnibus fideliter annitente. et aduocatiam loci illius suscipiente de manu mea. Et coram fratribus meis Bauone et Henrico de thorniche. Norberto et fratre eius Heriberto et aliis quam plurimis. Iste prefatus Norbertus canonicus tunc xantensis. postea magedeburgensis episcopus et frater eius Heribertus obtulerunt curtem Egre

1) Vgl. die Campener Urkunden.

cum suis attinentiis et aliis suis bonis. vt patet in literis desuper confectis¹⁾.

Item monasterium Sigebergense de quo supra dicitur. fundauit sanctus Anno archiepiscopus Coloniensis qui obiit anno domini millesimo LXXIII° et sepultus in eodem monasterio Sigebergensi. Ibidem etiam sepultus est dominus fredericus prefatus archiepiscopus Coloniensis. fundator etiam monasterii Campensis.

Quomodo istud monasterium deuenit ad moniales.

Item anno domini millesimo ducesimo quinquagesimo tercio monasterium monialium in Horst sancte Marie. alias dictum Honepa prope ciuitatem Dauentriam situatum incendio fuit conflagram. et ex toto deuastatum. Ita vt vix putaretur posse restaurari. Eodem tempore disponente domino. venerabilis Godefridus abbas et conuentus monasterii Sybergensis ordinis sancti benedicti. cum consensu reuerendissimi Conradi Coloniensis archiepiscopi. mediante quodam contractu. abbatisse et conuentui de horst sancte marie predictis. Cisterciensis ordinis tradidit cellam sine monasterium in monte iuxta xantum dictum vurstenbergh perpetue possidendum. Reuocato domino Rychwino tunc preposito eiusdem monasterii. cum quibusdam monachis secum ibidem commorantibus. Ita tamen quod conuentus et abbatissa de horst quibusdam conuersis et monialibus ordinis sancti Benedicti ibidem professis. et adhuc remanentibus. debitas et consuetas prebendas quoad viuerent sine contradictione qualibet ministrarent. Et ab eo tempore moniales quedam de horst marie alias honepa venientes. monasterium vurstenbergh inhabitauerunt.

Circa idem etiam tempus monasterium de horst prius combustum²⁾. prouidente domino. per episcopum traiectensem et alios christifideles extitit reedificatum et fuit conuentus ille monialium diuisus ad vtraque monasteria. Post hec anno domini millesimo ducesimo LXIII° mediantibus venerabilibus dominis alberto abbate Campensi et domino Nycolao preposito Bethleemensi ordinis Regularium facta fuit amicabile diuisio rerum mobilium et immobilium inter monasterium de horst et monasterium de vurstenbergh. que ratificata fuit per

1) Cf. Sacombf. I, 290, wo die Urf. mit einigen Abweichungen abgedruckt ist.

2) Cf. S. 349.

prefatos prelatos. De prefatis autem monialibus ordinis sancti benedicti. que habitum et ordinem mutare noluerunt. salubriter fuit ordinatum per dominum Conradum archiepiscopum Coloniensem. vt propter diuersitatem habitus. diuersitas esset oratorii prefatis nigris monialibus et eis specialis secularis sacerdos cum sollempnitate diuinorum ministraret ecclesiastica sacramenta. Quod ita seruatum fuit vsque ad annum domini millesimum ducesimum LXXXIII.

Deinceps propter paucitatem superstitem et debilitatem corporum in speciali suo oratorio. ad quod per gradus ascendebatur. diuina sua non celebrabant. sed in oratorio monialium Cisterciensium. diuina officia audiebant et sacramenta ecclesiastica recipiebant.

Aliud priuilegium de monasterio vurstebergh.

In n. sc. et ind. trin. Arnoldus non merito sed ex vocante gracia dei dictus sancte Coloniensis eccl. arch. Omnibus qui communem nobiscum sortiti sunt fidem. perpetuam pacem et eternam salutem. Notum vobis esse volumus. qualiter monasterium beate marie in monte iuxta xanctum. vel inchoatum sit vel qualiter illud nos et apud deum et apud homines per omnia prouehi cupientes. cunctorum que etc.¹⁾

Et sciendum quod omnia priuilegia. et litere de sepedicto monte vurstebergh tradita fuerunt monialibus de horst sancte marie Cisterciensis ordinis quando acceptauerunt locum illum Anno domini millesimo ducesimo quinquagesimo nono²⁾.

De grangia Stromoers³⁾.

Anno domini M^o ducesimo quinquagesimo sexto. abbas et conuentus monasterii Tuiciensis ordinis sancti Benedicti vendiderunt nostro monasterio Campensi curtem dictam Stroemoers pro libero allodio. cum omnibus suis attinentiis. in paludibus. pratis. pascuis. memoribus. aquarum decursibus. piscationibus. molendinis etc. pro certa annua pensione. Et prefatum contractum inter vtrosque con-

1) Die Urkunde ist abgedruckt bei Binterim und Nooren, I, 38.

2) Die Geschichte der Stiftung des Klosters Fürstenberg ist der Chronik vorarbeitet und rührt von dem Fortsetzer der Chronik her.

3) Stromörs, jetzt ein Rittergut bei Rheinberg.

firmavit et ratificavit eodem tempore Conradus archiepiscopus Coloniensis vt patet in literis desuper confectis¹⁾.

De bonis in Asdonck.

Anno domini M^o ducentesimo sexagesimo empta fuerunt bona in Asdonck iuxta Stromoers pro puro allodio ab Henrico de vrymerhem milite.

De quadam donatione comitis cliuensis.

Anno domini M^oCC^oLX^o Theodericus comes Cliuensis donavit monasterio Campensi quingentas marcas in elemosinam. pro comparandis certis redditibus. pro remedio anime sue ac progenitorum et consanguineorum suorum²⁾.

De fundatione monasterii vallis comitis.

Anno domini M^o ducentesimo LX° fundata est abbatia monialium in valle comitis. ex monasterio sancte marie in Ruremunda per Ottonem comitem Gelrensem. et eodem anno per capitulum generale Cysterciense monasterio Campensi incorporata. Obiit vero prefatus comes anno 1271 et in eodem monasterio vallis comitis sepultus.

De fundatione monasterii in Lewenhorst.

Anno domini M^o ducentesimo sexagesimo fundata est abbatia monialium in Lewenhorst in hollandia. ex monasterio vallis sancte marie prope traiectum per quendam honorabilem dominum Arnoldum pastorem in Harlem.

MCCLXII^o.

Tercius decimus abbas Campensis Albertus I. cepit anno domini M^oCC^oLXV^o et prefuit annis XII. *Obiit XIII. kl. Julii scilicet Geruasii et prothasii.*

Anno domini 1262 institutum fuit festum corporis christi. per urbanum papam IV.

Circa idem tempus dominus Gherardus abbas Clarevallis crudeliter martirizatus fuit.

1) Bgl. Sacombf. II, 425.

2) Bgl. Sacombf. II, 492.

Eodem tempore claruisse dicuntur Albertus magnus theologus et sanctus Thomas de Aquino ord. predicatorum.

De bonis Huseke in Iulsdorp in terra montensi.

Anno domini M^o ducentesimo LXVI° empta fuerunt bona nostra in Huseke cum attinentiis in ducatu montensi. a quodam dicto Thitmarus de Huseke.

De quodam mirabili quod accidit in hollandia Anno domini 1274.

Anno domini millesimo ducentesimo LXXVI° quoddam mirabile accidit in comitatu hollandie de domina margarita filia quondam domini florentii comitis Hollandie et Zelandie. que fuit soror Wylhelmi regis Romanorum et neptis domini Lodewici Iantgrauii Hassie qui coniugem habebat sanctam Elizabeth. filiam regis ungarie. que canonizata fuit anno domini 1335. Hec igitur margarita nupta fuit Hermanno comiti de Hennenbergh. cui filium peperit. Post cuius ortum per XXVI annos parere cessauit. Quibus annis a gloria mundi et deliciis se quodammodo subtraxit. conuersando potius cum monialibus Cisterciensis ordinis in monasterio de Lansdunis quod pater ipsius fundauerat anno domini 1230. Et licet plus quam XL annos etatis haberet. tamen pre simplicitate credere non poterat quod aliqua mulier ab vno viro et vno partu posset parere geminos siue duos infantes. vnde quodam die contigit vt quedam paupercula mulier duos infantes scil. geminos secum portans ei obuiam veniret atque ei diceret quod vno partu nati essent. Sed comitissa ammirans nec credens impropertauit indignanter paupercule quod nequaquam ab vno viro talem partum habuisset. Quapropter confusa et permota paupercula imprecata fuit comitisse dicens. Quia michi iniuriose impropertasti partum geminorum ab vno viro. sic oro quatinus omnipotens deus. qui hoc disposuit in me. disponat etiam in te. vt tot infantes a tuo viro parias quot sunt dies in anno. Ad quod stomachando comitissa respondit. Si hoc deus dispo-neret. oporteret me pluribus commisceri viris. Et non multo post comitissa multum grauida et impregnata apparuit. Quapropter dominus Hermannus comes maritus eius. secundum quod audierat imprecationem mulieris attonitus valde et quia partui vicina videbatur. circa dominicam in ramis palmarum conuocauit

ad suam curiam plures nobiles vtriusque sexus. cum episcopo Guidone. vicario in pontificalibus domini Johannis de nassouwen episcopi Traiectensis pro baptismo futurorum infantum. Nec tamen credebatur quod plures proles quam septem supra naturam humanam parere posset. Factum est autem in feria sexta que pascheue dicitur que tunc in crastino Annunciationis sancte marie evenit. hora nona ante meridiem impletum est tempus vt domina margarita comitissa pareret. et domino volente peperit trecentos et sexaginta quatuor infantulos vtriusque sexus. viuentes et paruissime quantitatis. Et eadem hora post partum defuncta est in presentia plurium nobilium personarum. Tunc prefatus episcopus consecuto baptismo paruulos omnes baptizauit in quadam pelui. masculis omnibus imponens nomen Johannes. femellis nomen Elizabeth. ad honorem sancte Elizabeth lantgraue. Et isti infantuli postquam baptizati fuerunt mortui sunt. et cum matre in vno eleuato sarcophago sepulti in ecclesia monasterii Landunensis supradicti anno domini 1274. Et super sepulchrum hec hystoria depicta et descripta habetur. Et sciendum quod imprecationem vel maledictionem paupercule mulieris deus conuertit in benedictionem comitisse. Et ne predicta paupercula iactanter gloriaretur. quod deus eius orationem impletset. non fuerunt nati tot infantes quot sunt dies in anno scil. trecenti LXV. sed trecenti sexaginta quatuor videlicet vnus infans minus. Per omnia benedictus deus qui facit mirabilia solus. Amen ¹⁾.

MCCLXXIII^o.

Quartus decimus abbas Campensis Ghiselbertus I. cepit anno domini M^o ducesimo LXXIII° et prefuit annis XXIII. *Obiit in festo valentini martiris.*

1) In den Annalen Heft XIX, S. 38, wird über dieselbe Legende berichtet. Dieselbe scheint also doch noch eine ältere Quelle zu haben, als dort angegeben ist. Der erste Fortsetzer der Chronik ist der Auctor dieser Notiz, die auf einem besonderen Blatte beigeheftet ist. Merkwürdig ist die Variante in den Jahreszahlen. In Bezug auf den Bischof ist unsere Nachricht sehr genau unterrichtet; der Berichterstatter behauptet mit Bestimmtheit im Gegensatz zu den in den Annalen mitgetheilten Notizen, daß um 1487 das Grabmal noch vorhanden gewesen.

De elemosina in Cena domini.

Anno domini M^o ducesimo LXXVII° dominus Arnoldus de Wachtendonck. Canonicus ecclesie xantensis. pro remedio anime sue et memoria sua celebranda. dedit monasterio Campensi ad subsidium elemosine faciende in Cena domini pauperibus ante portam in perpetuis redditibus XV maldra siliginis. VII maldra ordei et I maldrum tritici.

De hospitali ad portam.

Insuper dedit certam pecunie summam pro constructione hospitalis pauperum. in quo duo pauperes in memoriam sui tenebuntur.

De magna inundatione Reni. 1279. (?)

In februario Renus fit ingens vt catheclismus. (cataclismus?)

*Anno milleno bis centeno quoque quaterno
Ac octogeno mundi durante sub anno
Fiunt aque tante que copia non fuit ante
Annis in mille nobis predixit vt ille
Maximus Albertus mira virtute refertus.*

Et tunc Renus Colonie invndavit super muros in tantum quod naues super muros intrarent et plura dampna in agris et edificiis fecit¹⁾.

De bonis in Ossenbergh.

Anno domini M^o ducesimo LXXXIII° comparata fuerunt bona monasterii in Ossenbergh.

Anno 1284 ordo Celestinorum cepit per virum sanctum Celestinum. qui postea papa fuit.

De privilegiis Syfridi.

Anno domini M^o ducesimo octogesimo quinto Syfridus archiepiscopus Coloniensis suscepit curiam nostram in Colonia sub protectione beati Petri et affectu beniuolo admittit vt ibi studium ordinis habere. ecclesiam edificare. cimiterium habere. diuina celebrare. publice predicare libere valeamus²⁾.

1) Diese Angabe stimmt mit der Kölner Chronik nicht überein, diese weiß nur von einer Ueberschwemmung im Jahre 1374.

2) Vgl. Lacombl. II, 809.

De bonis in Jutfaes.

Anno domini 1290 Ghiselbertus decanus ecclesie sancti Petri in traiecto, donauit nobis bona in Jutfaes prope traiectum.

De curte in Empel.

Anno domini 1292 empta fuit curtis nostra in Empel iuxta Stromoers, quam Theodericus comes de Moers libertauit ab omnibus seruiciis et iuribus excepto iudicio sanguinis¹⁾.

De vineis in Gulse.

Anno domini 1294 comparata fuerunt bona et vinee in Gulse supra mosellam ab abbate et conuentu monasterii de Harswitehusen. Paderbornensis dyocesis. Anno 1293 empta fuit decima in Schyderick prope Gumbretshem.

De indulgentiis specialibus.

Anno domini millesimo CC^oXCI^o Ghiselbertus abbas campensis in urbe Roma a duodecim episcopis nominatim in litera expressis impetrauit a quolibet XL dies de iniunctis penitentiis relaxantes visitantibus ecclesiam monasterii in certis festis et temporibus aut qui ad fabricam, ornamenta, luminaria, vel ad alia necessaria manus porrexerint adiutrices, vel in extremis quecunque legauerint. Et has indulgentias Sifridus archiepiscopus Coloniensis ratificauit et XL dierum iudulgentias et vnam karenam gracie superaddidit. Anno domini M^oCC^oXCII^o.

De summa indulgentiarum.

Anno domini M^oCC nonagesimo quarto idem Ghiselbertus abbas adhuc impetrauit in ciuitate Neapoli a XIII Episcopis in quadam alia litera nominatis, a quolibet XL dies indulgentiarum de iniunctis penitentiis hijs qui in certis festis et temporibus in litera expressis ecclesiam monasterii visitauerint, vel qui ad fabricam, ornamenta, luminaria, vel ad alia necessaria quicunque suarum legauerint facultatum etc. Et istas indulgentias etiam Sifridus archiepiscopus

1) Bgl. Campener Urkunden.

Coloniensis anno M^oCC^oXCV^o confirmavit et ratificavit. Summa pre-
dicatorum indulgentiarum mille dies et quadraginta cum vna karena.

Item sepedictus Syfridus archiepiscopus Coloniensis ratificavit
monasterio Campensi plura bona in diuersis locis et libertavit a
iure feudali. vt patet in pluribus litteris desuper datis.

Huic venerabili Syfrido successit immediate in episcopatu Colo-
niensi Wycboldus de Huylte. et post eum Henricus de vyrnenborch.
in quorum temporibus propter guerras monasterium Campense susti-
nuit enormia dampna. sicut patebit.

De Alano theologo.

Anno domini M^o ducentesimo XCI^o obiit recolende memorie
magister Alanus natione Almanus doctor famosissimus. Qui despecto
seculo ignotus et in peregrino habitu veniens in Cistercium ad hu-
mitem sui instantiam. ad habitum conuersorum receptus. humilia et
laboriosa officia multo tempore fecit. Tandem in quadam disputatione
periculosa contra hereticos se manifestavit. Et in sancte humili-
tatis et religionis profectu consummatus in breui expleuit tempora
multa. Sepultusque ob reuerentiam sui in alto sarcophago in ambitu
Cysterciensi ad introitum ecclesie cum subiecto epytaphio.

Alanum breuis hora breui tumulo sepeliuit.

Qui duo. qui septem. qui totum scibile sciuit.

Labentis seculi contemptis rebus egens fit.

Intus conuersus. gregibus commissus alendis.

Mille ducenteno. nonageno quoque quarto.

Christo deuotus. mortales exiit artus.

Scire suum moriens dare. vel retinere nequiuit.

Ymmo quo meruit. dum vixit spiritus iuit¹⁾.

De curia et capella in Bercka et confraternitate.

Anno domini M^o ducentesimo nonagesimo quinto prefatus Syfri-
dus archiepiscopus Coloniensis cupiens diuinum cultum ampliari ad
preces opidanorum in Bercka licentiauit et indulsit abbati et conuentui

1) Vgl. über „Alanus“ de Visch Bibliotheca scriptorum s. ord. Cisterc. S. 12,
wo auch diese Verse angeführt stehen. Der 7. Vers steht aber an dritter Stelle, und
der letzte Vers fehlt gänzlich. Vgl. ferner Alani magni de insulis Opera ed. de
Visch in der Vorrede. Antwerpen 1654.

Campensi. quatinus in curia sua in Bereka Capellam construant sicut in Colonia et Nussy. et diuina ibidem celebrent. seruato tamen iure parrochialis ecclesie. Insuper domum et capellam ab omnibus talliis et collectis et quolibet iure voluit esse libera et exempta.

Deinde Anno domini M^o ducentesimo XCVI^o Ghiselbertus abbas Campensis impetrauit omnibus fratribus et sororibus illius capelle a capitulo generali Cysterciensium fraternitatem totius ordinis. Verum ne ad talia beneficia ipsi opidani viderentur ingrati predictam domum et capellam ab omni onere exactionis et quorumcunque seruitiorum debito liberam dimiserunt et exemptam. vt patet in literis desuper confectis ¹⁾).

De libertatibus circa monasterium.

Anno domini 1296 idem Syfridus archiepiscopus Coloniensis renouat et declarat priuilegia friderici fundatoris nostri et Conradi archiepiscoporum Coloniensium predecessorum suorum. Et in eadem renouatione cum consensu decani et capituli maioris ecclesie Coloniensis graciose superaddidit et concessit nobis et hominibus secularibus in allodio monasterii commorantibus. vti omni circumiacente silua que ad ius episcopale pertinet. ad pecorum pabula et ad instaurationem officinarum et edificiorum sine alicuius contradictione. Item locum ipsum ante portam monasterii vsque ad fabricam et domum laterum emunitati et libertati donauit. quod nullus iudicium secularium possit ibi aliquem arestare. Item paludem circa monasterium a molendino Gorsvort. versus Berekam et Sellen in circuito noue curie vsque ad veterem curiam in purum allodium et meram proprietatem donauit et alia que patebunt perlegenti ²⁾).

MCCXCVIII.

Quintus decimus abbas Campensis Arnoldus II. de Zittart cepit anno domini M^oCC^oXCVIII^o et preluit annis XXII. *obiit III° kal. nouembris.* Iste instaurauit in primo anno suo anteriorem partem chori. et summum Altare de nouo consecrari fecit 1298. Instaurata etiam fuit capella curie nostre in Colonia et consecrata eodem tempore similiter in Stromoers.

1) Bgl. Campener Urkunden.

2) Ebenda selbst.

Sub isto abbate frater Rutgherus de Bereka scriptor egregius multos libros scripsit. quibus memoriam sui reliquit posteris in benedictione. Obiit vero in monasterio monialium lewenhorst in hollandia et ibidem sepultus prefatus frater Rutgherus¹⁾.

De quibusdam enormibus dampnis.

Temporibus Arnoldi abbatis ceperunt esse tempora periculosa et pressura gentium in hac terra. pre confusione diuersarum guerrarum hinc inde inter principes consurgentium. temporibus videlicet Wyckboldi archiepiscopi Coloniensis et successoris eius Henrici de vyrnenborch. fuerunt enim in superioribus partibus guerre graues inter archiepiscopum Coloniensem ex vna parte et ciuitatem Coloniensem et comitem Juliacensem ex altera. Item in inferioribus partibus fuerunt guerre. inter illustres ducem Gelrensem et Episcopum Traiectensem ex vna parte. et comitem Cliuensem et comitem Hollandie ex altera. Et istis guerris miscuerunt se altrinsecus multi principes. milites et armigeri et multiplicata sunt mala vltra VII annos. Quibus temporibus monasterium Campense plures exactiones diuersis dominis dedit. quatenus curtes et grangias seruaret indempnes. sed parum profuit. quia postea omnia rapinis et incendiis deuastauerunt. Fuerunt namque tempore spoliationis in diuersis grangiis et curtibus monasterii. equi. boues. vacce. oves. porci et alia diuersorum generum animalia. in estimatione vera et communi ad valorem quindecim milium florenorum. que omnia rapta fuerunt. Et insuper viginti due curtes fuerunt concremate in quibus erant vltra centum bona edificia. quorum multa plena erant bladis. Preterea et aliqui de colonis et famulis fuerunt interfecti. Sed et per decursum temporis prefatarum guerrarum in diuersis locis arbores et silue non cedue violenter fuerunt succise. Item Johannes dominus de Ryperscheit et comes Juliacensis qui postea factus est dux. exactionauerunt curtes monasterii Gumbretshem et Ouwenhem. ad plura et vltiora quam annue valere consueuerunt. quia homines de exercitibus eorum ibidem se congregauerunt ac stationes ad libitum facientes. omnia consumpserunt et graubus seruitiis affligerunt. preter omnem abbatis et fratrum Campensium demeritum et culpam. Ex prefatis vero curtibus consuevit monasterium percipere singulis annis octingentos florenos

1) Er lebte noch im Jahre 1318.

aureos. omnibus expensis prius defalcatis. Et sic occasione predictarum guerrarum quasi irrecuperabilia dampna Campenses pertulerunt.

De totali summa dampnorum.

Que in vera et probabili estimatione summam quadraginta milium florenorum aureorum excedebant. Quapropter abbas et conventus cum non haberent unde viuerent. et reedificarent edificia combusta. receperunt sub vsura a iudeis quatuor milia florenorum aureorum. Insuper ad vsufructum mille et cc^{os} florenos aureos. Que successiue auxiliante deo post guerras soluta fuerunt.

De destructione curtis opghen Hoen per inuudationem Reni.

Ea tempestate optima curtis monasterii in insula Reni sita in comitatu Cliuensi fuit combusta et spoliata cum aliis curtibus et rapte fuerunt ex ea mille et trecente oves. cum aliis animalibus ibidem repertis. Cumque treugis factis inter principes reedificata fuisset. postea per inuudationem et impetum reni fluminis destructa fuit quodammodo et absorpta. exceptis paucis agris circa litus reni situatis. Circa annum domini millesimum CCCXII. Ex prefata curte habebat monasterium annuatim mille ducenta maldra tritici. siliginis et ordeï equепartim et in pascuis nutriri consueuerant mille et ducente et aliquando trecente oves preter alia animalia. Ex quibus singulis annis percipiebant XL cludones lane et quingentos caseos ouinos. quolibet caseo ad valorem antiqui Turonensis estimato. De isto etiam habetur supra sub Gherardo quarto abbate.

De numero personarum eodem tempore.

Item ante tempus predictarum guerrarum et ipso tempore fuerunt et esse consueuerunt in Campensi monasterio septuaginta duo monachi literati. presbiteri videlicet dyaconi subdyaconi et clerici et vnus abbas. Et cum hoc septuaginta duo conuersi cum eorum familiaribus et seruatoribus. et fuit eis magna deuotio in diuino cultu die noctuque. Vnusquisque etiam monachus et conuersus sufficienter vt deceuit necessaria habuit in victu et vestitu. et omnes superuenientes hospites diuites et pauperes decenter et caritatiue susceperunt tractantes quoslibet secundum exigentiam status sui. Postea vero propter predicta grauia dampna. non remanserunt. nisi triginta et sex monachi et pauci conuersi. qui in paupertate viuebant. Ceteri vero dispersi fuerunt et transmissi ad alia monasteria vt in eis

victum et vestitum haberent. Quidam vero apud amicos suos diuites fuerunt ad tempus. Erat autem tunc in Campensi monasterio videre et audire miseriam. quum pene omnibus curtibus et grangiis incendio conflagratis. et absque habitatoribus et cultoribus propter guerras remanentibus. ipsi abbas et conuentus egerent. qui aliis habundanter dare consueuerunt. De prefatis dampnis et miseriis habetur latius in quodam longo rotulo per notarium publicum de istis euentibus conscripto. 1363. legat qui voluerit. Et prefatus rotulus habet in longitudine XVIII vlnas cum dimidia et in latitudine quasi vnam vlnam mesure Coloniensis¹⁾.

1) Von der hier berührten Rolle ist, so viel mir bekannt, nichts mehr vorhanden. Auf einem Pergamentblatte, das der Chronik beigeheftet ist und mindestens ein gleiches Alter wie die Chronik verräth, steht mit Bezug auf die zahlreiche Personenzahl in den Stiftereiferbüchern gegen Ausgang des 13. Jahrhunderts folgende Tabelle:

Taxatio siue numerus personarum in monasterio Campensi. ac in monasteriis Campensi monasterio immediate subiectis circa annum domini millesimum ducentesimum octogesimum et continenter pluribus annis sicut in antiquis scriptis inuenitur.

In monasterio Campensi	Monachi LXXII	preter abbatem	Connersi LXXII.
In Walkenreda	LXXX	—	CLXXX.
In Volkolderaede	L	—	C et III.
In Amelungesborne	L	—	XC.
In Harswitehusen	?	—	?
In lapide sancti Michaelis	L	—	XCVIII.
In nono Campo	LX	—	LV.

Numerus personarum in monasteriis monialium circa idem tempus.

In Eppychouen	Moniales XXIII.
In Zarne	XXV.
In Ruremonda	XL.
In Honepa vel Horst	XXX.
In Dusseren	XXVIII.
In Welneren	L.
In Benynchusen	L.
In Sterkrade	XX.
In Sledenhorst	XX.
In Traiecto ad sanctum Seruacium	XLII.
In Valle sancte Marie	XXX.
In Furstebergh	XXX.
In valle comitis	L.
In Lewenhorst	XXV.
In Bersenbrugge	L.

De quodam conuerso interfecto.

Eisdem etiam temporibus duo armigeri germani fratres dicti de Elnervelt quendam conuersum monasterii in grangia dicta Nyrgenna, ausu sacrilego interfecerunt, qui postea penitentia ducti penitentiarium domini Clementis pape quinti adierunt absolutionem petentes, qui considerata eorum penitudine absoluit eos auctoritate pape ac remisit cum literarum suarum testimonio mandans eis et cuilibet eorum, sub debito prestiti iuramenti, vt per omnes ecclesias illius loci vbi tantum facinus extitit perpetratum, nudi, braciis dumtaxat exceptis, et discalciati, virgam ferentes in manibus, et corrigiam circa collum, Et ante fores ipsarum ecclesiarum, quum maior in eis aderit multitudo populi, a presbyteris earundem psalmum penitentialem dicentibus faciant verberari, suum publice confitendo reatum, Insuper monasterio satisfaciant, et si aliquod feudum vel ius patronatus ab eo obtinuerint, ipsi et eorum in perpetuum heredes sint priuati, Et si que mandantur facere contempserint in eandem reincidant excommunicationis sententiam, Actum anno 2° Clementis pape quinti qui cepit anno domini M^oCCC^oIII^o.

De venditione curtis in Nyrgena.

Prefata vero curtis in Nyrgenna propter multa grauamina et violentias et dampna que monasterio ibidem inferebantur postea vendita fuit duci Gelrensi, qui successu temporis in eodem loco castrum, sicut hodie cernere est, extruxit.

Anno domini M^oCCC^o 2° monasterium fuit obligatum maximis pensionibus vitaliciorum.

De 2° contractu ecclesie Berckensis.

Anno domini M^oCCC^o septimo Henrico de Vyrnenborch Colon. archiepiscopo cooperante factus est secundus contractus inter capitulum ecclesie sancti Cuniberti in Colonia et monasterium Campense, de ecclesia Berckensi cum iure patronatus et omnibus pertinentiis, bonis presentibus et futuris, et quod deberet officari per presbyterum secularem.

De ordine milicie sancti Johannis in Rhodo insula.

Anno domini 1307 ordo templariorum subito propter quedam maleficia deletus fuit. Iste ordo inceptus fuit anno mille-

simo C^oXIII^o. *Item in eorum loco successerunt Rhodiani milites sancti Johannis. Hij namque religiosi. cum Jerosolima omnino perdita esset. et templarii in magnos errores prolapsi a romano pontifice fuissent extincti in eam insulam sese recipientes. Thurois eius dominos eiecerunt. et urbem pene dirutam instaurantes unaliaque et classes reformantes. non solum insulam ipsam habitati sunt, sed Cipris et aliis finitimis christum colentibus magno presidio fuerunt et propterea bona Templariorum pro magna parte per pontifices romanos et alios principes ipsis concessa fuerunt.*

De contractu ecclesiarum de Loer, Nederassel et Haren.

Anno domini MCCC^oXI^o empta fuerunt a domino wylhelmo de milhe milite. quedam bona cum iure patronatus ecclesiarum de loer. haren et nederassel. Et eodem tempore Henricus coloniensis archiepiscopus. propter maxima dampna abbati et conuentui monasterii Campensis illata. eis pro affectu compatiens dictas ecclesias. eisdem et eorum monasterio cum ecclesia Berckensi vniuit et incorporauit ¹⁾.

De bonis in Nederassel.

Anno domini M^o trecentesimo XIII° empta fuerunt bona nostra in Nederassel ab Henrico de Masacker pro centum et XXX libris paruarum turonensium denariorum ²⁾.

De quibusdam bonis in Haren.

Anno domini MCCC^oXIII^o empta fuerunt principalia bona in haren pro ducentis et quinquaginta libris paruarum turonensium.

De translatione dedicationis ecclesie.

Anno domini M^oCCC^oXIII^o facta est translatio dedicationis ecclesie nostre et omnium altarium cum indulgentiis per venerabilem dominum Johannem episcopum scopulensem. vicarium in pontificalibus reuerendissimi domini Henrici archiepiscopi Coloniensis. a festo sanctorum Prothi et Jacincti vsque ad tertium

¹⁾ Racont. III, 102.

²⁾ Vgl. die Campener Urkunden.

diem post festum Epiphaniæ. Et hoc propter crebra homicidia et alia animarum pericula tunc fieri solita.

Fraternitatem ordinis habent benefactores monasterii Campensis.

Anno domini M^oCCC^o sexto decimo Conradus abbas Cystercii. totusque conuentus abbatum capituli generalis concessit omnibus christifidelibus elemosinas suas seu grata beneficia monasterio Campensi prestantibus. fraternitatem et plenariam participationem omnium bonorum que in ordine fiunt et perpetuis temporibus fient domino concedente.

Fraternitas ordinis quam abbates in generali capitulo conferunt talis est et tanta. Primo pro viuis. Summa missarum octuaginta milia. psalteriorum vero triginta milia. Item pro defunctis missarum septies centena milia et psalteriorum duodecies centena milia. Item prebendarum conuentualium singulis diebus tria milia pro refectioe pauperum.

De fame et pestilentia magna.

Anno domini 1317 et sequenti anno fuit tanta fames in alemania. quod homines pre fame et inedia commederunt siliquis porcorum et mortua cadauera animalium. Et secuta est tanta mortalitas hominum. vt plures mortui inuenirentur. per vicos et plateas ac sepes et in multis locis cimiteria mortuos capere non poterant, sed aporterat dilatari. plures eciam ville et domus remanserunt absque habitatore. Subsecuta est eciam tanta mortalitas boum et vaccarum. vt vix tenues reliquæ remanerent.

De quibusdam bonis in Haren.

Anno domini M^oCCC^oXVIII^o empta fuerunt quedam bona in haren a wylhelmo de Bronchorst. domino de Batenborch pro libero allodio. pro duobus milibus paruorum denariorum.

De emptione bonorum in karlesforst.

Anno domini M^oCCC^oXVIII^o factus est contractus emptionis bonorum in karlesforst cum suis attinentiis in Crenelt. Anrode. Oesterade et wylick cum decimis et omnibus libertatibus. a monasterio aule sancte marie in Eppynchouen, pro septingentis marcis. tempore Arnoldi de Zittart abbatis Campensis et Eufemie abbatisse in Eppyne-

loren. Et hanc litteram scripsit frater Rutgherus de Bercka egregius scriptor¹⁾.

De libertate in Vrdinghen.

Anno domini M^oCCC^oXVIII^o Henricus archiepiscopus Coloniensis libertavit curiam nostram in Vrdinghen. et exemit ab omni onere simili sc. vigiliarum. exactionis. contributionis. angariarum.

Item eandem curiam index et scabini atque opidani ab omnibus oneribus libertauerunt. et cum hoc gaudebit omnibus priuilegiis et iuribus eorum sicut quondam Syfridus archiepiscopus Coloniensis concesserat²⁾.

De quodam concambio bonorum et fraternitate inter monasterium Campense et sanctarum XI^m virginum in Colonia.

Anno domini M^o trecentesimo vicesimo facta est quedam permutatio quorundam bonorum nostrorum in boesdorp situatorum cum abbatissa et conuentu sanctarum XI^m virginum in Colonia. Et in litera desuper data habetur de mutua fraternitate vtriusque monasterii. Ita vt cum personam aliquam alterius monasterii mori contigerit. tunc conuentus alterius monasterii facere tenebitur ac si persona aliqua sui monasterii decederet. Huic litere Arnoldus abbas Campensis sigillum suum vnicum pro se et suo conuentu appendit. conuentu necdum speciale sigillum habente. Iste Arnoldus eodem anno obiit et successit sibi immediate hermannus.

M^oCCC^oXX^o.

Sextus decimus abbas Campensis Hermannus II. de wachendonck. Cepit anno M^oCCC^oXX^o. Resignauit vero anno domini M^oCCC^oXXVI^o.
Obiit II. non. nouembris.

De curte Plits.

Anno domini M^o trecentesimo XX° tempore Hermanni abbatis campensis a quodam Swedero de vrymershem comparata fuit curtis nostra Plyts pro libero allodio cum omnibus attinentiis suis in pratis. paludibus. pascuis. siluis. aquarum decursibus. piscationibus et molendino.

1) Vgl. Campener Urkunden.

2) Ebendaf.

Anno domini M^oCCC^oXXI^o Henricus archiepiscopus Coloniensis confirmavit et libertavit monasterio Campensi decimas in wylick inter Anrode et Vissel. emptas a theoderico van den Hamme cognomento Monachus.

Anno domini M^oCCC^oXXI^o comparata fuerunt diuersa bona in vronenbroeck ab Arnolde van dongeraede.

De libertate in Zonsbeeck.

Anno domini M^oCCC^o vicesimo secundo Theodericus comes Cliuensis graciosè remisit monasterio Campensi theloneum in Zonsbeeck de quibuscunque rebus. Eciam libertavit curiam nostram in Orsoy ab omnibus oneribus. 1331.

De corpore sancte margarite martiris comiti Cliuensi concessio.

Anno domini M^oCCC^oXXII^o prefatus Theodericus comes cliuensis ex speciali affectu et desiderio petiuit sibi concedi ab abbate et conuentu Campensi corpus sancte margarite martiris per tempus vite sue in ecclesia Cliuensi custodiendum promittens bona fide in litera desuper data quod ad requisitionem dictorum abbatum et conuentus absque quacunque contradictione restituet.

De cataclismo in veteri monte facto.

Anno domini M^oCCC^oXXIII^o 23° die mensis maii maximum diluuium generatum ex casu nubis aquose pertransiuit monasterium veterismontis. quod euersis muris et quibusdam edificiis magnum dampnum eidem monasterio intulit. quia altior fuit aqua altaribus in ecclesia et perierunt plura ornamenta ecclesie cum libris chori et bibliotece. cum aliis diuersis necessariis et bonis monasterii. Insuper decem persone fuerunt submerse per huiusmodi repentinam inundationem. De isto euentu extant versus artificiales et nigrantes.

De ordine milicie ihesu christi.

Anno domini 1324 ordo nouorum militum ihesu christi instituitur in regno portugallie per Johannem papam XXII. et sarracenis ibidem resisterent circumquaque discurrentibus. Huius ordinis caput siue principalem domum constituit idem papa in marino Syluensis dyocesis opido. Eisdem eciam militibus omnia bona Templariorum in Portugallia annuente rege concessa sunt.

quo liberius milicie christi vacarent. Cuius censor et moderator est abbas monasterii de Alcobasia Cisterciensis ordinis. vlix-bonensis dyocesis. qui et conscribendi et exauctorandi milites facultatem habet.

Eodem tempore regnante Ludouico IV. Gelrie comitatus fit ducatus. cuius primarius dux fuit Reynaldus qui obiit anno 1341 et in monasterio sanctimonialium vallis comitis cum progenitoribus suis sepultus.

De libertate bonorum in vronenbroeck.

Anno domini M^oCCC^oXXVI^o Henricus archiepiscopus Coloniensis ratificauit et confirmauit emptionem diuersorum bonorum in vronenbroeck cum futura augmentatione. Et in eisdem bonis consistunt et habentur termini episcopatus Coloniensis. prout narratur in literis.

M^oCCC^oXXVI^o.

Septimus decimus abbas Campensis Godefridus II. de Nussya. cepit anno domini M^oCCC^oXXVI^o. Iste resignauit semel inuito conuentu. et iterum fuit electus. Obiit III. kl. februarii.

Anno domini M^oCCC^oXXVII^o Godefridus abbas emisit literas questuales ad omnes christi fideles cum literis indulgentiarum. quantum eorum donationibus et elemosinis inopiam que occasione guerrarum percussionibus grandinum ac sterilitatum grauaminibus monasterium oppresserat posset subleuare. atque ruinosam et combusta edificia reparare et instaurare.

Prima possessio ecclesie berckensis per campum.

Anno domini MCCCXXIX^o Henricus de vrynborch Coloniensis archiepiscopus concessit abbati et conuentui Campensi quod possent officiare ecclesiam Berckensem per monachos suos. Et fuit eodem anno inuestitus fr. Thomas de Bercka.

De libertate curie in Orsoy.

Anno domini M^oCCC^oXXXI^o Theodericus comes Cliuensis libertauit curiam nostram in Orsoy ab omnibus grauaminibus exactionibus vigilliis. Et nichilominus gaudebit defensionibus. priuilegiis. iuribus. libertatibus et graciis quibuscunque.

De molendino super Nursenbergh.

Anno domini M^oCCC^o tricesimo septimo Walramus archiepiscopus Coloniensis graciosè concessit monasterio construere molendinum super Nursenberch. sicut Conradus predecessor suus concesserat super Dasbergh. Et quod nullus potest prohibere. volentes molere in molendinis prefatis.

Ordinatio Benedicti pape XII. de sigillis et sigillationibus literarum.

Anno domini millesimo trecentesimo XXXV° Benedictus papa XII. de ordine Cysterciensi assumptus pontificatus sui anno primo statuit et ordinavit quod quilibet conventus cuiuslibet monasterii habeat proprium et speciale sigillum et quod quilibet abbas vel prelati nouiter electus antequam amministret iuramentum prestare teneatur ad sancta dei Euangelia. quod possessiones et iura ad suum monasterium pertinentes seu pertinentia non vendet nec alienabit neque de nouo infeodabit neque per aliquem modum donabit. ne paulatim veniat in collapsum quod est antiquitate vel prolixitate temporis acquisitum. Et quod deinceps in sigillo cuiuslibet abbatis vel prelati. ipsius proprium nomen exprimatur. vt melius sciri possit per quem et cuius tempore de quo agetur factum extiterit. vt maliciis et falsitatum commentis via melius precludatur. Et quia gesta hominum scripture fidei committuntur. vt rei geste in posterum memoria habeatur. voluit et ordinavit vt vbicunque abbates aliquod cum expresso suorum conventuum consensu facient de tali testimonialis conficiatur scriptura et sigilla eorundem abbatum eorumque conventus apponantur in illa. Hec pape benedicti. Istud prius non fiebat in ordine nostro. sicut in antiquis literis approbatur vbi tales clausule reperiuntur. Et ego N. abbas vnicum sigillum meum pro me et meo conventu quod aliud non habet in robur firmitatis presentibus feci appendi. In cathedralibus tamen et collegiatis ecclesiis. et aliis quibusdam ordinibus prius ante ista tempora duo sigilla litteris eorum reperiuntur appensa.

Iste benedictus XII. primo vocatus fuit Jacobus et erat abbas monasterii frigidi montis Cisterciensis ordinis. qui temporibus suis singulos ordines reformare nisus est.

Item ante prefatam ordinationem benedicti pape XII. quidam abbates in sigillo suo habebant ymaginem abbatis. alii. ymaginem

beate virginis. quidam vero tantum baculum pastorem. Scriptura in circumferentia sigilli talis erat. Sigillum abbatis Campensis sine expressione proprii nominis. sicut adhuc in literis per ipsos sigillatis apparet.

Item finalis clausula in literis cuiusdam H. abbatis Campensis habentis ymaginem beate marie stantis in sigillo. Vt ista ordinatio artius teneatur et prescriptorum autenticum evidentius pateat et roboretur. sub sigillo beate et intemerate virginis marie in cuius honorem et obsequium ecclesia campensis fundata est et omnis prescripta actio ordinata. presentem cedulam communiuimus.

M^oCCC^oXLI^o.

Octauus decimus abbas Campensis Arnoldus III. beyart de Bercka. cepit anno domini M^oCCC^oXLI^o et prefuit VIII annis. obiit VI° kl. augusti.

Anno domini M^oCCC^oXLI^o Walramus archiepiscopus Coloniensis ex certa scientia graciosè concessit. Ne coloni nostri a ponte Gorsvort vsque ad pontem vpdem Horstken in vronenbroeck commorantes trahantur vel cogantur ad iudicium. ther Eyken in boicholt. quod nunc dicitur Rossenrade¹⁾.

Quomodo Wylhelmus archiepiscopus coloniensis angarisauit monasterium Campense.

Item prefato walramo archiepiscopo Coloniensi successit Wylhelmus de Gennep. qui pro edificationibus suorum castrorum angarisauit monasterium Campense. quod oportuit ex curtibus Gumbretshem et Ouwenhem sibi ad seruitium tenere currum cum quinque equis et duobus famulis. expensis monasterii. Ex tali ergo angariatione et instinctu prefati archiepiscopi permoti et indignati fuerunt dux Juliacensis et dominus de Ryperscheit. qui pretendebant sibi hoc fortius competere et licere. eo quod ipse curtes predictæ non sub ipsius archiepiscopi. sed sub ipsorum dominiis essent situate. Quapropter et quilibet ipsorum exactionem duplicauit et sic oportuit continue tenere quinque currus cum XXV equis et decem famulis in propriis expensis. Vnde abbas et conuentus obtulerunt se dare ex curte Gumbretshem redditus trecentorum florenorum aureorum. Quatinus

1) Bgl. Campener Urkunden.

ipsi et eorum heredes monasterium ab huiusmodi exactionibus et indebitis hospitalitatibus haberent excusatum. Sed dominus de Ry-perscheit tales redditus accipere recusavit. qui ymmo iactavit se ad huiusmodi seruitium abbatem et conuentum perpetue debere esse obligatos et hereditario iure possidere. Sub tali quesito colore. quod curtes sepedicte sub dominio suo pro maiori parte sint situate. et quod easdem prius in guerris defensauerit et in posterum ne ab aliis inuadantur aut spolientur defensare velit: Sed istam defensionem male seruauerunt heredes aut posterii eorum. Excopiatum est istud ex magno rotulo de quo supra habetur. (S. 369.)

M^oCCC^oXLIX^o.

Nonus decimus abbas Campensis Wylhelmus II. de Zwalmen. cepit anno domini M^oCCC^oXLIX^o et resignauit Anno M^oCCC^o sexagesimo. in festo natiuitatis marie obiit.

Anno domini 1349 flagellatores ibant. V. Ex uiuida cadit. mors vastat. grex cruce vadit. Ex ista secta multi graues errores pullulauerunt circa fidem et sacramenta ecclesie. que postremo in parte igne et gladio exterminata fuit.

Concessio wilhelmi archiepiscopi quod possumus officiare omnes ecclesias parrochiales.

Anno domini M^oCCC^o quinquagesimo Wylhelmus de Gennep archiepiscopus Coloniensis perpendens grauamina seruitiorum et maxima dampna. temporibus predecessorum suorum monasterio illata graciose concessit abbati et conuentui. quatinus ecclesias parrochiales in Bercka. loer. nederassel et haren. per Henricum de Vyrenborch predecessorem suum prius monasterio incorporatas possent officiare per monachos suos que antea per capellanos seculares regebantur. Et in primis vacaturis earum continenter fuerunt in eis inuestiti monachi Campenses vt patet in literis presentationum. Sed talis officiatio predictarum ecclesiarum postmodum dinoscitur interrupta.

Anno domini M^oCCC^o quinquagesimo primo Reynoldus dux Gelrensis. occasione quarundam impetitionum quas pretendebat. extorsit a monasterio Campensi quadringentos scudatos antiquos aureos. vt patet in quadam litera.

De emptione curtis Lve prope vrdinghen.

Anno domini M^oCCC^oLII^o empta fuit curtis in Lue prope Vrdinghen pro libero allodio pro CCL scudatis aureis.

Anno domini M^oCCC^oLIII^o Wylhelmus de Gennep archiepiscopus Coloniensis cenam domini celebrauit in monasterio Campensi sollemniter et crisma sacrum ibidem confecit.

De venditione grangie maioris in wyse. prope Confluentiam.

Anno domini M^oCCC^oLV^o Wylhelmus abbas et conuentus Campensis vendiderunt Carthusiensibus montis sancti Beati prope Confluentiam grangiam dictam Campe in parrochia Wyse situatam. pro duobus milibus et ducentis scudatis antiquis aureis. Et hec grangia vendita fuit propter graues exactiones et seruicia curruum. quas archiepiscopus treuirensis imposuit super eam. quamuis quondam a Johanne archiepiscopo predecessore suo. fuerat plene libertata. Anno M^oCCC^o quarto tempore Theoderici quinti abbatis Campensis.

De ordine sancte Birgitte.

Circa annum domini 1354 cepit ordo sancte Birgitte principisse Suecie. qui ab hac sancta muliere incium sumpsit. qui etiam ordo sancti Saluatoris dicitur. Et habet duplicia monasteria. sc. virorum et feminarum. Huius tamen religionis primum auctorem et institutorem sanctum Basilium in Grecia fuisse dicunt. sed propter occasiones scandalorum tollendas ecclesia ante multa tempora talia monasteria dissoluit. Birgitta vero spiritu sancto inspirata hoc modo renouare visa est vt quilibet sexus in seiunctis monasteriis habitaret.

De curte vpgghen Oeuer.

Anno domini M^oCCC^oLV^o empta fuit curtis opghen Ouer in Byrth a quodam Bartoldo appelman¹⁾.

De bonis in Mensel.

Anno domini M^oCCC^oLVI^o comparata fuerunt quedam bona nostra in Mensel. a quodam Ghysberto de Bruychusen.

1) Birth ist Borth bei Wesel. Das nachfolgende Menseln liegt in der Nähe.

De curia in Nouimagio.

Anno domini M^oCCC^oLVI^o curia Campensis in Nouimagio prope Hezelpoerte situata. empta fuit pro puro allodio ab abbatisa et conuentu monasterii vallis Comit. pro quadringentis et LXXXVII Clippeatis auri puri.

M^oCCC^oLX^o.

Vicesimus abbas Campensis Vullyngus I. de plize baccarius sacre theologie. cepit anno domini M^o trecentesimo sexagesimo. Hic decem et octo annis laudabiliter rexit monasterium. quod in principio multis debitis aggrauatum repperit. sed in fine suo. quasi sine debitis et in magna libertate reliquit. Ipse eciam plures sustinuit persecutiones pro ordinis et sui monasterii libertatibus et iuribus defendendis. Obiit anno 1379. VI° kl. februarii.

Anno domini M^oCCC^oLXIX^o Vullingus abbas Campensis ordinauit quod collationes ecclesiarum parrochialium in Welueren et Benincusen debent fieri per abbatem Campensem et abbatissas prefatorum monasteriorum.

Anno domini M^oCCC^oLXXIII^o fuit quidam prior in monasterio Campensi dictus Henricus de Coethusen oriundus de Nussya. qui officium prioratus cum multis sibi commissis laudabiliter rexit. omnibus benivolus et gratus. memoriam sui reliquit posteris in benedictione merito recolendam.

De quadam actione contra pastorem Berckensem.

Eodem tempore interrupta fuit possessio et gubernatio ecclesie Berckensis per monachos Campenses et collata cuidam seculari dicto Henricus de Hambroeck sub certa competentia. Qui postea ingratus prauis consiliis nitens. mouit lites abbati et conuentui super incompetencia. Sed antequam inciperet agere contra eosdem impetrauit in curia Romana relaxationem iuramenti quod fecerat in compromisso et sigillato per dominum Wilhelmum archiepiscopum Coloniensem. vt posset agere contra abbatem et conuentum predictos. super decimis ecclesie Berckensi attinentibus et capella nostra in Bercka quod et fecit. Ista impetio inchoata fuit anno domini M^oCCC^oLXXIII^o sub Vullingo abbate Campensi et post XI annos sub domino Wilhelmo abbate Campensi terminata qui et triumphauit contra prefatum

pastorem. Quapropter Vrbanus papa V. confirmauit monasterio Campensi decimas in Euersael. Wynreswick et Gart contra prefatum Henricum Hambroeck pastorem ecclesie Berckensis et eius successores in perpetuum. Datum pontificatus sui anno sexto.

De quadam actione cum pastore de Replar.

Item tempore Vullingi abbatis dominus Jacobus pastor et rector parrochialis ecclesie de Replar¹⁾ male fauens sicut pastor de Bereka habuit longam actionem contra monasterium Campense de impetitione oblationum et missarum celebratione ante portam et de sepulturis mortuorum eligentium suas sepulturas in monasterio et ista impetitio fuit terminata et sententia diffinitiuam in curia Romana in palatio causarum apostolico lata contra dominum Wesselum pastorem in Replar qui successit prefato domino Jacobo et fuit impositum sibi perpetuum sylencium de prefatis impetitionibus. Actum anno domini M^oCCC^oLXXIX^o 23. mensis Nouembris pontificatus vrbani pape VI. anno secundo.

Et in causis contra prefatos pastores de Bereka et Replar data fuit monasterio Campensi a generali capitulo Cysterциensium provincialis contributio ad subsidium.

Quomodo XVI calices fuerunt rapti.

Item temporibus domini Vullingi abbatis sicut relatione seniorum nostrorum audiuius. quidam sacrilegi raptores et fures maligni. habentes noticiam monasterii et dispositionem. sub noctis silentio ecclesiam monasterii per fenestram ascendentes armata manu intrauerunt. Quorum quidam ad ianuas versus dormitorium et claustum ducentes cum gladiis et arcibus se locauerunt. vt si forte aliquis superueniret ab ipsis trucidaretur. Alii vero interim capsam in qua calices repositi et clausi fuerunt a posteriori parte circa altare sancti Stephani murum transfodientes confregerunt. et sedecim calices quorum vnus aureus fuisse affirmatur. rapientes aufugerunt. Cuius sacrilege confractionis vestigia vsque hodie sc. 1482 apud altare sancti Stephani in aquilonari parte ecclesie situatum in muro reparato adhuc manifeste apparent.

1) Replen bei Märs. Die dahin gehörenden Urkunden, so wie die über Rheinberg stehen im Register des Copiars angedeutet, im Copiar selbst finden sie sich nicht.

*Anno domini 1374 Corisantes ibant. Versus Ecce corizando
iam grex tribulatur in orbe.*

M^oCCC^oLXXIX^o.

Vicesimus primus Abbas Campensis Adam de Louenich. cepit anno M^oCCC^oLXXIX^o in die sancti Thome confessoris in X^{bris} et p^{refuit} annis tribus et paulo plus. Obiit in grangia Stroemoers ipso die victoris anno 1382. De ipsius hereditate habet monasterium redditus in Kempen.

Istius electioni presedit dominus Johannes abbas veteris montis cum quodam monacho Morimundensi nomine Johannis de bormonte ex commissione venerabilis domini abbatis Morimundi immediati patris abbatis specialiter directo. Eodem tempore adhuc monasterium Campense multis debitis fuit obligatum. sicut ex inuentario tunc conscripto per partes invenitur. licet superius de domino Vullingo aliter scriptum euam inueniatur.

M^oCCC^oLXXXII^o.

Vicesimus secundus abbas Campensis Wylhelmus II. de Colonia. cepit anno domini M^oCCC^oLXXXII^o (*VII nouembris*) et quasi viginti annis p^{refuit}. Obiit vero in Colonia anno 1402. *III. nonas septembris*. Istius electioni presedit dominus Gerardus abbas Clareuallensis commissarius capituli generalis.

De officiatione ecclesiarum nostrarum.

Item temporibus istius Bonifacius papa IX. indulget. quod abbas et conuentus monasterii Campensis possunt per monachos suos ecclesiam Berckensem officiare. et alias ecclesias quarum iure patronatus collatores existunt. Datum pontificatus sui anno XIII°.

Istud ius fuit interruptum *circa annos domini 1397* forte per preces et instantias archiepiscopi Coloniensis et admissus fuit ibidem plebanus secularis.

De foundationibus monasteriorum in Hoesden et Yselsteyn et Warmonda.

Anno domini M^oCCC^oLXXXII^o fundatum est monasterium corone domine nostre in Hoesden. Istud monasterium in principio fuit abbatia postea prioratus 1425.

Anno domini M^o trecentesimo LXXXVI° illustris princeps Albertus palatinus Rheni, dux Bauarie. Comes Hollandie. Zelandie etc. qui prius anno 1382 pro remedio anime sue. vxoris ac progenitorum suorum donauerat abbati Campensi locum in opido Hoesden pro construendo monasterio quod vocatur Corona domine nostre. Eciam postea vltiori deuotione ad ordinem nostrum accensus anno domini M^o trecentesimo LXXXVI° donauit abbati Campensi alium locum in Hollandia prope opidum Leydis dictum vetus teylinghe in parrochia de warmonda pro construendo ibidem monasterio nouo. qui prioratus esset. Vnde sicut prius in Hoesden. ita ad hunc locum transmissi fuerunt VII vel VIII monachi qui ibidem constructa domo habitare ceperunt. sed interim exortis guerris et parcialitate in hollandia profectum habere non potuerunt. Quamobrem cogente necessitate post sex annos locum illum relinquentes aliqui de ipsis fratribus reuersi fuerunt ad monasterium Campense. aliqui remanserunt in monasterio de yselsteyn tunc nouiter inchoato et relictus fuit ille locus vsque ad annum domini 1412 et tunc per alium fundatus.

Anno domini 1388 erat tam modica aqua in Reno ita quod in multis locis posset transsaltari, putei fuerunt exsiccati in tantum quod aqua veni per plateas colonie portaretur et venderetur¹⁾. Simile fere accidit anno 1634. Sub hoc abbate anno 1388 Joannes dominus in Riefferscheid et in Bedbur ius patronatus ecclesie Bedburgensis 7ma Aprilis cessit priori pro tempore ex ordine sancti Augustini ibidem esistenti et successoribus eius quod alias una cum decimis maioribus ibidem credebatur pertinere ad abbatiam Campensem: quam cessionem Joannes XXIII. auctoritate apostolica confirmavit a^o. 1464. uti ex archiuo mihi communicato a^o. 1703 quo controversa omnia cum domino comite amice composita fuere.

Anno domini 1389 dominus fredericus Coloniensis archiepiscopus cepit munire fossatis opidum xanctis in profesto sancti Gregorii cum potentia et compleuit in XXI diebus.

Anno domini 1390 Adolphus comes Cliuensis in nocte sancte Agathe tamquam ignotus captus fuit in Reno ab opidanis in Rees. qui tunc sub episcopatu Coloniensi erant, nec tamen diu detentus mansit.

1) Dieselbe Nachricht bringt auch die Köln. Chronik, Bl. CCLXXXII.

Anno domini M^oCCC^o nonagesimo quarto fundatum est monasterium montis domine nostre in yselsteyn 2° loco pro prioratu. quod ante plures annos abbatia fuisse dicitur et totaliter destructum in guerris.

Anno domini 1397 feria quinta ante pentecosten fuit bellum famosum iuxta Clivis inter Wylhelmum ducem montensem et Adolphum comitem Clivensem. qui triumphavit contra ducem Montensem et postea factus est dux in concilio Constantiensi 1416.

Circa annum domini 1398 magister Gherardus groet claruit sanctitate vite et scientia et incepit congregationes fratrum. in dauentria et alibi et vocantur domus Clericorum. Qui eciam plures ad abbatem Campensem scripsit epistolas.

Eodem tempore claruit magister Henricus de Hassya doctor famosus sacre theologie et lumen ecclesie. contra hereticos. Ipse eciam egregium librum scripsit de commendatione sancti Bernardi. in quo precipue inuehitur contra maculationes sancti Bernardi.

De diuersis heresibus.

Eodem tempore peruersa heresis Johannis Wycleff in Anglia et Johannis Hus in Bohemia ac Theronimi de Praga pullulauit et multos infecit. Eciam tunc heresis Adamitarum pullulare cepit in Bohemia. sed statim extincta fuit. Erat enim nimis grossa et inuerecunda. Nam nudi incedebant viri et femine et indecenter mutuo luxuriabantur.

M^oCCCC^oII^o.

Vicesimus tercius abbas Campensis Johannes II. de Buttenbroeck. Anno domini M^o quadringentesimo secundo in vigilia natiuitatis marie circa horam vesperarum electus canonicè in abbatem. prefuit vero annis XXI laudabiliter et resignauit anno 1423. Obiit vero anno 1426 VI nonis octobris et sepultus in posteriori parte ecclesie quam ipse prolongauerat et exaltauerat. Item in electione domini Johannis de bottenbroeck presidebat dominus Johannes abbas veteris montis ex commissione domini bonifacii pape IX. eo quod in gallia scisma fuit contra eundem papam.

Berckervoir.

Iste instaurauit curtem in Berckervoir. iam multis annis desolatam et multis laboribus et expensis agros eiusdem curtis reduxit

ad culturam et in diuersis curtibus et grangiis ruinosa edificia instaurauit.

Temporibus eciam istius abbatis quidam monachus Campensis dictus Euerardus de tushusen. fuit procurator ordinis in curia Romana.

De renouatione ecclesie Campensis.

Anno domini M^oCCCC^o decimo corpus ecclesie Campensis innotatum fuit et magnis expensis in sublime erectum et de nouo testudinatum. Et sequenti anno versus occidentem in longitudine XXV pedum prolongatum.

De 2^a fundatione monasterii in warimonda.

Anno domini M^oCCCC^oXII^o secundarie fundatum fuit monasterium portus domine nostre in warimonda per strenuum et deuotum militem dominum Johannem de wouda. et tunc fuerunt illic fratres de monasterio et prioratu de yselsteyn transmissi.

De capella ad portam.

Anno domini M^oCCCC^oXII^o capella ad portam monasterii fuit innotata et prolongata: Et maius Altare in honore beate marie et duodecim apostolorum consecratum fuit.

Anno domini M^oCCCC^oXV^o locus lectionis cum parte ambitus ad introitum ecclesie fuit ex toto instauratus.

De prioratibus sub paternitate abbatis Campensis.

Anno domini M^oCCCC^oXV^o colligatio prioratuum facta fuit sc. de Yselstein, de zybekeloe et warimonda. De istis monasteriis successu temporum alia monasteria prioratuum fundata fuerunt sub certis articulis et modo viuendi.

Item ista forma colligationis prioratuum per capitulum generale mutata et reuocata. anno 1489.

De renegatis paganis et iam conuersis.

Anno domini 1415 Sigismundus imperator per maxima bella reduxit habitatores iunioris egipti ad catholicam fidem quam ante LX annos abnegauerant et ad paganismum accesserunt. Quapropter pro penitentia est eis a sede apostolica impositum quod

sequentibus LX annis ex vnaquaque genealogia ipsorum. per septem annos per christianitatem peregrinari deberent.

Anno domini 1416 iste Sigismundus imperator in die sancti Vitalis martiris in concilio Constantiensi creauit Adolphum comitem Cliensem cum magna sollempnitate in ducem.

M^oCCCC^oXXIII^o.

Vicesimus quartus abbas Campensis Johannes III. de Goch cepit anno domini M^oCCCC^oXXIII^o xv. die mensis Iulii. et resignauit anno 1438 xii. die aprilis.

Item in resignatione domini Johannis de bottenbroeck abbatis et electione domini Johannis de Goch. presidebat dominus Henricus. Obiit vero in vigilia sancti Thome apostoli 1453.

Anno domini M^oCCCC^oXXV^o abbas Johannes de Goch disiumxit posteriorem partem ecclesie. per intersticium ligneum et separauit stationem et locum vulgi et laicorum. ne per eorum improbum discursum et strepitum per totam ecclesiam et claustrum. sicut facere consueuerant. amplius molestaretur conuentus.

Item anno 1426 abbatia corone sancte marie in Huesden mutata fuit in prioratum.

De magna pestilentia.

Anno domini M^oCCCC^oXXIX^o circa festum pentecostes fuit magna pestilentia in monasterio Campensi in qua breui tempore defuncti fuerunt duo priores vnus post alium ordinatus et XII alii monachi sacerdotes, vnus nouicius et II conuersi et alii familiares.

De cellario vini.

Anno domini M^oCCCC^oXXX^o instauratum et profundatum fuit cellarium sub refectorio longitudine centum pedum cum testudine latericia seu lapidea pro vino et potu reponendis.

De parte ambitus et dormitorii.

Anno domini M^oCCCC^oXXXI^o fenestre in refectorio fuerunt innouate in maiori et pulchriori forma cum cancellis ferreis in marmore conclusis. Eodem anno pars ambitus ante capitulum cum fenestris vitreis. ac pars dormitorii supra capitulum fuerunt instaurate et eleuate.

Anno domini 1433 obiit in Hollandia opido Schydam Lyed-
wighis virgo et pie creditur sancta. que mirabili infirmitate a
guericia sua per plures annos detenta. vitam suam in patria et
pace consummauit.

Anno domini 1454 fuit magnus ventus septima nocte Octobris qui
multas arbores euulsit et multa dampna monasterio Campensi fecit.
Ecce ruunt cedri cum vento¹⁾.

De venditione bonorum in koze et de emptione bonorum in Wachtendonck.

Anno domini M^oCCCC^oXXXVI^o quedam bona monasterii dicta
koze in Slauiā situata. quondam a nobili principe Nyeolao domino
de Rostock donata propter plura grauamina et violentias et pericula
tam animarum quam corporum. que ibi fiebant et quia modicos
redditus inde monasterium percipiebat. vendita fuerunt consulatui ciui-
tatis de wystock pro nongentis florenis Renensibus aureis. pro quibus
comparata fuerunt bona et decime in dominio de Wachtendonck²⁾.

M^oCCCC^oXXXVIII^o.

Vicesimus quintus abbas Campensis Henricus III. dictus de Nyep-
husen. cepit anno domini M^oCCCC^oXXXVIII^o et prefuit XIII annis.
Obiit vero in Colonia in curia monasterii. ipso die Abdon et Sennes
martirum anno 1452. sed de Colonia transuectus in curru ad mo-
nasterium. sepultus est cum patribus suis in domo capitulari circa
medium noctis.

Iste electus fuit per viam compromissi. electoribus concorditer
compromittentibus in venerabilem patrem dominum Johannem de
Goch protunc resignantem dignitatem abbatialem et in ista elec-
tione presedit venerabilis dominus Guido abbas morimundi. Iste
abbas fuit benedictus in Colonia in capella curie monasterii Eber-
lacensis. qui non multum a curia Campensi distat circa Renum.

De constructione capellarum in ecclesia.

Iste secundo et tercio regiminis sui anno ecclesiam Campensem
versus aquilonem. multis expensis et laboribus extendit et ampliauit.

1) Nachtrag von späterer Hand. Zwischen fecit und Ecce ist nachträglich noch
„sax Dyonisi“ eingeschoben.

2) Vgl. die Campener Urkunden.

et multa altaria per capellas distincta in eodem latere. cum sacristia pro deuotione et commodo celebrantium sagaciter ordinauit. et competentibus ornamentis decorauit.

Eodem tempore sc. anno domini M^oCCCC^oXL^o circa festum sancti Andree consecrata fuerunt prefata altaria cum reliquiis diversorum sanctorum inclusis. per venerabilem dominum Johannem episcopum Venecompenensem ordinis minorum et vicarium in pontificalibus reuerendissimi domini Theoderici de Moersa. archiepiscopi Coloniensis.

De renouatione quorundam edificiorum.

Circa idem tempus prefatus abbas bibliotecam siue librariam in ambitu iuxta introitum ecclesie renouari fecit et testudinari. et libros augmentauit. Ipse etiam domum nouam supra puteum edificauit. Etiam domum sutrini quasi ex integro instaurauit. Item plura antiqua edificia. ruinosa. instaurauit et presertim curias monasterii in Colonia et Nussya in quibus bona et pulehra commoda industrie adaptauit ac cum sufficientibus vtensilibus et necessariis honeste procurauit.

Item cellas in dormitorio de nouis et pulchris tabulis distincte construxit.

Item quasdam antiquas celaturas asserum sub solariis in abbacia et infirmitorio fecit picturis decorari.

De translatione domus beghinarum.

Anno domini M^oCCCC^oXL^o beghine siue sorores que in veteri Campo. vulgariter Aldevelt. vltra centum annos sub protectione et cura abbatis et conuentus Campensis habitauerant. propter tamen strepitum cohabitantium. et insolentias que in vicinis tabernis fiebant. cum permissione et voluntate abbatis et conuentus transtulerunt habitationem ad aliam curtem monasterii dictam Loemoellen. situatam inter monasterium et molendinum super dasbergh. vt ibi commodius et secretius domino in religiosa vita seruirent.

De malicioso incendio in Stroemoers.

Anno domini M^oCCCC^oXLI^o in nocte sancti petri ad cathedram incensa fuit grangia monasterii Campensis dicta Stroemoers a quodam maligno homine et incinerata fuit eadem grangia

cum omnibus bladis et aliis bonis. preter capellam et domum abbatie. Et suffocati fuerunt ibidem circa XC porci. oves tamen euaserunt. equi et vacce pro maiori parte euaserunt. Actor tamen istius incendii circa tres annos mansit incognitus et tunc deprehensus in manifesto et nobili furto in Alpen. ibidem adiudicatus suspendio. cum staret in scala patibuli et laqueus hereret in collo. petiit a iudice ut posset modicum loqui et audiri a circumstantibus et tunc confessus fuit quod ipse maliciose ad instigationem cuiusdam alterius sine causa incendisset Stromoers. Et erat nomen eius Reynerus botten. Eodem tempore rector grangie fuit frater Gherardus Lueff de Gelria conuersus. Et reedificata fuit eadem cum magnis expensis et subsidiis amicorum precipue Wilhelmi Hamer ciuis Coloniensis et patris confratris nostri Ghysberti Hamer. qui multis annis fuit confessor in Eppynchouen.

Anno domini 1444 Gherardus dux montensis habuit victoriam contra Arnoldum ducem Gelrensem in die sancti Hupertii episcopi.

Anno 1444 Susacia et sanctis ciuitates a dyocesi Coloniensi ad manus ducis Cliuensis venerunt.

De duobus monasteriis de Buyrloe.

Anno domini M^oCCCC^oXLVIII^o monasteria Orti sancte Marie in maiori Buyrloe et vinee sancte Marie in minori Buyrloe ordinis sancti wylhelmi. monasteriensis dyocesis. licentia et auctoritate domini Nycolai pape V. sponte per Henricum abbatem Campensem transtulerunt se de ordine sancti wylhelmi ad ordinem Cysterciensem et monasterio Campensi perpetue sunt incorporata. Actum circa festum palmarum et fuit ibi prior ordinatus de Zibekeloe pro noua institutione et informatione.

De monasterio Bottenbroeck.

Anno domini M^oCCCC^oXLVIII^o Capitulum generale Cysterciensium ad instantiam quorundam dominorum commisit abbati Campensi. quatenus in monasterio de Bottenbroeck pro monialibus collocaret monachos. Fuit namque monasterium prefatum depauperatum et quodammodo desolatum in edificiis preter ecclesiam. et adhuc residebant ibidem quedam inordinate et infames moniales. Quibus tamen

cum consilio fundatorum eliminatis. cum assignatione certe pensionis annue ad vitam earum. transmissi fuerunt illuc dominus hermannus kempis supprior Campensis in rectorem tam monasterii quam etiam parrochie annexe. Et fuit eidem associatus frater Arnoldus breemt infirmarius et postea sunt eciam alii fratres directi et quamuis difficulter tamen successu temporis profecit in edificiis et culturis agrorum et receptione personarum et factus est prioratus cum competententi conuentu.

De Jubileo.

Anno domini M^oCCCC^o quinquagesimo Conuentus et familiares monasterii Campensis tempore Nycolai pape V. habuerunt gratiam jubilei.

De quibusdam edificiis.

Anno domini M^oCCCC^oLI^o edificatum fuit nouum infirmitorium pro monachis decumbentibus. in quo preter communem morem patrie collocatum fuit Altare versus aquilonem. Quod consecratum fuit eodem anno in festo Bartholomei apostoli. Et eodem die consecratum fuit altare in capitulo. quod violatum et instauratum fuerat. Item sequenti die consecratum fuit Altare in domo Beginarum siue sororum nostrarum.

Anno domini M^oCCCC^oLII^o Dormitorium conuersorum fuit renouatum et noue Celle constructe. Et eodem anno Domus torcularis ad introitum vinee. de nouo fuit instaurata. tempore ultime egritudinis prefati abbatis in qua et mortuus est.

M^oCCCC^oLII^o.

Vicesimus sextus abbas Campensis Henricus IV. de Ray. cepit anno domini M^oCCCC^oLII^o sexto die Septembris. et preuit annis triginta et vno atque diebus XIII. Obiit vero in vigilia sancti mathei apostoli et euangeliste coram fratribus conuentualibus anno domini 1483 et sepultus in capitulo versus meridiem.

Iste fuit benedictus in Colonia in capella curie Campensis.

In ista electione presedit dominus Arnoldus abbas Campensis sancte marie cum assessore domino Johanne abbate veteris montis ex commissione domini Johannis abbatis Morimundensis.

De quadam violatione emunitatis monasterii.

Anno domini M^oCCCC^oLIII^o circa festum translationis sancti Benedicti contigit duos qui homicidium in Alpen in conuiuio perpetraverunt. propter habendam securitatem transfugere ad monasterium Campense. Et post duos dies Castellanus protunc in Alpen Euerardus quaedam milites. eos armata manu insecutus. monasterium violenter intravit et vno predictorum infra emunitatem monasterii circa domum camere interfecto et lancea transosso. alterum captum viuum secum abduxit. Et ille qui interfectus fuit sepultus est in Replar. quia non potuit sepeliri in monasterio propter interdictum. Et propterea per quindenam interdictum fuit seruatum. donec compellerentur. per dominum Theodericum archiepiscopum Coloniensem et comitem de Nauwenar. vt eundem quem secum viuum violenter abduxerant: liberum et sanum in monasterio presentarent. Quod et fecerunt de mane ante missam et pulsate fuerunt campane et continenter cantata missa cum aliis horis. Sed ipsi de Alpen non permittebantur monasterium intrare. quod adhuc erant excommunicati propter violentiam prefatam. sed fuerunt refecti cibo et potu ante portam. Et sic reconciliati per penitenciariorum archiepiscopi continenter fuerunt absoluti.

De peregrinatione puerorum ad sanctum michaellem.

Anno domini M^oCCCC^oLVI^o factus est magnus concursus puerorum et puellarum de ciuitatibus et villis quasi totius Almaniae. qui per diuersas turmas. alii post alios perreperunt proprio motu nec a parentibus detineri aut prohiberi poterant ad quandam Ecclesiam sancti michaelis in remotis partibus constitutam. Et omnes sani absque impedimento reuersi sunt ad propria. Sed quid significabat. aut quo fiebat instinctu. penitus ignorabatur.

De bonis dictis wyckray.

Anno domini M^oCCCC^oLVII^o propter speciale commodum monasterii quoad molendinum super dasbergh. comparata fuerunt bona dicta Wyckray videlicet curtis Auerbruyek cum aliis curtibus adiacentibus. cum omnibus pertinentiis et iuribus a Johanne de Bueren domino in Arsen pro mille et XL florenis Renensibus

aureis. Et stant sub redemptione. vt prorsus in literis desuper confectis¹⁾.

De baptizazione ducis Cliuensis.

Anno domini M^oCCCC^oLVIII^o magnificus et illustris princeps Johannes dux Cliuensis. (*Iste Johannes dux successit Adolpho patri suo in ducatu 1449.*) in natiuitate filii sui primogeniti. quem peperit ei coniux sua illustris domina Elizabeth filia comitis de Stampis. misit ad abbatem Campensem dominum Henricum ardentem expetens. quatenus dignaretur prefatum suum primogenitum ad laudem dei baptizare. Quod et factum est III die mensis maii. cum magna sollempnitate in ecclesia sancte marie in Cliuis hora missarum. presentibus multis nobilibus et honorabilibus personis vtriusque sexus cum multa frequentia populi. Et vocatus fuit puer nomine patris sui Johannes. *Iste Johannes successit patri in ducatu anno 1481.* Et perfecta fuerunt ibidem omnia. sicut talem principem decuit in magna gloria. Et pro tali actu et beneplacito predictus dux. donauit abbati Campensi cifum argenteum cum opereculo suo. pulchrum et ponderosum. qui non immerito in memoriam tanti facti in monasterio conseruatur.

De reclusionione monasterii Sledenhorst.

Anno domini M^oCCCC^oLIX^o in festo sancte Cecilie virginis et martiris facta fuit auxiliante domino reformatio et inclusio monialium monasterii Sledenhorst in ducatu Cliuensi sollicitante et cooperante. et larga subsidia prebente nobili domicella katherina sorore germana domini Adolphi olim ducis Cliuensis. cum quo sepulta iacet ad Carthusienses prope Wesaliam. Et fuerunt ad monasterium Sledenhorst adducte reformatrices moniales religiose de Colonia. ex monasterio Seynensi que ad tempus ibidem permanserunt. sed vna ex illis ordinata in priorissam ibidem permansit. Ex eo tempore prefatum monasterium profecit. in spiritualibus et temporalibus ita quod edificia que prius pene omnia fuerunt lignea et fictilia siue lutea. postea fierent lapidea. Et etiam in breuibis annis totum monasterium. forti et alto muro spaciose est circumdatum.

Item pro reformatione monasterii Sledenhorst preter labores

1) Vgl. die Campener Urkunden.

et sollicitationes abbas Campensis pro aptandis edificiis et septis monasterii exposuit et donauit cum consensu sui conuentus. ultra ducentos florenos Renenses aureos.

Item circa hec tempora sub isto venerabili abbate ac eciam successore suo fuit in monasterio Campensi quidam clericus dictus Wilhelmus de Reno in habitu fratris donati perpetuatus et professus. qui fuit scriptor egregius nulli illo tempore in arte sua secundus. Iste scripsit plures libros scil. Catholicon. duo Antiphonaria. duo gradualia. missale preciosum pro summo altari et alia diversa. Ab isto scriptore quidam fratres conuentuales instructi scripserunt preciosa Breuiaria et Diurnalia. Iste scriptor post multos labores librorum obiit anno 1487¹⁾.

Item circa hec tempora fuit monachus et sacerdos ad tempus supprior et postea pastor in ecclesia nostra Berckensi et scriptor egregius qui scripsit quinque integra et perfecta missalia pro monasterio Campensi. Qui obiit senex anno domini 1503. Nomen istius fuit frater Henricus de vetere ecclesia in terra Gelrensis²⁾.

De nouo horologio.

Anno domini M^oCCCC^oLXI^o fabricatum fuit in monasterio Campensi nouum horologium. quod sonat in campanis plenas et medias horas. et etiam habet cymbalum cum paruis nolis. et alia artificialia.

Anno domini 1463 Robertus de Bavaria concorditer fuit electus in archiepiscopum Coloniensem. Eodem anno et tempore circa festum Pasche fuit magna habundantia victualium diuersorum et in bono foro. Ita in Colonia secundum cursum communis fori. pro tribus flor. ren. qui faciunt XII marchas colon. emebantur. vnum maldrum siliginis. vnum maldrum hauene. vnum maldrum tritici. vnum maldrum orde. vna tonna siue vas allecium. vna quarta boni vini. vnus bonus pullus saginatus. vnum talentum de recentibus carnibus. vna Riga siue 4^{or} panes: omnia predicta pro tribus flor. renen. Et de istis continenter habentur (?) et tali precio emebantur.

1) Diesen Wilhelm de Reno halten wir aus später anzuführenden Gründen für den Chronikschreiber.

2) Späterer Zusatz von der Hand des Fortsetzers der Chronik bis zum Jahre 1504.

<i>maldrum siliginis . . .</i>	<i>XIIII albis</i>
„ <i>hauene . . .</i>	<i>VIII „</i>
„ <i>tritici . . .</i>	<i>XVIII „</i>
„ <i>ordei . . .</i>	<i>XIII „</i>
<i>Tonna allecium . . .</i>	<i>quinque marckis.</i>
<i>Quarta boni vini . . .</i>	<i>I alb.</i>

Item panis siligineus de pondere XXXII loet vel circa pro vno denario scil. haller.

„ „ *triticeus „ „ XIX eciam pro I denario scil. haller.*

„ *vnum talentum mediocris butiri pro IIII den. scil. hall.*

Sed vnum talentum de meliori butiro pro VII den. siue hallis.

Item anno eodem circa festum martini vendebatur in colonia vnum maldrum tritici melioris pro XV albis.

Item vnum maldrum siliginis pro XII albis. Item maldrum ordei XI albis. Item maldrum hauene VII albis. Item I quarta vini boni pro X den. scil. haller.

Item anno sequenti scil. 1464 in festo Gereonis et Victoris I quarta vini competentis pro II den. scil. haller¹⁾.

De quodam incendio.

Anno domini M^oCCCC^oLXIII^o in media nocte subsequente festum sancti Felicis in pincis (14. Januar) exortum fuit inopinatum incendium in monasterio et combusta sunt domus quedam. a latere domus Camere. in opposito refectorii hyemalis situata. in qua preter alia aliqui libri. cum multo pergameno nouo ad valorem centum et XX florenorum Renensium incendio perierunt. Et cum magnis laboribus alia edificia ab incendio seruata fuerunt. Item ab isto tempore et continenter libri monasterii tam in scriptura. quam etiam correctura. et ligatura fuerunt studiose emendati. precipue in missalibus et Cantualibus.

Deportatio sancti victoris in xanctis.

Anno domini M^oCCCC^oLXIII^o facta est deportatio sancti Victoris martiris gloriosi in Xanctis. cum magna sollempnitate. et

1) Nachtrag auf einem besondern Zettel von der ursprünglichen Hand. Vgl. Kölner Chronik, Bl. 316.

reuoocatione omnium ecclesiarum sub archidiaconatu xanctensi. et fuit ibi presens dux Cliuensis Johannes cum tribus filiis suis. Et fuerunt tunc vt fertur ibidem vltra XX milia hominum promiscui sexus et etatis. Actum in festo sancti Bernardi abbatis.

De quodam cremento vini.

Anno domini M^oCCCC^oLXIII^o fuit annus satis fertilis et benedixit dominus vinee monasterii Campensis in bono cremento. Sed exorta fuit magna tempestas ventorum in festo sancti mathei que multas confregit vites et aliquas grauiter collisit ita quod extunc colligi oportebat. Nichilominus de cremento illius anni peruenit ad cellarium et in vasa repositum est ad XXXVI karratas et fuit competenter bonum.

De reclusionem in Sterckerode.

Anno domini M^oCCCC^oLXV^o octaua die mensis Ianuarii facta fuit reformatio et reclusio monialium monasterii riuli sancte marie in Sterekrade. sollicitante domina Hadewyghe de loe. abbatissa ipsius monasterii. et cooperante domino duce Cliuensi. nec non domino Johanne de loe milite. et fratre germano Hadewighis abbatisse antedictae. Qui etiam de facultatibus suis. omnia ruinosa edificia monasterii reparauit. et totum monasterium nouo muro circumdari fecit.

Insuper et plures annuôs redditus donauit. Et extunc ipsum monasterium profecit in spiritualibus et temporalibus. fuerunt autem reformatrices primo. vna monialium prefati monasterii. que ante reformationem istam amore perfectioris vite a monasterio Sterckroede transierat ad monasterium de Pratis. disciplinatum et reclusum. sed tempore reformationis. reuocata extitit. pro noua institutione regularis et religiose vite. Fuit etiam quedam alia reformatrix de remoto monasterio que consanguinea fuit domine abbatisse Hadwighis.

Item pro reformatione istius monasterii abbas Campensis preter labores. expendit vltra XX florenos Renenses aureos.

De reclusionem monasterii Eppinchouen.

Anno domini M^oCCCC^oLXV^o feria sexta post festum pasche. que tunc euenit XIX mensis aprilis. facta fuit reformatio et reclusio monialium monasterii Aule sancte marie in Eppynchouen prope Nussyam. sollicitante domina margarita de Auerdonck abbatissa ipsius

monasterii. et multis christifidelibus ad hoc perficiendum larga beneficia prestantibus. Et fuerunt illic reformatrices de vicino monasterio Vallis gracie adducte per aliquod tempus. Et profecit idem monasterium in regulari obseruantia et edificiorum reparatione et aliis. Ceterum pro reformatione istius monasterii preter labores. pro quibusdam necessariis exposuit abbas Campensis vltra XXX florenos Renenses aureos.

De reformatione montis principis.

Anno domini M^oCCCC^oLXVII^o circa festum sancti Benedicti in XL^{ma} facta fuit reformatio et cum multa difficultate reclusio monialium monasterii montis principis iuxta xanctos. volente. sollicitante ac precipiente illustri principe Johanne duce Cliuensi. Et fuerunt illic primo adducte reformatrices de monasterio vallis gracie ad tempus. Et post illas quedam ad tempus ex monasterio Sledenhorst.

Item pro reformatione et inclusione istius monasterii abbas Campensis pro instaurandis quibusdam edificiis et aptandis donauit et exposuit centum et X florenos Renenses aureos.

Item in reformatione istius monasterii plures moniales reclusionem et regularem vitam abhorrentes exiuerunt. aut ex commissione prefati ducis Cliuensis. brachio seculari et armata manu educte fuerunt. sed tamen successu temporis pene omnes inspirante deo. ad suum monasterium. reclusionem acceptantes redierunt.

De monasterio veteris montis.

Anno domini M^oCCCC^oLXVII^o sexta die mensis Augusti per resignationem domini Johannis Slebus abbatis monasterii veteris montis electus et constitutus fuit ibidem abbas venerabilis dominus Arnoldus abbas monasterii Lenyn et doctor sacre theologie. presentibus abbate Campensi et abbate de Campo sancte marie et abbate de Eberbaco. Eodem tempore ex ordinatione venerabilis patris domini Guillermi abbatis morimundi. prefate electioni presidentis. de consilio aliorum abbatum presentium. pro reformatione prefati monasterii veteris montis. transmissi fuerunt ex monasterio Campensi post diem assumptionis marie frater Henricus de kalkar supprior. qui ibi prior fuit ordinatus et frater Henricus de vetere ecclesia cantor. qui ibidem perseuerauerunt vsque post festum pascche.

De conflictu prope Stralen.

Anno 1468 leodium fuit destructum per ducem Burgundie¹⁾.

Anno domini M^oCCCC^oLXVIII^o in vigilia natiuitatis sancti Johannis baptiste fuit conflictus inter ducem Gelrensem et ducem Cliuensem

1) Ueber die Zerstörung Lüttichs, so wie überhaupt über Karl's des Kühnen kriegerische Thätigkeit enthält die Chronik auf einem eingeheteten Blatte folgende Verse aus der gleichen Zeit:

Excidium leodii.

Desine sublimes in auras tollere vultus.
Nosce meo casu. nec dare firma deos.
Nobilitatis ego leodis venerabile signum
Gentis et inuicte gloria nuper eram.
Sum modo ridentis spectaclum turpe popelli
Et testor karoli me cecidisse manu.

Datum de obsidione nucie.

BeLLans qVirIne MILEs svCCVrre nVCle.

De morte comitis anguillarii in obsidione nucie.

Ne busti locus aut sit cassa memoria leti
Aspice qui transis tristia fata viri
Conditur hac reni comes anguillarius vrsus
In ripa fluminis dum fuit ille ducis
Magni commilito karoli dum nucia castris
Cingitur et turres quassa lapis dirimit
Ictu bombarde simili cadit illius ergo
Dum se custodem concitat intrepidum.

De morte karoli ducis borgundie.

Alter Allexander alter Judas machabeus
Atque potente leo karolus hoste cadit.
Karole magnipotens vndenis belliger annis
Alter allexander cuspidis ore cadis.
Karolus armipotens pedibus non prebuit alas
Constans elegit bellica iura pati.
Karolus occubuit et campos corpore textit
Cecidit in bello victus vigilia regum.
Fortis in vngue leo cecidit quem Nancia vicit.
Dux nanci cecidit plebem qui dire cecidit.
Nancia cantat ephi victrix nam fit ducis alti.

u. f. w.

prope opidum Stralen et ceciderunt vulnerati multi ex vtraque parte. E quibus de parte Adolphi ducis Gelrensis duo milites. scil. Mathias de Eyl et Scephardus de Bornem. mortui. transvecti fuerunt ad monasterium Campense et in festo sancti Johannis eoram domo capitulari in vno tumultu sepulti.

Anno 1469 V die nouembris ex commissione Pauli pape II. abbas Campensis transtulit monasterium Regularium de Oestrum ad locum dictum sancte marie ad arenam prope Stralen. sollicitante Adolpho duce Gelrensi.

De clenodiis monasterii translatis.

Anno domini 1469 in festo sancti Ambrosii omnia clenodia monasterii cum monstrantiis reliquiarum ac ornamentis ecclesie. et calicibus extunc septem. cum melioribus ornamentis ecclesie translata fuerunt ad monasterium Carthuensium prope Wesaliam et hoc propter timorem obsidionis opidi et castri Berekensis fiende per dominum Ropertum archiepiscopum Coloniensem et Adolphum duceum Gelrensem contra Henricum dominum de Ghemen. qui prefatum opidum cum castro ab archiepiscopo coloniensi impignoratum detinebat. Et reportata fuerunt omnia anno 1470 in festo sanctorum Cosme et Damiani. Similiter anno domini 1473 circa festum sancti Georgii omnia clenodia et preciosa monasterii deportata fuerunt ad opidum Berekense et ad alia loca propter aduentum karoli ducis Burgundie. qui cum magno exercitu aduenit. ad subiugandum sibi ducatum Gelrensem. Et fuerunt omnia reducta ad monasterium eodem anno circa natiuitatem marie.

De nouo vino in festo Sixti.

Anno domini M^oCCCC^oLXXI^o ver calidum fuit et bene temperatum et cepit vinea florere circa medium mensis maii et eodem anno in festo sancti Sixti. (Aug. 6.) misse cum nouo vino in ecclesia Campensi fuerunt celebrate. Et continenter in festo sancti Bernardi de bono nouo vino amministratum fuit conuentui ad refectionem et deinceps. Quod non fuit factum in memoria hominum.

Anno domini M^oCCCC^oLXXIII^o in medio mensis marci ceperunt florere arbores cerasorum et pumellorum. Et in principio aprilis floruerunt poma et pira. Et continenter circa medium maii vinea

floruit. Et in festo sancti sexti misse cum nouo uino fuerunt celebrate. Nec creuit in multis retro annis uinum tam ualens et forte. et erat circa XX^{ti} karratas.

De magna siccitate.

Illo anno pauca blada et fructus in multis locis creuerunt propter diuturnam siccitatem et magnum calorem. qualis non fuit in recollectione hominum.

De obsidione Nouimagii et de dampnis monasterii.

Anno domini M^oCCCC^oLXXIII^o Karolus dux Burgundie circa festum pentecostes cum multis milibus armatorum intrauit ducatum Gelrensem et obsedit opidum Venloe et circa festum sacramenti obtinuit. Deinde procedens obsedit Nouimagium et in breui tempore obtinuit. et postea omnes alie ciuitates eius se dominio subdiderunt. quia dominum ipsorum Adolphum ducem Gelrensem in captiuitate in flandria detinebat.

Item tempore obsidionis et captionis Nouimagiensis. domus curie nostre iuxta Heselpoerte situata. fuit multipliciter ictibus bombardarum perforata et conquassata ita quod postea vix potuit centum florenis renensibus restaurari. Item altare eiusdem domus fuit scissum et violatum. Quod denuo fuit in alio loco domus ordinatum et de nouo consecratum Anno domini 1478 in festo sancti Dominici confessoris.

Item tempore obsidionis Nouimagiensis omnes uille et ecclesie per circuitum fuerunt deuastate et spoliatae et habitatoribus earum. aliis captis. aliis occisis. aliis depauperatis. multa loca remanserunt sine habitatoribus et agri optimi absque sufficientibus cultoribus. Postea uero adhuc aliis atque aliis guerris succedentibus permaxima dampna in Haren et attinentiis eius pertulit monasterium Campense. in diuersis grauaminibus exactionibus spoliis vexationibus. sperantes spem pacem prouenturam. sed nondum uenit infra decem sequentes annos (1483). Et modicum habuimus tam de curtibus quam de decimis ecclesiarum.

De obsidione Nussiensi.

Anno domini M^oCCCC^oLXXIV^o in crastino sancti Panthaleonis prefatus karolus dux Burgundie adueniens cum exercitu ut fertur

sexaginta milium obsedit ciuitatem Nussiensem decem mensibus in fauorem Roperti archiepiscopi Coloniensis. qui Nussiensibus inimicabatur. et per multiplices iactus et ictus bombardarum diuersarum. confregit portas. tures ciuitatis. Et quamuis per diuersos aggressus. ascensus ac machinas ac eciam suffossiones murorum. ipsam ciuitatem sepissime et ingeniose debellare aut capere temptauerit repulsus spe preualere non potuit. Tandem propter aduentum frederici imperatoris. qui in Colonia cum pluribus principibus et exercitu copioso aduenerat. obsidionem intermittere et abscedere compulsus fuit circa festum natiuitatis sancti Johannis baptiste Anno 1475. Et per tempus istius obsidionis nussiensis. omnes ville et ecclesie per circuitum. sicut iuxta Nouimagium fuerunt spoliatae destructe et desolate. excepto eo quod incendia raro facta fuerunt. Istis temporibus bona monasterii in karstforst cum attinentiis suis fuerunt desolata et plura dampna et grauamina in aliis grangiis fuerunt illata.

De debitis.

Et sic occasione guerrarum predictarum ducis Burgundie et eciam annorum sterilium et eciam quod omnia victualia in piscibus. butiro. sale. vino et aliis erant in caro foro. monasterium Campense fuit grauatum debitis. quasi decem milium florenorum Renensium.

Item in principio istius obsidionis monasterium vallis gracie deuastatum et spoliatum fuit. et abbatissa cum monialibus suis expulsa. Sed in monasterio Eppynchouen. domino disponente. abbatissa et moniales permanserunt. licet continue in timore et expectatione destructionis fuerunt.

De clenodiis monasterii translatis.

Item tempore obsidionis Nussiensis dominus Ropertus archiepiscopus Coloniensis cum curialibus et ministerialibus suis in vigilia natiuitatis domini ieiunus venit ad monasterium Campense et deuote diem natalis domini sollempnizans in festo sancti Stephani prandio facto iterum cum suis abscessit et rediit ad ducem Burgundie in exercitu consistentem.

Item propter aduentum sepedicti ducis Burgundie ad obsidionem opidi Nussiensis. omnia clenodia monasterii et ornamenta ecclesie cum reliquiis in argento vel auro inclusis et omnibus calicibus. demptis septem vel octo cum omnibus libris quibus carere potuimus.

deportata fuerunt ad Wesaliam et ibidem vltra annum permanserunt in monasterio sancti Johannis. Item ornamenta Capelle ad portam monasterii cum quibusdam reliquiis. deposita fuerunt in opido Gelrensi. que omnia ibidem incendio perierunt in ebdomada pasche 1475.

De quodam subsidio collecto per abbatem campensem pro monasterio Eppynchouen.

Anno domini millesimo CCCC^o septuagesimo quarto et quinto quando illustris princeps karolus dux Burgundie obsederat opidum Nussyense. tunc monasterium de Eppynchouen dampnificatum et oppressum fuit valde. tam in rapinis quam incendiis grangiarum. excisionibus nemorum. conculcationibus agrorum et bladorum. vt quasi pre penuria et paupertate. domina abbatissa cum suis monialibus et sororibus monasterium. tamquam desolatum relinquere cogeretur. sicut in vicino monasterio vallis gracie factum fuerat. nisi christifidelium subuentionibus et elemosinis sustentarentur. In primis multa victualia de monasterio Campensi tempore prefate obsidionis directa et transmissa fuerunt pro conseruatione eiusdem monasterii. Et eciam in exercitu prefati ducis apud capitaneos et principes multipliciter laboratum fuit vt conseruaretur a desolatione. Insuper cessante obsidione abbas Campensis sollicite cogitans de subleuatione prefati monasterii vnum de fratribus Campensibus sc. Jacobum boill sacerdotem cum literis conquestualibus direxit ad prelatos aliorum monasteriorum pro colligendo subsidio. qui omnes secundum facultates suas. manus porrexerunt adiutrices prout hoc sequitur.

Dominus Henricus abbas de Aedwart dedit XII $\frac{1}{2}$ florenos Renenses et II stufferos.

Dominus Abbas de Claro Campo duos florenos Renenses.

Dominus Abbas de florido Campo duos florenos Renenses.

Dominus Abbas de Iherusalem duos florenos postulatatos.

Dominus prepositus in Bethleem ordinis Regularium IIII florenos Renenses et VI albos colonienses.

Dominus prior in Zybekeloe duos florenos Renenses.

Dominus prior in Yselsteen vnam coronam auream.

Dominus prior in Warmonda XV albos Colonienses.

Dolina abbatissa et monasterium in Honepa 4^{or} flor. Renenses et vnum vas Butiri valens protunc VIII florenos.

Domina abbatissa et monasterium in Assen in frisia II $\frac{1}{2}$ flor. Renenses.

Domina abbatissa et monasterium in Lewenhorst duos flor. Renenses et VIII stufferos.

Domina abbatissa et monasterium ad sanctum Seruatium in traiecto IX flor. Renenses.

Domina abbatissa et monasterium Vallis Comitis IIII $\frac{1}{2}$ flor. Renenses.

Domina abbatissa et monasterium in Sledenhorst quinque maldrasiliginis.

Confessor in Sledenhorst frater Godefridus cum matre sua IIII flor. Renenses.

Sorores in ciuitate Delfft in Hollandia duos flor. Renenses et V stufferos.

Domina abbatissa et monasterium vallis sancte marie prope traiectum duos florenos.

Domina abbatissa et monasterium in Ruremunda III flor. Renenses.

Domina abbatissa et monasterium in monte principis¹⁾.

Anno domini M^oCCCC^oLXXIII^o in crastino sancti Panthaleonis. incipiente obsidione opidi Nussiensis per accessum illustris principis karoli ducis Burgundie cum multis milibus armatorum. monasterium vallis gracie ordinis nostri fuit deuastatum et rebus omnibus absque misericordia spoliatum et pro parte in quibusdam edificiis destructum. Insuper domina abbatissa cum suis monialibus fuit expulsa. Prefata abbatissa in merore obiit. et moniales ad alia monasteria ordinis transmise fuerunt. Sed cessante obsidione et reddita pace congregatae sunt miserante domino. dispersiones earum et ex auxiliis et largitionibus fidelium reedificauerunt destructa et ad bonum statum et ordinis obseruantiam iterum peruenerunt.

De reformatione in Sarne.

Anno domini M^oCCCC^oLXXVI^o in festo sanctorum martirum Gordiani et Epymachii. facta fuit reformatio et reclusio monialium monasterii Aule sancte marie in Sarne. et pro ista reformatione multis annis fuit laboratum.

1) Hier bricht die Nachweisung ab, ohne den Posten auszufüllen.

Et fuerunt illic adducte primo reformatrices de Eppinchouen. que ad tempus ibidem eas instruxerunt et in obseruantia precesserunt. Postea resignante abbatissa de Sarne electa et ordinata fuit ibi abbatissa de monasterio Sterckerode. que tunc aliquas secum de suo monasterio assumpsit. que ibidem etiam ad tempus permanserunt. Et profecit istud monasterium notabiliter in temporalibus et spiritualibus.

Item pro reformatione monasterii in Sarne abbas Campensis pro adaptandis et disponendis quibusdam edificiis exposuit ultra centum floren. Renenses aureos ac de suis clenodiis argenteis alique vendidit ad subsidium.

Anno domini M^oCCCC^oLXXVII^o in nocte sequente festum sancti bernardi fuerunt tonitrua magna et per ictum fulminis. confracte fuerunt quedam trabes in molendino nostro super Dasbergh atque ab eodem fulmine fuit incensum. sed per industriam molendiariorum cum ceruisia fuit extinctum¹⁾.

De reformatione in Beninchusen.

Anno domini M^oCCCC^oLXXVII^o in festo sanctorum quatuor coronatorum. fuit reformatum et reclusum monasterium in Bennychusen cooperante nobili domino de Iyppia et fuit ibi ordinata et adducta abbatissa cum aliis reformatricibus de monasterio kentrop. *Item pro reformatione istius monasterii quodammodo desolati donauit abbas Campensis. tam in debitis relaxatis. quam in promptis pecuniis ultra centum floren. aureos.*

Item ex prescriptis monasteriis monialium per abbatem Campensem reformatis. plures moniales reclusionem abhorrentes ad alia monasteria non inclusa se transtulerunt. vel apud parentes vel amicos seculares ad tempus remanserunt. sed tamen procedente tempore quasi omnes deo inspirante ad propria monasteria reformationem acceptantes redierunt.

De instauratione pristini.

Anno domini M^oCCCC^oLXXVIII^o medietas domus pristini fuit instaurata et magnis expensis in sublime erecta. disponente domino Theoderico Zonsbeck. protunc cellerario monasterii.

1) Einschießel von der Hand des ersten Fortsetzers der Chronik.

De carentia allecium quasi ad duos annos.

Anno domini M^oCCCC^oLXXIX^o valde pauca fuerunt alleca in alemannia eo quod rex francie inimicaretur Maximiliano duci austriae et Burgundie et omnibus ditioni eius subiectis. Et direxit naues bellicas super mare. cum multitudine armatorum qui ceperunt Hollandrinos et alios capientes alleca et captiuos cum nauibus et allecibus abduxerunt. nec vltius capturas allecium fieri permiserunt. vnde et alleca protunc rara et cara erant et si aliquando haberi poterant aliis dignioribus fereulis preferebantur. Et sequenti anno vix raro et in caro foro haberi poterant.

Item contigit annis 1665 et 1666 propter bellum nauale Anglos inter et Hollandos ambos haereticos. idem contigit annis 1672 et 73 propter bellum inter reges franciae et Angliae ex una et foederatos hollandos ex altera exortum ita ut pro una ama halecum dederimus in quadragesima 28 imperiales daleros.

Anno domini M^oCCCC^oLXXX^o fuerunt tempora cara in bladis. vino. carnibus. piscibus. butiro et oleo et aliis. et durauit per tres annos.

De asperrima hyeme.

Anno domini M^oCCCC^oLXXXI^o post festum natiuitatis christi fuit hiemps asperrima et frigus quodammodo intollerabile. in quo oliueta et vineta perierunt. id est arbores nucum et vinee in multis locis pro magna parte perierunt. Et eo tempore in vinea Campensi pauce vites euaserunt que virides permanserunt. Sed tandem circa festum Johannis. ex radicibus repullulare ceperunt et sic illo anno nichil penitus de vino creuit.

Anno vero sequenti sc. 1482 vix vnam karratam vini habuimus. *idem contigit A^o. 1629.*

Anno domini 1481. 7. die septembris obiit illustris princeps Johannes dux Cliuensis specialis fautor et defensor monasterii nostri et cooperato reformacionis trium monasteriorum monialium sub abbate campensi. Et successit eidem Johannes filius ipsius. quem abbas Campensis baptizauit 1459¹).

1) Einschließel des nächsten Fortsetzers der Chronik.

De noua vnione et possessione ecclesie Berckensis.

Anno domini M^o quadringentesimo LXXXI° secundum morem Romane Curie sed secundum morem alemannie LXXXII° decimo kalendas aprilis sc. XXIII^a die marcii dominus Sixtus papa II. pontificatus sui anno XI° de nouo incorporauit et vniuit ecclesiam parochialem opidi Berckensis monasterio Campensi per liberam resignationem domini Rudzeri de thoüen pastoris eiusdem ecclesie. Et sortita est hec vnio effectum eodem anno in festo translationis sancti Martini. quum acceptata fuit possessio prefate ecclesie per fratrem Henricum priorem Campensem hora vesperarum. presente venerabili viro magistro Johanne de Arsen preposito ecclesie sancti spiritus in Ruremunda¹⁾. et clero ecclesie et pluribus de consulatu et continenter nomine abbatis et conuentus Campensis in pastorem illius ecclesie presentatus fuit archidyacono xantensi frater Johannes dictus de Nyephusen protunc cellerarius monasterii. et post proclamationes in ecclesia consuetas inuestitus fuit et introductus in crastino translationis sancti Benedicti et post alterum diem exhibitum fuit sollempne conuiuium in domo dotis omni Clero et consulatui et potioribus ciuitatis ac aliis amicis presente domino abbate. priore cum aliis senioribus monasterii. *Iste prefuit ecclesie Berckensi anno vno et diebus quinque. Infirmatus fuit in Bercka de pestilentia et fecit se deferri ad monasterium. die 3ra obiit. Sed pro desiderio consulatus et ciuium opidi Berckensis ac eciam pro confortatione iuris nostri nouiter aquisiti deportatum fuit corpus eius in curru ad Berckam et in choro ecclesie parochialis sepultum anno 1483. XVII mensis Julii.*

Isti successit frater Henricus de vetere ecclesia portarius. nomine abbatis et conuentus inuestitus et introductus in festo sancti Sixti. eodem anno²⁾.

Causa autem vel necessitas prefate vnionis et noue incorporationis. seu antiqui interrupti iuris renouationis fuit hec. quia quidam magistri Collegii porte celi in vniuersitate Erfordensi. sicut auisatum nobis fuit. oriundi de Bercka moliebantur obtinere ecclesiam Berckensem qualicumque modo potuissent et priuare monasterium iuribus et

1) Vgl. Binterim u. Mooren IV, 437 ff.

2) Randbemerkung von der Hand des Chronikschreibers.

attinentiis prefate ecclesie. Et nichilominus abbas et conuentus remanerent obligati capitulo ecclesie sancti Cuniberti in Colonia de pensione annua. XL flor. renensium aureorum grauioris ponderis solvendorum. ratione contractus eiusdem ecclesie cum prefato Capitulo sancti Cuniberti habiti anno 1396. Quapropter matura deliberatione prehabita cum consilio iurisperitorum ac sapientium bene fauentium monasterio. prefata noua vno impetrata fuit per magistrum Johannem de Arsen prepositum ecclesie sancti spiritus in Ruremonda. et cum multis laboribus et expensis iterum peruenit monasterium ad possessionem ecclesie Berckensis. Attendant igitur presentes et futuri successores nostri. tales difficultates et expensas et sine interruptione manuteneant possessionem eiusdem ecclesie. Recogitent etiam quid fecerit aut quomodo egerit cum monasterio Dominus Henricus de Hambroeck olim pastor sepedicte ecclesie Berckensis anno 1373. de quo supra habetur. sub domino Wullingo. XX° abbate Campensi et preter istum eciam sepius lites habuit monasterium cum pastoribus ecclesie sepedicte sicut literarum documentis plenius comprobatur.

De quodam incendio.

Anno domini 1483 in festo sancti Roberti. infra cenam ortum fuit incendium in quadam domo inter capellam ante portam et horreum militare. Quod adiuuante domino. per labores fratrum et familie ac quorundam hospitem tunc presentium fuit suffocatum et absque magno dampno extinctum.

De visitatione abbatis Cystericii.

Anno domini M^oCCCC^o octuagesimo tercio reuerendissimus pater dominus Johannes abbas Cystericii preter morem predecessorum suorum personaliter partes Germanie intrauit. ad visitandum ordinis monasteria et vbique sollempniter. vt decuit. cum honore susceptus fuit. Tandem a monasterio veteris montis descendens in Nussya a Campensibus occurrentibus susceptus. ibidem pernoctauit. Atque sequenti die qui erat octaua ascensionis domini. cum domino Arnolde abbate veteris montis ac domino Johanne abbate de dulci valle et comitiua eorum deductus ad monasterium Campense. honorifice et processionaliter susceptus est circa meridiem et consequenter visitationis officium expleuit. Missam in die pentecostes sollempniter celebrauit. Feria

tercia sequenti. de mane valefaciens nobis per wesaliam per nos deductus et ibidem prandens a quibusdam fratribus de Buyrloe illic sibi occurrentibus deductus est ad monasterium Buyrloe. Deinde ad Zibekeloe. postea ad Aedwart et frisiam et ibidem monasteriis visitatis diuertit ad Campum sancte marie in westphalia. Atque ulterius ad Hassyam, Saxoniam, thuringiam etc.

De ordinatione et registratione privilegiorum et literarum monasterii Campensis.

Anno domini 1482 collecta et decenter reposita sunt privilegia registra instrumenta autentica cum diuersis aliis literis sigillatis de bonis et libertatibus monasterii nostri Campensis et cum magna diligentia et per ordinem alphabeti iuxta dormitorium in cammera testudinaria et cum ianuis ferreis et ab incendio ut putabatur bene prouisa et in nouis capsulis distincte locata et continenter per manum notarii publici in vno volumine de verbo ad verbum integre et correcte descripta et singule copie per manum notarii subscripte. Et vtinam a successoribus nostris debite conseruentur ne perdant¹⁾.

Et ista dispositio tunc temporis fuit facta per fratrem Henricum de Kalker priorem monasterii. postea abbatem Campensem. Item per fratrem Stephanum van der Schuren capellanum abbatis. qui ante ingressum ordinis ad tempus studuerat in iure canonico et postea promotus fuit in doctorem iuris canonici. Item per fratrem Hermannum kraen de Colonia baccalarium in artibus. subcapellanum abbatis²⁾.

De destructione monasterii Yselsteyn.

Anno domini 1483 destructum et combustum fuit monasterium nostrum. prioratus in Yselsteyn occasione guerrarum. que fuerunt inter Traiectenses ex vna et dominos de Yselsteyn et Hollandrinos alia ex partibus.

1) Einschießel von der Hand Heinrich's von Kalkar. Das berühmte Copiarium ist noch vollständig vorhanden.

2) Gleichfalls von Heinrich's von Kalkar Hand.

De magna pestilentia.

Anno domini 1483 fuit magna pestilentia in Colonia et Nussy ac Bercka et in circumvicinis locis ac ciuitatibus. Quo tempore etiam plures de monachis et familiaribus monasterii Campensis, tam intus quam exterius in grangiis et in monasteriis monialium obierunt.

De obsidione ciuitatis traiectensis.

Anno domini 1483 Maximilianus filius frederici imperatoris, dux Austrie Burgundie Brabancie etc. cum maximo exercitu obsedit ciuitatem traiectensem in fauorem domini Dauid de Burgundia episcopi predictae ciuitatis traiectensis, qui a suis ciuibus traiectensibus et in compliceibus captus tenebatur in ciuitate Amersfoirt. Capta vero ciuitate et humiliata reductus est episcopus cum honore ad sedem suam.

In predicta quidem obsidione monasterium monialium vallis sancte marie prope traiectum fuit omnino spoliatum et curtes eius desolate. Similiter et curtes monasterii monialium sancti Seruacii infra Traiectum situati fuerunt penitus destructe et combuste. Ita quod prefata monasteria ad magnam paupertatem deuenerunt.

M^oCCCC^oLXXXIII^o.

Vicesimus septimus abbas Campensis Henricus V. dictus de Kalkar. canonicè electus anno domini millesimo CCCC^o octuagesimo tercio, quinta die Octobris, qui tunc fuit in dominica, qua cantatur Salus populi. Presidente eidem electioni venerabili patre domino Arnolde abbate veteris montis et sacre theologie professore, ex commissione reuerendissimi domini Anthonii abbatis morimundi, immediati visitatoris nostri, Assidente sibi reuerendo domino Johanne abbate Campi sancte marie et ad hoc specialiter aduocato.

Item benedictio istius abbatis aliquantulum fuit protelata per reuerendissimum dominum Hermannum Coloniensem archiepiscopum, qui eandem in propria persona explere intendebat si ad hoc aliquantulum vacare potuisset, sed propter diuersas occupationes impeditus, tandem commisit vicario suo in pontificalibus videlicet venerabili domino Johanni episcopo Cyrenensi, de ordine minoritorum, Qui post festum purificationis anno domini 1484 a Colonia descenderat pro consecrandis capellis et altaribus ad Urdynghen, kempen, wachendonck etc. Et tunc vterius deductus ad monasterium Campense

electum abbatem sollempniter consecrauit. in festo sancti Petri ad Cathedram. quod tunc in dominica LXX^{mo} euenit. presentibus venerabilibus abbatibus domino Hermanno de Harswidehusen et domino Elberto abbate de Hamborne ordinis Premonstratensis. Item dominus Arnoldus abbas veteris montis rogatus febris correptus venire non potuit. Item non fuit in recordatione aut relatione aliquorum seniorum aliquem abbatem Campensem in monasterio suo fuisse benedictum. Ceterum expense facte tempore benedictionis in monasterio fuerunt multum minores quam extra monasterium in benedictionibus abbatum fieri consueuerunt. sicut patet in registris desuper conscriptis.

De reformatione monasterii in Holthusen.

Anno domini 1483 circa festum XI millium virginum facta fuit reformatio et inclusio monialium in monasterio dicto Holthusen iuxta opidum Buren in Westphalia. Et fuerunt illic transmissae moniales reformatrices cum noua abbatissa dicta Elizabeth wreden ex monasterio nostro Benynchusen. assistente ibidem ad tempus domina Anna ketelers abbatissa prefati monasterii Benynchusen. Sub dispositione domini Johannis abbatis Campi sancte marie. qui ibidem confessorem disposuit¹⁾.

De reformatione monasterii Harswitehusen.

Anno domini millesimo quadringentesimo octogesimo quinto vltima die Aprilis sc. in profesto sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum facta est cooperante gracia dei reformatio monasterii de Harswitehusen. pro qua pluribus annis laboratum fuit. sollicitantibus et cooperantibus venerabilibus domino Symone de Lyppia episcopo Paderbornensi et abbatibus henrico de veteri campo patre abbate prefati monasterii de Harswitehusen. ac domino Johanne abbate Campi sancte marie et Anthonio abbate de Breydelaria. Vbi post spontaneam et liberam resignationem domini Hermanni abbatis propter perfectiorem regularis vite institutionem concorditer per omnes voces fuit electus in abbatem dominus Wernerus Cellerarius Campi sancte marie. qui etiam de suo monasterio secum retinuit duos fratres. quorum vnus

1) Randnachtrag von der Hand des Chronisten mit hellerer Dinte.

ordinatus fuit post electionem abbatis in priorem et alius in superiore et cantorem.

Anno domini millesimo CCCC^o octuagesimo sexto a festo circumcissionis domini per totum mensem Ianuariam. fuerunt quasi continue inundationes pluuiarum et maxime tempestates ventorum et precipue in nocte subsequente diem circumcissionis domini. in qua nocte molendinum monasterii nostri in villa Haren cum quadam noua domo in vna grangiarum nostrarum ibidem infra annum constructa. eadem tempesta funditus subvertit et quasi totaliter confregit. Eodem tempore vt dicebatur. vltra centum molendina ventalia. ac multa edificia in partibus inferioribus per diuersa loca ex predicta tempestate ceciderunt et plures naues periclitatae fuerunt. Insuper fuerunt magne et insolite inundationes fluuiorum Reni sc. et yssule. wali et mose. Ita quod multos aggeres interruperunt et ad insolita loca inopinatae aque decurrentes quosdam homines et multa animalia et iumenta submerserunt et nisi ipsis per naues a vicinis opidis et locis subuentum fuisset. multo plures fame et aquis periissent. Erat autem propterea tunc in multis locis videre et audire miseriam.

De 3^a et 4^a translatione monasterii montis domine nostre in Yselsteyn.

Anno domini 1486 cepit reedificari monasterium de Yselsteyn non longe ab opido yselsteyn. sed quia ibidem pacem et tranquillitatem habere non poterant propter inuasiones raptorum et predonum ad voluntatem et consilium venerandi domini David de burgundia episcopi Traiectensis atque frederici domini de yselsteyn fundatoris eiusdem monasterii. de licentia capituli generalis. conuentus sepedicti monasterii translatus fuit sollempniter in opidum yselsteyn ad locum eis designatum per fundatorem. Acta sunt hec anno domini 1495 in festo sancti Benedicti abbatis.

De quadam deportatione sancti Victoris.

Anno domini 1487 circa festum sancti Egidii abbatis facta fuit in opido xantensi deportatio sancti victoris gloriosi martyris cum magna sollempnitate ac indulgentiis iubilei et presentia trium aut quatuor principum et conuocatione omnium ecclesiarum sub archidiaconatu xantensi consistentium cum patronis et vexillis sicut consuetudinis ab antiquo fuit. Et eodem die pro exhibenda

statione sollempni iuxta monasterium montis principum in Campo circa occidentalem plagam ecclesie transmissa fuerunt illic meliora Clenodia cum monstratiis et Reliquiis a monasterio Campensi. Et expleta sollempni statione. reportata fuerunt ad monasterium Campense¹⁾.

Anno domini 1487 in festo sancti michaelis facta fuit reformatio et inclusio monialium in monasterio de valle sancte marie. dicto Netze. in comitatu de Waldeck. Et fuerunt illic directe moniales reformatrices cum noua abbatissa ex monasterio nostro Benynchusen. assistente ibidem ad tempus domina Petronilla protune abbatissa predicti monasterii benynchusen. sub prouisione domini Johannis abbatis Campi sancte marie. qui ibidem confessorem de fratribus suis ordinauit. Item istud monasterium Netze prius non fuit incorporatum ordini. sed stabat sub episcopo ordinario. propter tamen reformationem fiendam in eodem monasterio. sollicitante comite de Waldeck per abbatem Campensem auctoritate capituli generalis fuit ordini Cisterciensium incorporatum²⁾.

De incendio in Euersael.

Anno domini 1487 in nocte precedente profestum sancti martini hyemalis. per inopinatum incendium combustum fuit magnum horreum monasterii in curte nostra Euerzael cum multis bladis unde monasterium maximum dampnum sustinuit.

Anno domini 1488 circa festum Pentecostes. monasterium monialium in Hassya uocatum mons Georgii ex sollicitatione illustrissimi lantgrauii Hassie et Germani fratris eius archiepiscopi Coloniensis reformatum et inclusum fuit. per venerabilem dominum Johannem abbatem Campi sancte marie. Et fuerunt illic directe reformatrices moniales et sorores ex monasterio nostro Benynchusen feliciter.

Anno domini 1487 Capitulum generale Cisterciensium cum magnis expensis obtinuit a sanctissimo domino nostro. domino Innocentio papa octauo amplissimam et graciosissimam bullam. de renouatione et confirmatione exemptionis et priuilegiorum ordinis. Que sic incipit. Innocentius episcopus seruus seruorum

1) Von der Hand des ersten Fortsetzers der Chronik.

2) Mit dieser Stelle endigt die Hand des Chronisten.

dei. Ad perpetuam rei memoriam. Ad Romani pontificis spectat officium suorum predecessorum inherendo vestigiis etc. Et precellit omnes gracias et indulgencias a predecessoribus suis ordini concessas. Vnde propter huiusmodi impetrationem generale capitulum graues contributiones illo anno et sequenti imposuit monasteriis ordinis soluendas.

Anno domini M^oCCCC^oLXXXIX^o Capitulum generale Cisterciensium mutauit Statuta et formam colligationis prioratum, sub paternitate abbatis Campensis. Atque nouam diffinitionem et modum viuendi edidit et nomen colligationis mutauit in nomen confraternitatis.

De grauamine et exactione per dominum archiepiscopum Coloniensem.

Anno domini 1489 dominus Hermannus archiepiscopus Coloniensis impetrauit a sanctissimo domino Innocentio papa VIII. priuilegium, quatenus propter intollerabiles expensas et necessitates ecclesie coloniensis, ad quas prouentus mense archiepiscopalis non suppetebant, exigere posset ab omnibus religiosis tam exceptis quam non exceptis sue dyocesis unum caritatum subsidium, vnde appellatum fuit a patribus abbatibus et aliis monasteriis eiusdem dyocesis, et causa delata ad audientiam Capituli generalis Cistercii.

Idem fit hoc a^o. 1697 ab Archiepiscopo Col. Josepho Clemente non obstantibus protestationibus — item ab Electore Palatino Neoburgico ex concessione tali quali Pontificis praeter contributiones gallicas

non iam charita-
sed coac- } tivum¹⁾.

Quapropter Capitulum generale iterum obtinuit a predicto sanctissimo domino apostolico nouam declarationem priuilegii exemptionis et confirmationis priuilegiorum ordinis iam anno 1488 concessi sub bulla executoria ad dominum Andream de pompeto episcopum Cabilonensem que sic incipit. Innocentius episcopus

1) Randnachtrag aus dem 18. Jahrhundert.

Seruus seruorum dei venerabili fratri episcopo Cabilonensi. Salutem et apostolicam benedictionem fide dignorum relatione accepimus. Quod licet monasteria et alia religiosa loca etc.

Item adhuc non cessante infestatione prefati domini Archiepiscopi Coloniensis pretendentis, quod supradicta priuilegia essent generalia et sua causa et gracia impetrata esset specialis. Adhuc impetratum vnum breve apostolicum in speciali pro monasteriis ordinis in dyocesi coloniensi situatis. Sub sigillo piscatoris. Quod sic incipit. Innocentius papa octauus. Dilectis filiis Abbatibus et Abbatissis ac prioribus et priorissis monasteriorum Cisterciensis ordinis, illorumque conuentibus ciuitatis et dyocesis Coloniensis. Dilecti filii Salutem et apostolicam benedictionem. Intelleximus non absque graui animi displicentia, Quod licet omnia monasteria vestra etc. Istitis tamen non obstantibus dominus archiepiscopus violentias, vexationes et dampna intulit monasteriis et licet diu per appellationes et iuris obstacula obuatum sit ipsi, tandem tamen propter redimendas vexationes compulsi sunt prelati ordinis cum ipso componere in certis pecuniarum summis. Vnde eciam monasterium Campense circa annum nonagesimum compulsum fuit dare non de iure sed de facto, ducentos florenos aureos, sc. et omnia monasteria monialium concordarunt cum eodem per se vnumquodque prout leuius poterat. Item pro defendendis priuilegiis et exemptione exposuerunt monasteria ultra quadringentos florenos.

De decimis quas dedimus domino pape.

Anno domini 1490 dominus Innocentius papa octauus, exegit a monasteriis vtriusque sexus ordinis Cisterciensis decimas prouentuum vnius anni. Quarum collector per Almaniam fuit dominus Raymundus venitzer Canonicus ecclesie sancte marie ad gradus moguntinensis et familiaris domini pape, inimicius de predictis, etiam ex assensu domini Reuerendissimi Cisterciensis abbatis et capituli generalis, exegit quasi absque iniuria ab abbatibus in Colonia post octauas pasche congregatis plura et recepit a monasterio Campensi centum florenos aureos, a monasterio veteris montis Centum et XXV, a monasterio Campi sancte marie CL etc, preter expensas desuper factas.

De reformatione monasterii monialium Leden iuxta Osenbrug.

Anno domini 1491 reformatum et reclusum fuit monasterium monialium dictum leden in Osnaburgensi dyocesi. quod multum abberauerat ab obseruantia ordinis. et stetit sub episcopo ordinario. Sed cooperante comite de Teclenborch iterum subiectum fuit ordini et incorporatum per abbatem Campensem auctoritate Capituli generalis.

De molendino equestri.

Anno domini 1491 constructum fuit molendinum equestre iuxta molendinum ventale super Nurssenbergh prope monasterium.

Anno domini 1491 post festum circumcisionis fuit hyemps asperrima et longa. Item quod Rhenus duabus vicibus fuit constrictus glacie. Qui eciam in vltima degelatione et resolutione sua cum maxima inondatione plurima dampna fecit excedendo ripas et terminos suos. destruendo aggeres. euellendo arbores et arbusta. euertendo domos. submergendo homines et iumenta. replendo eciam plures egregios agros arena ita vt steriles existant. Item ex vehementia algoris perierunt vinee. et alie arbores fructifere ita quod pauca vina et fructus arborum fuerunt. Et secuta est estas pluuiosa et frigida. Et ex multis pluuiis et inondatione riuorum plurima frumenta et pascua fuerunt submersa. et subsequuta est inopinata caristia et penuria omnium rerum. Insuper in autumpno propter multas pluuias et terre humiditatem vic arari aut seminari potuit. Etiam fuit in aliquibus locis magna mortalitas animalium. propter putrefactionem feni et aliorum pabulorum.

Anno domini 1492 fuit maxima siccitas per totam estatem vnde et pauca blada et pauci fructus arborum creuerunt et secuta est magna caristia et penuria multarum rerum.

De reformatione et inclusione monasterii Welueren.

Anno domini millesimo quadringentesimo XCIII^o in profesto sancte Gertrudis cuius festum tunc euenit in dominica qua cantatur letare Iherusalem facta fuit reformatio et inclusio monialium in monasterio Welueren. sollicitante ad hoc et adiuuante reuerendissimo domino Hermanno Coloniensi archiepiscopo. Et

uit magna difficultas et resistentia monialium abhorrentium reformationem. unde et maior pars ipsarum protunc exiuit.

Et fuerunt ibidem reformatrices noua abbatissa et alie moniales de monasterio Benynchusen.

De reformatione et inclusione monasterii Lewenhorst in hollandia.

Anno domini 1493 in festo sancti Panthaleonis facta fuit reformatio et inclusio monialium in monasterio Lewenhorst in hollandia. vbi duplo maior pars monialium clausuram acceptauerat et VIII pro deliberatione exiuerunt. sollicitante ad hoc et adiuuante nobili viro Johanne comite de Egmonda locum tenente in Hollandia et Zelandia etc. ex commissione serenissimi domini maximiliani regis Romanorum ac eciam illustrissimi principis philippi filii eius. archiducis Austrie. ducis Burgundie Brabantie etc. comitis Flandrie Hollandie Zelandie etc.

Et fuerunt illic directe reformatrices moniales de monasterio Furstenbergh.

De quodam incendio in opido Berckensi.

Anno domini 1494 ipso die sancti Seruacii episcopi qui tunc euenit feria 3^a post festum ascensionis domini. exortum magnum incendium circa XI horam diei in opido Berckensi. in vico iuxta forum. Quod exinde flante vehementer vento orientali combussit et incinerauit versus orientem in brevi tempore terciam partem domorum eiusdem opidi. In quo incendio eciam vorax flamma conflagrauit Capellam monasterii Campensis cum tribus Altaribus et cum domo habitationis et horreo curie eiusdem monasterii et insuper tres alias domos cum attinentiis suis in eadem platea eciam monasterio pertinentes. Item eodem tempore in diuersis opidis et locis dicebantur fuisse incendia exorta et multa edificia concremasse.

Sexaginta domus vel circiter abstulit ignis.

Plebi Berckensi vento veniente repente.

Cum factum fuerit tunc Seruacii memor esto.

Anno Milleno cum quingentis. deme sed sex.

Littre ostendunt datum quo contigit anno¹⁾.

1) Randnachtrag.

Eodem anno sc. 1494 ecclesia monasterii Campensis in testudinibus fuit decenter depicta.

Anno domini 1495 domus bladorum in opposito ecclesie circa portam mediam que ruinam minabatur instaurata fuit per nouum ab anteriori parte murum appositum.

Eodem anno cepit instaurari capella curie nostre Bercka que precedenti anno fuerat combusta.

Eodem anno organa noua in ecclesia monasterii Campensis constructa fuerunt.

Anno domini 1495 in festo sancti Benedicti abbatis facta fuit translatio monasterii montis domine nostre de prope yselsteyn in opidum yselsteyn. vide supra in precedenti pagina.

De magna glacie.

Anno domini 1496 hyemps gelida fuit vnde adhuc circa festum pasche preter solitum in mari magno in aliquibus regionibus reperta fuit glacies in spissitudine XII pedum ita quod naues marine transire non poterant. Quin etiam in tempestatibus plures naues per glacies in mari fluitantes in partibus stagnatibus confracte fuerunt ac perierunt.

De inuudatione aquarum.

Et eodem anno circa mensem Maii multe inuudationes aquarum fuerunt in partibus Reni. vnde agri per interruptiones aggerum in multis locis cum bladis et multis edificiis maxima dampna increuerunt.

De tempestatibus diuersis et casu edificiorum et arborum.

Anno domini 1496 in die sanctorum marci et marcelliani martirum tempestates magne fuerunt in aquis et in terra cum tonitruis et pluuiis circa horam vesperarum ita quod multe naues periclitatae fuerunt. Insuper multe arbores confracte aut euulse. et plura edificia domorum pro parte destructa fuerunt. Et eodem anno in crastino translationis sancti Benedicti abbatis circa horam quintam post meridiem maxima tempestas cum tonitruis et pluuiis exorta fuit que multa edificia prostrauit et in siluis plures arbores euulsit radicitus aut confregit. Quin etiam turres ecclesiarum in villagijs sc. Huls. Creuelt. Greueraed et in Embria

incauta moers super ecclesias suas ceciderunt et pariter confracte fuerunt. Eciam in opido Duysborgensi super Renum multa edificia prostravit et vix ut dicebatur aliquod edificium in toto illesum permansit ibidem et eciam in locis vicinis multe turres et edificia ex eadem tempestate corruerunt.

De concrematione ecclesie in Nussia.

Eodem anno in nocte sancte Marie magdalene in tempestate ex ictu et igne fulminis turris et ecclesia sancti Quirini. preter chorum terribiliter concremata fuerunt.

De tempestatibus et inundationibus aquarum.

Anno domini 1497 inchoante post festum Epyphanie Domini fuerunt magne ventorum tempestates et maxime inundationes Rheni et aliorum fluuiorum ac riuorum ita quod ex impetu ipsorum eversa fuerunt edificia domorum et homines submersi et diuersiaggeres ab aquis multipliciter interrupti ex quorum interruptione multi egregii agri arena perfusi sunt. et quasi irreparabiliter in sterilitatem redacti. Insuper in nocte subsequente festum sancte Anne fuerunt tonitrua magna. et grandines maxime vltra quantitatem ouorum ceciderunt. que plura frumenta vsque ad solum destruxerunt.

Preterea eadem estate plures tempestates ventorum et pluuiie extiterunt et plures agros submerserunt. Quapropter messis prolixa et grauis pro colligendis frugibus et feno fuit.

De magna siccitate.

Anno domini 1498 a principio mensis Maii vsque ad messem fuit calor estatis et siccitas magna absque pluuiis. in tantum quod plures arbores blada et vinee in multis locis exaruerunt. vnde et pauci fructus arborum et frumenta creuerunt.

De victoria turcorum contra christianos.

Eodem anno rex Turcorum paganus et crudelis cum exercitu copioso inuasit Regnum et Archiducatum austrie et terras Maximilianii Romanorum regis. et vt fertur multas ciuitates et dominia christianorum sibi subiugauit. nullo resistente.

De inuasionē ducatus Gelrensis.

Eodem anno circa aduentum domini prefatus Maximilianus Romanorum rex cum adiunctis sibi ducibus et principibus intrauit ducatum Gelrensem quem suum esse asserbat. Et in primis ei armorum cepit opidum Stralen. et alia depredatus est. Neque quidam de exercitu suo timoris dei et sui honoris et salutis oblitī pepercerunt ecclesiis monasteriis ac locis sacris. sed omnia que in illis inuenerunt in contumeliam dei abstulerunt.

Et eodem tempore monasterium Campense maxima dampna in possessionibus et grangiis in ducatu Gelrensi situatis sustinuit.

Et multiplicata fuerunt mala super terram. Erat autem tunc in multis locis videre miseriam et audire lamentationes. Et erat guerra grauissima inter duces Juliācensem et Cluēensem ex vna parte et inter ducatum Gelrensem ex altera parte.

Anno domini 1499 inchoante XV die mensis Januarii Stephanus van der Schuren eo tempore prior monasterii Campensis sollempniter promotus fuit in doctorem iuris canonici in ecclesia maiori Coloniensi. Et eodem die prandium fuit seruatum in ciuitate in domo consueta pro aliis doctoribus. sed de vespere fuit Aula doctoralis in curia monasterii Campensis sita in opposito monasterii sancti Johannis iherosolimitani.

De refectorio in infirmitorio.

Anno domini M^o 99° reparatum fuit et deaptatum refectorium in infirmaria cum fornace califactorii pro infirmis fratribus. et pro conuentu in gracia apostolica pro esu carniū per fratrem Rabanum dictum de Bueren fratrem donatum monasterii Campensis.

De spontanea resignatione domini Henrici Abbatis Campensis.

Anno domini 1499 XII die mensis Aprilis frater Henricus de kalkar Abbas XXVII^{us} monasterii Campensis propter senium et propter frequentes infirmitates et debilitates corporales sponte resignauit dignitatem Abbatialem. In presentia venerabilis domini Henrici Abbatis monasterii Campi sancte marie et domini Gerardi prioris in maiori Buyrloe per commissionem Capituli generalis. Et eodem tempore propter guerras alii presentes

abbates aduocari absque periculo non poterant. Et successit eidem in regimine abbacie per canonicam electionem eodem die factam dominus Theodericus de wesalia. protunc grangiarius bonorum monasterii in Haren. Et postea in breui tempore benedictio et consecratio ipsius ex commissione Reuerendissimi domini Hermanni Coloniensis Archiepiscopi celebrata fuit per Reuerendum dominum Johannem syrenensem Episcopum protunc vicarium domini Coloniensis in pontificalibus in capella domus sue in Colonia iuxta monasterium fratrum minorum. quia infirmus fuerat nec poterat ad aliam ecclesiam accedere. Fueruntque ibidem presentes domini Abbates de veteri monte et de heysterbaco. et alie persone ordinis.

M^oCCCC^oXCIX^o.

Vicesimus octauus Abbas monasterii Campensis dominus Theodericus vernucken de wesalia canonicè electus anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo IX°. XII die Aprilis. presidente ex speciali commissione capituli generalis venerabili patre domino Henrico abbate monasterii Campi sancte marie cum assessore domino Gerardo priore de maiori Buyrloe. quia propter grauissimas guerras inter duces Montensem et Juliacensem et duces Gelrensem dominus Abbas de veteri monte advocari non poterat. absque periculo et timore captionis aut spoliationis.

Item benedictio seu consecratio istius Abbatis de licentia domini Hermanni Archiepiscopi Coloniensis disposita fuit vt celebraretur in monasterio orti sancte marie in Colonia. Sed superueniente domino Johanni Suffraganeo repentina infirmitate ad predictum monasterium accedere non poterat. Ideo in capella domus sue compleuit eam presentibus venerabilibus dominis Abbatibus de veteri monte et heisterbaco.

Item temporibus istius abbatis occurrerunt monasterio Campensi multa mala.

Item 2° anno regiminis sui ad contemptum aliquorum fratrum malo spiritu vehementer abscidi fecit plures arbores buxi de quibus solent tolli rami palmarum et diuersa alia et fuit in dampnum monasterii¹⁾. Iste Theodericus obiit anno 1503° ipso die Leodegarii martiris.

1) Randnachtrag von „Item benedictio“ an.

Anno domini millesimo quingentesimo in vinea Campensi prope monasterium creuit de gracia dei melius vinum, quam in multis preteritis annis neque in memoria hominum simile fuit.

**De noua consecratione et dedicatione Capelle monasterii
in Bercka.**

Anno domini M^o quingentesimo in crastino assumptionis sancte marie quod tunc fuit in die dominica. Capella monasterii Campensis in opido berckensi que anno domini 1494 per incendium ciuitatis fuerat concremata, de nouo fuit sollempniter consecrata cum altaribus tribus a Reuerendo domino Johanne Episcopo syrenensi et vicario in pontificalibus Reuerendissimi domini Hermannii Coloniensis Archiepiscopi.

De dampnoso incendio horrei in Euersael.

Anno domini quingentesimo in nocte precedente vigiliam sanctorum Symonis et Jude circa decimam horam noctis, quidam malignus homo dictus Theodericus Daerman de kempis, qui ad aliquot annos fuerat seruator in hospitali pauperum circa portam monasterii Campensis sed propter inuitiam et infidelitatem suam licentiatus et dimissus fuerat a seruitio suo et receptis rebus suis recesserat pacifice et habitabat in kempis et inde propter forefacta sua expulsus vagabatur vbique. Qui tandem maligno spiritu instigatus aut prauorum hominum consilio persuasus, pretensis pro causa malicie sue quibusdam verbis iniurijs sibi forte vt dicebat a quibusdam personis monasterii aliquando illatis, fecit monasterio maximum dampnum incendiendo magnum et amplum horreum plenum bladorum de cremento et decimis illius anni in grangia monasterii in Euersael.

Istis annis fuerunt guerre graues inter duces Gelrenses et Cliuenses per incendia et rapinas et mortes hominum et diuersa mala, vnde et monasterium Campense plura dampna pertulit per rapinas et incendia et exactiones etc.

Anno domini 1503 fuit estas nimis calida et arida, ita fructus terre et arborum in multis locis exaruerunt et in alijs locis competenter creuerunt. Et eodem anno propter terre siccitatem renouata fuerunt multa fossata circa monasterium Campense et circa nemora et agros. Et eodem anno in festo sancti

Laurentii de mane circa tempus missarum spoliati fuimus iniuste et violenter possessione ecclesie Berckensis vsque ad penultimam diem februarii.

Anno domini 1503 in ducatu Gelrensi diu obsessum fuit et tandem expugnatum et captum fuit castrum Batenborch. cuius occasione multa dampna in grangiis nostris in haren pertulimus.

Eodem anno sc. 1503 circa festum exaltationis sancte crucis Gelrenses inimici Cliuensium callide et dolose nocte obtinuerunt opidum wachendonck. sed quia castrum ibidem obtinere non poterunt longa obsidione et impugnatione fatigauerunt eos qui ex parte ducis Cliensis fuerunt in castro. et tandem quamuis adhuc satis habundarent victualibus et requisitis bellicis tamen in sacra ebdomada ante Pascha continua impugnatione fatigati et continuis laboribus exhausti amplius non valentes resistere Gelrensibus castrum reliquerunt feria 2^a pasche que fuit 7^a dies aprilis et saluis corporibus et rebus dimissi fuerunt a Gelrensibus. Et occasione istius obsidionis et expugnationis monasterium Campense pertulit grauia dampna in redditibus et decimis.

M^o V^{co} III°.

Vicesimus nonus Abbas monasterii Campensis dominus Engelbertus Bisscop de Colonia canonice electus anno domini M^o quingentesimo 3° XXII die mensis Octobris sc. in die sancti Seuerini episcopi presidente ex commissione capituli generalis venerabili domino Henrico abbate Campi sancte marie. assidente sibi domino priore de maiori Buyrloc. Ad hanc electionem primo vocatus et inuitatus fuerat dominus abbas veteris montis. qui propter infirmitatem et alias causas venire non poterat. Iste dominus Engelbertus paucis mensibus prefuit.

Obiit vero anno 1504 octaua die mensis Aprilis. que tunc fuit feria 2^a post pascha. Item prefatus dominus Engelbertus recepit benedictionem episcopalem a reuerendissimo domino Hermanno archiepiscopo Coloniensi. quia vicarius suus siue Suffraganeus defunctus fuerat. Actum fuit in castro Bruyl in vigilia natiuitatis domini eodem anno in ecclesia fratrum minorum de obseruancia presentibus ibidem venerabilibus dominis abbatibus de veteri monte et de Tuicio ordinis sancti Benedicti.

Anno domini 1503 in nocte precedente vigilia apostolorum

Symonis et Jude. quemadmodum ante triennium eadem nocte circa decimam horam incensa fuerunt et combusta fuerunt duo magna horrea plena bladis in Euersael. Sed per quem uel quos adhuc ignorabatur. Sed non diu post compertum fuit quod ille idem Theodericus dairman qui anno domini M^o quingentesimo ibidem incendium fecerat. tunc iterauit et maiora dampna sicut postea captus recognouit facere disposuit. Ipse enim eodem anno circa moersam a quibusdam ruralibus agnitus et captus atque ad opidum Moersense perductus et traditus iudici et iusticie seculari in profesto sancti martini de mane. Et inuenta fuerunt apud eum plura instrumenta requisita incendiariorum. quibus in breui tempore et fatebatur intendebat plura incendia facere etc. Et continenter in octaua sancti martini post examinationem ipsius adiudicatus fuit iudicialiter ad mortem incendiariorum et affixus et cachenus ad stipitem combustus fuit apud moersam prope stratum publicam ad spectaculum populi transeuntis.

Anno domini 1504 circa festum pasche reedificatum fuit horreum in Euersael iam in breuibus annis tercio combustum. Item et aliud horreum paruum quod spectabat ad Cololum grangie.

De restitutione in pacificam possessionem ecclesie Berckensis.

Anno domini 1504 penultima die mensis februaryi via iusticie restituti fuimus ad pacificam et realem possessionem ecclesie Berckensis. despoliati fuimus precedenti anno in festo sancti laurentii multum iniuriose et violenter. disponentibus quibusdam de consulatu Berckensi inimicantibus nobis et quidam alius diu excommunicatus pluribus annis in despectum nostri introductus fuit dictus Johannes Steenhagen pastor in Replar. Facta fuit hec restitutio in presentia reuerendissimi domini Hermanni Coloniensis archiepiscopi in castro suo Bruyll in pleno Consilio.

De ista restitutione et compositione cum Berckensibus et diuersis causis confecta sunt publica instrumenta et signata sigillo domini archiepiscopi Coloniensis.

M^o V^{co} III°.

Tricesimus Abbas monasterii Campensis dominus Anthonius bemmel de Nouimagio canonice electus anno domini millesimo quingentesimo quarto in festo sancti marci euangeliste. presidente

venerabili domino Henrico abbate Campi sancte marie ex commissione capituli nostri generalis. assidente sibi domino Gerardo priore de maiori Buyrloe. quia propter guerras aliquem abbatem habere non poteramus.

Iste dominus Anthonius eodem anno feria 2^a pentecostes per Reuerendissimum dominum Hermannum Coloniensem archiepiscopum quia suffraganeum protunc non habuerat solempniter fuit benedictus in ciuitate Bonnensi in ecclesia sanctorum Cassii et florencii martirum. presentibus ibidem et assidentibus venerabilibus dominis abbatibus Wilhelmo de Heisterbaco et domino Gherlaco abbate tuyciensi ordinis sancti Benedicti cum aliis religiosis.

Anno domini 1504 fuit estas longa sicca et calida et quodammodo sine pluuia ita vt arbusta in multis exaruerunt et pauca blada creuerunt. Eodem tempore in mense maio fuit plaga erucarum innumerabilium que fructus et folia arborum deuastauerunt sic quod in multis locis parum creuerunt et glandes et faga omnino defecerunt.

Eodem anno in festo sancti Sixti pape celebrate fuerunt misse de nouo vino illius anni. sed propter siccitatem et nimium solis ardorem vix dimidium cumentum in monasterio habuimus.

Eodem anno circa festum sancti Bartholomei apostoli fuit terremotus in ista patria circa decimam horam noctis ita vt edificia domorum et turrium concuterentur et homines in lectis iacentes terrerentur sed non diu duravit.

D. Johannes Middels ab Hüls 31. abbas 1504.

D. Henricus ab Orsoy 32. abbas 1524.

D. Johannes Ingenray ab Hüls 33. abbas 1529.

De hisce vide catalogum Abbatum typis excussum¹⁾.

D. Rhicardus de Xantis. 34. abbas. hic moribus magis quam litteris instructus inita cum Magnatibus familiaritate non pauca debita contraxit, nonnullos quoque redditus immobiles diuendidit et omnia in peius vergere coeperunt, vbique inualecente Lutheranism. Obiit A^o. 1573. sepultus in Campo.

1) Ob hierunter das Werk Bongelin's oder des Campener Mönches Ditmar zu verstehen, ist nicht klar. Letzteres ist dem Abte Johann Ingenray gewidmet; vergeblich habe ich dasselbe aufzutreiben versucht.

D. Johannes Langenray ex oppido Wachtendunck abbas 35. Si talis oeconomus qualis theologus (Theologiae doctor erat) fuisset, plurimum suo monasterio profuisset, sed nimium tribuens suo cellerario viro infideli, obfuit plurimum contrahendo maxima debita et alienando bona haud vulgaria circa Nouesium et Vrdingam sita, hic aduertens bona siue redditus monasterii non fore sufficientia ad supportanda quotidiana grauamina tam consuetae hospitalitatis quam incursionis militum Geuscorum, ita vocabantur, dereliquit monasterium et assumptis secum quibusdam fratribus Nouesium iuit ibidemque in curia Campensi commoratus est quod ipsum prior et seniores aegre tulerunt et improbarunt. Schismate illo inter abbatem et conventum orto cellerarius de quo supra et sui asseclae circa Campum, abbas vero circa Bedbur bona monasterii certatim quasi diuendere et oppignorare coeperunt A°. 1579 et sequentibus. Obiit predictus abbas A°. 1584 Nouesii ibique sepultus.

D. Godefridus Dracks de Loberich Abbas 36. Coloniae A°. 1585 electus per quosdam. reclamantibus aliis adhuc in Campo permanentibus. Dum Colonia excedit capitur a Geuseis et lytrum 5000 millium dalerorum soluere cogitur, hoc infocliae sui regiminis auspiciu grauatam Campum magis aggrauauit, ita et A°. 1586 plane desertus sit et manserit. Hic vir pede quidem tardus sed ingenio perspicax maxima debita per suos antecessores contracta cum eluere non posset, sumptuosis processibus retardare voluit, vnde procuratores ditauit, Campum non meliorauit, deposit enim cum vsura soluenda fuere. Hic abbas 27 annis circiter Coloniae solitarius vixit nec vllum nouitium, nisi A°. 1608 primo suscepit; resignauit A°. 1612. mortuus A°. 1622, Coloniae sepultus¹⁾.

1) Ueber diesen Abt ist vor der Chronik ein Blatt eingeklebet, auf dem in Bezug auf dessen Gefangenschaft bemerkt wird:

A°. 1585.

Anno milesimo quingentesimo octuagesimo quinto cum in oppido Berck duos dies vltra sedecim septimanas captiuus habitus fuisset ac pro redemptione quatuor millia thalerorum et quadringentos; pro sumptibus vero sexcentos dedissem, vigesimo quinto Augusti eiusdem anni cum saluo conductu veni

D. Carolus Abbas 37. Vir quieti deditissimus, parum sollicitudinis in se suscipere potuit aut voluit. sub hoc praeclara illa bona intra Mosam et Walim sita, inconsulte heu heu diuendita sunt.

Insignis illa curtis Stromcurss pro 6000 imperialibus opprimata et nonnulla alia quae plus obquam profuere. acta non tam per illum quam suum cellerarium. Sub hoc abbate nouelli fratres numero quatuor per predecessorem suscepti Colonia Bercan genere A°. 1613 ibidemque officium diuinum in capella Campensi egerunt, assumptis paulatim nouitiis pluribus. resignauit A°. 1622. obiit Nouesii A°. 1633. et sepultus est in Eppinchhoven.

D. Laurentius de Bever Cliuensis. Abbas 38 electus 1622. De eo scribat alius¹⁾.

Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono. Hollandi interceperunt ciuitatem Wesaliensem stratagemate quodam.

Eodem anno mense Septembri ciuitas Buscoducensis catholicecissima capta est ab Hollandis haereticis primo postquam duabus vicibus frustra id attentassent et postrema vice septimanis acerrime restitissent et plurimas clades hostibus eruptionibus suis et explosionibus tormentorum intulissent tandem de succursu desperantes et ob defectum pulueris tormentarii se dedere sunt coacti sub certis conditionibus.

Item anno 1629 Hollandi ulterius progressi inuaserunt Duisbergensem ciuitatem, Dinslaken, Holt, Rorort, Ratingen, Essendiam, Werdenam et plures alias Cliuensis et Montensis ducatus ciuitates seu castella.

Anno 1630 Düsseldorfium miro quodam stratagemate inuadere conati sunt, sed frustra et irrito euentu.

Xantos ibique multas aduersitates et perturbationes passus vixi in summa paupertate.

Godefridus Draeck,
Abbas vet. campi.

Ego frater Andreas Holtman haec suprascripta inueni in antiqua et lacerrata chartula ita per propriam manum domini Godefridi Draeck, Abbatis exarata atque hic pro posterorum memoria annotaui A°. 1674 die 16. Aprilis.

1) Ob das Vorhergegangene von Johann Widdels ab bis hier von ihm selbst vielleicht herrührt? Es ist von einer und derselben Hand geschrieben.

Eodem anno Caesariani Hollandos aggressi sunt apud Solingen magnamque praedam quam ex oppido Eueruelt secum tulerant eisdem eripuerunt plurimis Hollandorum caesis et oppido Solingen quo se Hollandi receperant spoliato.

Rhenobercae electus inde aut proprium motum sequens aut Rhenobercanorum indolem fugiens conuentum Nouesium transtulit, relinquens domum nostram Rhenobercanam desertam et cuique patentem vnde primo Hispani, postea Resa, Wesalia ac Rhenoberca expugnatis, Hollandi seu Geusii eandem pro gubernatoris hospicio per 43 continuos annos occuparunt cum ingenti monasterii damno utpote in eius reparatione dictis annis ultra 4000 Imperialium exposita fuere. Hic diuerso idiomate latino, gallico, italico quasi materno pollens, exteris mirus sed ob exiguam charitatem suis ingratus, tantis abundauit diuitiis, quantis a ducentis et amplius annis nullus inter Campenses fuit et in tanta rerum abundantia (zwei bis drei Wörter sind bis zur Unleserlichkeit hier ausgedrückt) dignitati renuntiavit ac biennio post in aula veteris montis Coloniae catarro suffocatus ad hortum B. Mariae sepelitur, postquam non modo prudenter sed et gloriose annis circiter tredecim monasterio profuisset. vtinam perseuerasset vsque ad finem.

Petrus Polenius ex Wachtendunck 39. Abbas Nouesii eligitur, vir triginta annis praesul ter denas genuit proles et post continuum sexaginta annorum exilium conuentum suum ad locum nativum reduxit. Anno 1640 mitram pro monasterii et ordinis . . . ore (splendore?) a praedecessore suo comparatam primus usurparvit, tandem senectute gravis officio cessit et . . . (mehrere Worte abgesehiffen) vale dedit Coloniae in curia nostra, sepultus ad SS. Ioannem et Cordulam, Campum aere alieno misere oppressum derelinquens.

D. Ioannes Hoën Nouesiensis 40^{mus} Abbas vir gravis et prudens. vix sacerdos ob singularem litteraturam ad parochialem curam in veteri ecclesia pago Geldrensi assumptus eademque 24 annis cum omnium applausu et non mediocri animarum lucro perfunctus, tandem canonica fratrum electione in patrem evocatus campo nostro paucis annis ita praefuit, ut plurimum profuerit: indefessis precibus Archiepiscopum Coloniensem eo permouit, ut rem nostram egerit et monasterium apud Hollandos exemerit ab onere

salvendi singulos in annos Haeretico praedicanti in Rhenoberca Ducentos Imperiales et sexaginta carucas lignorum ad quod a Geusis per 38 aut 40 circiter annos coactum fuimus. post multos labores anno regiminis sui octavo Coloniae in curia nostra calculo extinctus et in horto B. Mariae sepultus est, postquam Campum praedecessoris sui incuria aere alieno multum gravatum magna ex parte liberasset.

D^{ns} Andreas Holtman Geldriensis 41. abbas in Campo electus anno 1672: inde tamen cum suis mox cedere coactus ingrescente Gallorum cum Batavis bello. hic a principio regiminis quod vix 30 annos natus cum culinarii et subprioris officii strenue administratis se probasset ad altiora natum auspiciatus fuerat continuis exercitus motibus praesente semper animo stetit invictus. et quum post fata livor, fateri res ipsa cogit, quod antecessorum suorum laudes vel aequaverit vel potius superarit. 1695. 17 Junii in domo nostra Coloniensi extremis robo praemunitus obiit aetatis 53to anno et ad hortum B. M. V. sepultus requiescat in aeterna pace.

1695.

Canonica electione in refugio nostro Rhenobercano D^{no} Andreae suffectus est Dominus Edmundus à Richterich, Julius ex Confessario Coeffeldano 42us Abbas. Vir religiosus ac timens Deum, qui tempore decennalis regiminis litem illam annosam, sumptuosam ac periculosam monasterium inter et dominum in Bedbur Comitem de Salm per viam concordiae feliciter terminavit, fabricam novi templi ac Claustri nostri a Praedecessore A^o. 1683 inchoatam permagnis impensis eoque perfecit ut anno saeculari 1700 ipso sanctae Elizabethae ex angustiis Rhenobercanis ad incolendum neo Veterem Campum nostrum fratres reduxerit, ubi quietis et solitudinis quam regiminis ac publici amantior tandem sexagenario maior 1705 per resignationem curis cessit. ita relinquit eius successor frater Wilhelmus.

1705. 15 Januarii electus fuit in abbatem ex pastore et confessario Sterckradiensi R^{mus} D^{mus} Wilhelmus Norff, rhenobercensis, vir ingenio et rerum gerendarum dexteritate praeclarissimus regibus et principibus charus. hic aedificavit villas nostras Bedburgenses, Stromoers sacristiam et murum claustralem. Nitoris

ecclesiae amantissimus organum et novam monstrantiam praeparari curavit, relicta debita praedecessoris sui solvit, acquisivit villam Fuckers prope Kempenam et Hellmich et horst prope Issum. 40 iugera prope Bercaam Cloucks Camp nominata ac plura alia cuius memoria in benedictione sit. Fatis cessit Bercae in aula nostra apoplexia tactus 18 julii 1726. sepultus in campo ante altare s. Iosephi. R. i. p.¹⁾.

Cui 30 julii 1726 successit ex pastore rhenobercensi R^{mo} D. Stephanus Broichausen Montensis, vir religiosus ac timens Deum. Hic in perpetuam memoriam praeter villas in Bedbur pastorum rhenobercensem aedificavit. Disciplinae regularis zelator maximus, frequentator chori diu noctuque ferventissimus vir vita longiore dignissimus, omnigenarum scientiarum callens, tandem lenta tabe per 6 menses continuata e vivis secessit 8to Martii 1733 sepultus ante altare B. M. V. R. i. p.

Ita relinquit amborum successor fr. franciscus Daniels abbas vet. campi.

Die vorstehend mitgetheilte Chronik ist einer in Pergament gehefteten Papier-Handschrift in kl. Quart entnommen, welche im Besitze des Pfarr-Archivs zu Camp ist und mir durch das freundliche Entgegenkommen des Herrn Pfarrers van Meegen, der selbst eine sehr eingehende und sorgfältige Geschichte des berühmten Klosters ausgearbeitet hat, zu dem Zwecke überlassen wurde, daß sie ihre Ordnung fände. Bereits sein Vorgänger im Amte, der Schulpfleger und Pastor Friedrich Michels, hat in seiner Geschichte und Beschreibung der ehemaligen Abtei Camp (Gresfeld, 1832) Auszüge aus dieser Chronik gebracht, die indessen schon durch ihre Uebertragung in das Deutsche, so wie durch willkürliche Auslassungen die Herausgabe des Originals sehr wünschenswerth machten. Die Handschrift: „Liber Monasterii Campensis Ordinis Cisterciensis Coloniensis“, umfaßt mit den Fortsetzungen 38 Blätter ohne Paginirung. Ein ziemlich breiter Rand

1) Der Kaiserzwerther Propst Arnold Norff war ein Bruder dieses Abtes.

rechts und unten ist augenscheinlich von vorneherein auf Nachträge berechnet gewesen; zugleich war er aber auch zur Aufnahme der in rother Farbe ausgeführten Ueberschriften bestimmt. Roth sind gleichfalls die Anfangsbuchstaben der einzelnen Abschnitte, während die Initialen der einzelnen Sätze, die Eigennamen zum größten Theile und eben so noch einzelne, für das Kloster bedeutungsvolle Wörter, wie: abbas, conventus u. s. w., eine rothe Füllung neben der schwarzen Dinte erhalten haben. Hervorragende oder nachdrücklich hervorgehobene Wörter sind mit rother Farbe unterstrichen. Zu den Nachträgen sind in späterer Zeit noch weitere Nachträge, dieselben ergänzend oder mit denselben vergleichend, nachgeschrieben worden. Einzelne Blätter und Blättchen (im Ganzen 7), mit Nachträgen oder Bervollständigungen, sind der Chronik beim Binden mit einverleibt worden; sie rühren größtentheils noch von der Hand des Chronikschreibers her. Die chronologische Anordnung ist an manchen Stellen ungenau und hat zu nachträglichen Aenderungen die Veranlassung gegeben. So ist gleich das erste Blatt entschieden verschoben worden; schon die blässere Dinte verräth es als ein Product des ersten Fortsetzers der Chronik, von dem auch die meisten Nachträge und Einschießel herrühren. Die Schrift ist kräftig, fest und schön, die des Fortsetzers etwas kleiner und blässer, sonst kaum von derselben zu unterscheiden. Der Chronik sind noch verschiedene, nur zum Theil historische, Nachrichten vor- oder nachgebunden worden. Wir geben darüber im Nachfolgenden eine Uebersicht. Voran steht eine *Descriptio reliquiarum et ctenodiorum ecclesie monasterii Campensis* vom April 1472. Sie enthält 17 Blätter in ausgezeichnete Schrift, die allem Anscheine nach ebenfalls vom Chronikschreiber herrührt. Ein nicht unbeträchtlicher Theil dieser in denselben aufgeführten Reliquien ist bei dem Brande Gelberns, wohin dieselben geflüchtet waren, am 29. März 1475 vernichtet worden. Hieran schließt sich ein Blatt gleichfalls von der Hand des Chronikschreibers mit der Ueberschrift: *Inhibitio de reliquiis sanctorum non distrahendis*. Weiter folgt von der Hand des ersten Fortsetzers der Chronik: *Nomina Coloniensium archiepiscoporum*, mit Nachträgen bis 1780 und vereinzelt historischen Notizen, auf drei Seiten. Dann reiht sich weiter eine *Ordinatio venerabilis domini Johannis abbatis Cistercii in visitatione monasterii Campensis anno 1483 in festo pentecostes* auf einer Seite vom Chronisten an; sie enthält Bestimmungen über die Conventsmesse. Die nun

folgenden drei Blätter enthalten Mönchs-Verzeichnisse von 1451—1504 vom Fortsetzer der Chronik; sie sind S. 377 u. ff. abgedruckt worden. Dann folgt ein lateinischer Gratulationsbrief des clevischen Kanzlers Gerhard van der Schüren an den Abt Heinrich von Calcar vom 18. October 1483, und ein zweiter, gleichfalls lateinischer Brief desselben vom 8. Juli 1484. Dieser Gerhard van der Schüren ist der bekannte Verfasser der von Troß edirten Chronik, und möglicher Weise verdanken wir seinem Einflusse die unter dem genannten Abte erfolgte Registrirung der Campener Urkundenschätze und die Anlegung eines Copiars. Gerhard van der Schüren ist zu Xanten gebürtig; er war kaiserlicher Notar und Kanzler der Herzöge Adolph I. und Johann I. von Cleve. Seine Chronik reicht bis zum Jahre 1478. Wahrscheinlich war der Campener Mönch Stephan van der Schüren, der 1469 in den Orden trat, 1483—1489 Cellerarius war und hierauf Prior wurde und im Jahre 1499 sich den juristischen Doctorhut erwarb, wie uns die Chronik (S. 350) berichtet, ein Bruder von ihm. Stephan van der Schüren starb als Beichtiger zu Gräfenenthal bei Goch im Jahre 1500; das Todesjahr Gerhard's ist nicht genau bekannt.

Weiter folgt auf einem angeklebten Querblatte: *Miraculum pulchrum de sanctis tribus regibus quorum corpora in Colonia requiescunt, das sich 1406 zu Tarent ereignete.* Hierauf folgt weiter der Anfang eines Glossars, das auf der einen vorhandenen Seite folgende Glossen enthält: *Stipulor teutonice aen die hant tasten off ghelauen. Galantena est teutonice Galentyn — Galactica est een Gansgekroys. — Succina een sult — Aprina beersueel — Salsa salss — Escanea est een ertschoy — Strenare teutonice Hantgyften off badenbroet gheuen — Strena badenbroet — Bystardus anis est een trapgans — Parix een mees. Sturnus sprae — Motula quexstert — Fulica een Hagelgans — Jactera een wedewail — Brasina piscis een breessem — Tenea luwe — Bulcus een boleek. morinus idem — Murena lamproy — Murenula prick — Squamiger schelwys — Gemma maris wytineck — Poligrunum vissraech — Annona Jaigulden off broetkoern vnus anni — Pedigale Quadrelbus Quadrifidum Pedux voetangel — Ignile is een vurghetouwe — Fugillare fugillus vurslaen — Pulpitum Analogium legium lectrum legitorium idem — Austeria vel austirus oersweet — Crineta swaerd — Dentina tantvleis — Inguen lyes — Torpeculum een hoenrekouwe — Cauca een kouwe —*

Tortuca een schildpedde — Torticapulum een hennepschuwels
Escarius et Cassidile een aessack — Fermentaria gruytbyer —
Catasta Mediastinus Caecck — Sigalum duert — Adorem spelt
— Palpo een plumenstrycker — Ascia een byl — Ascis een
stoenbyl — Erpyca Ryue — Presagium een voirbaken off voir-
teyken — Grandia een drup. vbi pluua cadit de domibus —
Palefridus et Gradarius. equi teutonice teldener — Cauterius
equus castratus — Vstrina cest Mola queerne — Pinsa troch —
Troclea wyndaess — Coelea wyndelsteen — Treuge bestant —
Granarium een koernhuys off spyker — Sedacium deechtroc —
Sedarium meelbudel — Jacencia een leystinck — Tornare drayen
off dresselen — Impetio aenspraecck — Infaustus onselich idem
infelix — Forestarius waltforster — Dentale nageltange — Den-
taria pro extrahendis dentibus. Dieses Glossar rührt vom Fort-
seger der Chronik her. Es schließen sich daran weiter: auf einem
Blatt von des Chronisten Hand: „Copia ordinationis domini abbatis
Cysterciensis de confessoribus et consiliariis iuratis“ vom 18. Mai
1483, und auf einem Blatte ein metrisches Verzeichniß der Abte von
Eiteaur, das bis 1475 reicht, ferner noch ein Blatt mit lateinischen
Versen, aus denen wir S. 329 in der Note verschiedene mittheilten.
Dann folgt eine Pergamenttafel, welche auf der ersten Seite die Stärke
der verschiedenen, Camp untergeordneten Klöster um das Jahr 1280
angibt, auf der zweiten und dritten Seite aber eine Generatio mona-
sterii Campensis primi Cysterciensis ordinis in Almaniam enthält,
welche bis 1485 reicht und den Chronisten zum Verfasser hat.

Nach Schluß der Chronik folgen von derselben Hand eine Locatio
litterarum et priuilegiorum de bonis et redditibus monasterii
Campensis vom Jahre 1483 und eine Locatio litterarum missiuarum
et commissionum et aliarum causarum atque negotiorum que
statum abbatum specialiter concernunt. Dann reihen sich weiter
von derselben Hand an: Computationes omnium officiorum mona-
sterii Campensis que inueniri poterant a^o. 1485, zusammen 6 Bl. um-
fassend. Hieran schließt sich das Bücher-Verzeichniß des Abtes Heinrich
von Calcar auf 3 Bl., das S. 369—376 seine Veröffentlichung ge-
funden hat. Weiter folgen noch 11 Bl. mit ausführlichen Nachwei-
sungen über die dem Kloster oder Orden verliehenen Ablässe. Zum
Schlusse findet sich eine Copie der Resignation des Abtes Heinrich von
Calcar auf 3 Bl. angereicht, nebst einem Berechnungszettel von der

Hand dieses Mannes aus dem Beginne des 16. Jahrhunderts, der für die Lösung der Frage: „Wer ist der Verfasser dieser Chronik?“, nicht unwesentlich ist. Dieser Zettel lautet:

Sciendum quod ego frater Henricus iam senior Abbas monasterii campensis per spontaneam resignationem propter senium et corporis debilitatem nunquam non habui officium siue administrationem in temporalibus. vnde pecunias colligere potui. nec alique emolumenta de talibus percepi sed officiales perceperunt.

Item tempore quo fui prior et supprior pro scribendis et emendandis libris in choro et alibi pro pergameno et aliis materialibus ad hoc requisitis procuravi ab amicis omnibus annis quibus supervixit wilhelmus scriptor monasterii XVI vel XVII flor. et duravit ad XVIII annos.

Item procuravi ad ornamenta ecclesie ultra Centum flor.

Item quasi per XVI annos quibus in regimine abbacie prefui de prouentibus meis scil. de propinis in visitationibus electionibus michi ratione expensarum datis. exposui de hiis que michi superhabundare poterant et que ab amicis procurare potui singulis annis pro necessitatibus et vtilitatibus monasterii ultra XL flor. vt patebit per partes si necessarie fuerit.

Item post resignationem meam pro releuatione grangie nostre Stromoers et solutione debitorum exposui in primis centum flor. ren. siue vsuales ad redemptionem vnus litere de centum flor. apud magistrum Johannem fabri tempore Johannis Zonsbeeck.

Item frater Wilhelmus Conuersus recepit centum flor. aur. ad solutionem debitorum. Item adhuc X flor.

Item centum flor. aur. apud magistrum Henricum Egger redemi.

Item exposui ultra centum flor. pro renouandis structuris etc.

Item idem frater Johannes Zonsbeeck adhuc recepit a seniore abbate valorem LXVI flor. ren. aureor. ad subsidium solutionis debitorum grangie Stromoers.

Item procuravi a fratre meo germano videlicet Gherardo van der heyden et vxore sua Eua van der Heyden relaxationem et quitantiam ducentorum flor. Ren. quos receperat monasterium nostrum Campense ab ipsis pro perpetuis pensionibus X flor. ipsis soluendis annuatim ex curtibus nostris se. Stroemoers et Haren. quos loco testamenti post mortem eorum remiserunt monasterio nostro.

Item Anno quingentesimo quum recessi a grangia Stromoers

reliqui in solario super portam circa XL maldra partim de tritico et partim de siligine ad subsidium redemptionis quinquaginta flor. aur. quibus obligabatur curtis illa Godefrido aenghen eynde parochiano in Replar. Et eodem tempore fuerunt prefata blada in satis caro foro.

Item anno 1501 comparata fuit vna grangia in der walack dicta then Rayen pro quadringentis flor. aur. boni ponderis de personalibus fratris Henrici Senioris abbatis tali desiderio ipsius. vt post obitum eius deseruiat pro necessariis infirmorum existentium in monasterio vel pro solutione debitorum monasterii.

Item eodem tempore redempta fuit vna litera periculose obligationis apud conuentum predicatorum in wesalia etiam de personalibus prefati Senioris abbatis et erat summa centum flor. aur. legitimi ponderis.

Die Handschrift auf diesem Zettel, die also von dem Abte Heinrich von der Heyden aus Calcar stammt, ist ganz genau dieselbe, welche wir in der Chronik von 1487 bis 1504 erblicken. Unzweifelhaft ist mithin der verdienstvolle Abt, der so viel für die Herbeischaffung der nothwendigen Schreib-Utensilien sich bemüht hat, der Fortsetzer der Chronik. Vom Jahre 1504 ab bis zum Schlusse wechselt die Handschrift noch sechs Mal und, wie es den Anschein hat, haben die jedesmaligen Aebte die Berichte über ihre Vorgänger eingetragen. Der Verfasser der Chronik bis zum Jahre 1487 ist gleichfalls in obiger Notiz genannt: es ist höchst wahrscheinlich der Schreiber und Notar Wilhelm de Reno, der gerade in dem Jahre starb, wo die Fortsetzung beginnt. Sein Nachfolger nennt ihn scriptor egregius, qui nulli illo tempore in arte sua secundus. Er war Cleriker und lebte in habitu fratris donati perpetuatus et professus semiconuersus. Der Fortsetzer der Chronik führt von ihm an, daß er mehrere Bücher geschrieben, vergißt bei der Anführung derselben, die Chronik zu erwähnen, wohl aus dem nahe liegenden Grunde, daß er sich selbst dann gleichfalls hätte erwähnen müssen. Ich bedauere es sehr schmerzlich, daß es mir trotz vielfacher Bemühung nicht gelungen ist, das Werk des Johann Ditmarus, der eine Historia Campensis im Jahre 1557 herausgegeben hat, zu Gesicht zu bekommen. Jedenfalls würden wir hier die sicherste Nachricht über die Autorschaft des Chronisten vorfinden. Jongelin in seinen Notitiis abbatiarum ordinis Cisterciensis erwähnt mit keinem Worte der Chronik und deren Verfasser, miewohl

ihm diese in Camp, wo er selbst eine Zeit lang verweilte, sicherlich bei Anfertigung seiner Notizen über dieses Kloster vorgelegen hat.

Unsere Gründe, dem Wilhelm de Reno die Autorschaft der Chronik zuzuschreiben, sind kurz folgende: Erstlich stimmt, wie wir hörten, die Lebenszeit dieses Mannes genau zu dem Schlusse der älteren Handschrift; zweitens wird gleich im Eingange erwähnt, daß die Chronik fortgeführt sei bis zum Jahre 1470, resp. 1482—83, wie mit anderer Dinte nachgetragen ist. Der Abt Heinrich von Calcar hebt in der mitgetheilten Rechnung hervor, daß der Schreiber Wilhelm ungefähr achtzehn Jahre lang für die nothwendigen Schreibmaterialien 16—17 Florin jährlich empfangen habe. Das stimmt wiederum mit der Dauer der Anfertigung der Chronik überein: 1470 wurde sie begonnen und bis 1487 fortgeführt, also genau achtzehn Jahre. Im Jahre 1482—83 war wohl das Werk vollendet, und die Daten von 1483—1487 sind spätere Nachträge vom Chronisten. Entscheidend ist jedoch dies: Das im Jahre 1486 durch den Notar und Donatbruder des Klosters Camp, Johann Buezelar, begonnene Copialbuch des Klosters hat vorn auf dem ersten Blatte eine von Wilhelm de Reno selbst vollzogene Copie der Bestallungs-Urkunde Johann Buezelar's zum kaiserlichen Notar vom Jahre 1485. Die Handschrift ist durchaus übereinstimmend mit derjenigen in der Chronik. Wir tragen deshalb kein Bedenken, in dem Wilhelm de Reno den Verfasser der Campener Chronik zu erblicken. Wir haben das Original ganz genau mit allen Verstößen wiedergegeben, nur die Chronologie haben wir inne gehalten.

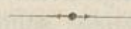
Schließlich noch einige Worte über die Lage von Camp selbst.

Der Geschichtsschreiber van Alpen schrieb im Jahre 1802 in seiner Geschichte des fränkischen Rheinufers: „Nahe bei Rheinberg prangt auf einer Anhöhe die schönste Abtei der Erde: die Abtei Camp, bekannt durch das blutige Treffen, welches 1760 die Franzosen den Preußen lieferten, wo die ersteren Sieger blieben.“ Merkwürdiger Weise schlug in demselben Jahre, wo van Alpen diese Worte schrieb, dem allerdings prächtigen und weit berühmten Kloster das letzte Stündlein. Am 6. August des genannten Jahres erschienen Commissarien der französischen Regierung und forderten die versammelten Mönche und Geistlichen auf, die Räume der Abtei in Gemäßheit des Decrets vom 18. Germinal des Jahres X der Republik zu verlassen. Zugleich legten sie alle Mobilien und Werthsachen, Urkunden und Register, so weit sie nicht Privat-Eigenthum oder der Kirche zum Gottesdienste

benötigt waren, unter Sequester. Schon am 10. August verließ der letzte Abt des Klosters, Bernhard Wiegels aus Uerdingen, seine herrliche Wohnung mit prachtvollem Garten und begab sich in seine Heimath, wo er am 21. Juli 1812 seine müden Augen schloß. Seit dem Jahre 1785 hatte er die Abtswürde bekleidet. Sein Vorgänger war Eugen Reinartz aus Haardt, von 1778—1784, dessen Vorgänger Dionysius Genger aus Königswinter, der Uebersetzer des Thomas von Kempen, von 1773—1778 gewesen. Nach dem in der Chronik zuletzt genannten Franz Daniels aus Grevenbroich, der von 1733—1749 als Abt fungirte, war noch Friedrich Brand aus Kempen, von 1749—1756, und Martin Fabritius aus Uerdingen, von 1757—1773, gefolgt. Bei der Aufhebung des Klosters zählte dasselbe noch 27 Capitulare.

Wer heut zu Tage diese so gerühmte Stätte der Pracht und der Herrlichkeit aufsucht, wird sich ziemlich stark enttäuscht finden, wenn er mit zu hohen Erwartungen hingeht. Es ist die Reise dorthin schon mit einigen Schwierigkeiten und Umständlichkeiten verknüpft, trotzdem der Ort von zwei Seiten her mit der Post zu erreichen ist. Für uns verwöhnte Erdenöhne ist heut zu Tage eine Reise mit der Post ohnehin eine dornenvolle Aufgabe, sie wird es vollends, wenn uns die postalische Einrichtung zwingt, die Nacht im ländlichen Gasthose zuzubringen, in einem Gasthose, der nur selten Gäste beherbergt und an Comfort und Einrichtung noch sehr primitive Formen zeigt. Auch selbst eine anstrengende Fußtour von Aldekert über Rheurdt hilft nicht über gewisse nächtliche Unbequemlichkeiten fort, die nur ein schweizer Arzt für durchaus gesundheitsfördernd erklären konnte. Aber immerhin ist es am lohnendsten, von hier aus mit Verzichtleistung auf die Fahrgelegenheit die Abtei aufzusuchen. Schon aus weiter Ferne winkt von einer mäßigen Anhöhe die schöne ehemalige Abteikirche mit ihren drei Thürmen im Renaissancestyl uns freundliches Willkommen entgegen. Eben so ist der Weg von Rheinberg aus in so fern nicht uninteressant, als er uns Gelegenheit bietet, die freilich schwer auffindbaren Spuren der Fossa Eugeniana, „der Mariengrft“, zu verfolgen, eines Canals, den 1626 die Statthalterin der Niederlande, Isabella Eugenia Clara, ausführen ließ. Die Reise von Geldern aus führt uns an der Herrlichkeit Frohnenbruch mit Hörstigen vorbei, wo einst, wie auf der Gränze Schottlands, heirathslustigen Seelen die Schwierigkeiten weggeräumt wurden, welche anderwärts ihrer Verbindung durch das Geseß entgegentraten.

Von der Abtei selbst sind jetzt nur noch spärliche Ueberreste vorhanden; eben so ist die einladende Eichenwaldung zur Seite des Berges nur noch ein schwacher Schimmer der alten Herrlichkeit. Die terrassenförmig abwärts an der Hügelwand sich hinziehenden Gärten lassen kaum uns glauben, daß hier die Mönche ein wahres Paradies mit den schönsten Orangerieen, dem herrlichsten Steinobst und den köstlichsten Trauben geschaffen haben können. Freilich vom Wein, den man hier kelterte, hieß es im Spottverse: *Vinum Campense non facit gaudia mensae*, — Campener Wein macht bei Tisch nur Pein. Was jetzt noch von der Abtei vorhanden, ist außer der Kirche das ehemalige Krankenhaus, das nunmehr zur Pfarrwohnung eingerichtet ist. Alles Uebrige ist verschwunden und vergessen, gleich dem Campener Wein. Erhalten hat sich dagegen außer der Chronik manches, das zur Aufhellung der Geschichte des Klosters dienen kann. So sind im Düsseldorfer Provincial-Archiv 1010 Urkunden, und darunter 903 aus der Zeit vor 1500 vorhanden, — ein Reichthum an Urkunden, wie kein zweites Kloster, dessen Schätze in Düsseldorf ruhen, ihn aufzuweisen hat. Außerdem gibt es zwei Copienbücher, von denen das eine, das wir bereits erwähnten, sehr werthvoll ist. Camp hat außerdem schon drei Geschichtsschreiber außer dem Chronisten gefunden: Ditmar, Jongelin und Michels. Die beiden letzteren sind übrigens dürftig genug, der erstere war uns bisher nicht zugänglich. Möge Herr Pfarrer van Meegen daher mit seinem Werke nicht länger zurückhalten!

Die Bibliothek des Abtes von Camp, Heinrich von der Heyden aus Calcar.

Mitgetheilt von **Dr. Neuffen** 1).

(Sequentes libros reliquit frater Henricus de kalkar Abbas Campensis in abbatia
quam sponte resignavit anno 1499 octava die mensis Aprilis.)

Concordantie magne. Impresse in papiro ligate in asseribus
(Holzeinband).

Biblia in duabus partibus. Impressa in papiro ligata in asse-
ribus.

Postille nycolai de lyra super pentatheucum et quosdam alios libros . . .
impresse et ligate.

1) Diese Notiz findet sich der Chronik des Klosters Camp beigeheftet und rührt aus dem Anfange des 16. Jahrhunderts. Sie ist in culturgeschichtlicher Beziehung werthvoll, und gewährt namentlich eine vortreffliche Ausbeute für die Geschichte der Incunabeln.

Der Abt Heinrich von der Heyden aus Calcar trat 1451 am Remigiusstage in Camp als Novize ein; 1482 erwarb er sich als Prior große Verdienste um die Bibliothek und um die Ordnung und Registrierung des Campener Archivs. Er selbst belehrt uns darüber auf einem von seiner Hand geschriebenen und noch erhaltenen Zettel: „Item tempore quo fui prior et supprior pro scribendis et emendandis libris in choro et alibi pro pergameni et aliis materialibus ad hoc requisitis procuravi ab amicis omnibus annis quibus supervixit Wilhelmus scriptor monasterii xvi vel xvii flor. et duravit ad xviii annos.“ Im Jahre 1483 am 5. October wurde er zum Abte gewählt, aber erst im folgenden auf Petri Stuhlfeier vom kölnischen General-Bicar und Bischof von Cyrene, Johann, benedicirt; 1499 am 12. April legte er wegen seiner körperlichen Schwäche die Würde feierlich nieder. Er starb kurz nach 1504. Im Jahre 1467, wo Heinrich von der Heyden Supprior war, wurde er zur Reformation des Klosters nach Altenberg geschickt. Er versah dort bis zum Ostersfeste des nächstfolgenden Jahres die Stelle eines Priors und kehrte darauf nach Camp zurück. Ueber den in der Note erwähnten Schreiber Wilhelm enthält die Campener Chronik in einem Zusatze von der Hand dieses Abtes sub anno 1469 das Nähere.

- Moralisationes super bibliam. Incipit Cum iam per opacam . . .
impresso in papiro et ligate.
- In eodem aureum biblie reportorium. Incipit Religiosis et honestis.
Ecclesiastica hystoria. impressa in papiro et ligata in asseribus.
- In eodem. Conflictus inter christum et belial. Incipit uniuersis
christifidelibus.
- Glosa psalterii dicta Collectorium florum sanctorum. scripta in papiro
et ligata.
- Ambrosius super Lucam cum Omeliis sancti Gregorii et origenis
impressi in papiro et ligati.
- Gesta Romanorum moralizata. Et vita s. patrum impressa in papiro
et ligata.
- Liber de consolationibus sacre theologie impressa in papiro. Incipit
Quecunque scripta sunt.
- Sermones discipuli de tempore scripti in papiro et ligati. Incipiunt
Ecce rex tuus.
- Secunda pars istorum sermonum. Incipit Facite vobis amicos. ligata.
- Hystoria iherosolimitana et Constantinopolitana. Item Regula sancti
Ieronimi cum hystoria sancti Albani. Alanus de laude virginum.
Impressa in papiro et ligata¹⁾.
- Johannes nyder de lepra morali.
- Manuale confessorum Johannis nyder. } Impressum in papiro et
Dispositorium moriendi eiusdem. } ligatum.

1) Die Chronik von Camp theilt über Alanus eine Notiz mit, die mit den über den Philosophen und Theologen Alanus ab Infulis bekanten Daten nicht ganz übereinstimmt. Wir lassen sie hier folgen:

„Anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo quarto obiit recolende memorie magister Alanus natione Almanus doctor famosissimus, qui despecto seculo ignotus et in peregrino habitu veniens in Cistercium ad humilem sui instantiam, ad habitum conversorum receptus, humilia et laboriosa officia multo tempore fecit. Tandem in quadam disputatione periculosa contra hereticos se manifestavit, et in sancte humilitatis et religionis profectu consummatus in brevi explevit tempora multa, sepultus quoque ob reverentiam sui in alto sarcophago in ambitu Cysterciensi ad introitum ecclesie, cum subiecto epitaphio etc.“

In der Ausgabe der Werke des Alanus von de Bish (Antwerpen, 1654) fehlt diese Schrift; sie wird auch in der Vorrede nicht unter den Werken des Alanus angeführt. Auch in Achbach's Kirchenlexicon findet sich diese Schrift nicht mit angeführt oder erwähnt.

Crisostomus super Job, Manuale confessorum, Dispositorium moriendi Johannis nyder, Matheus de Cracouia de arte moriendi, De visione tondali.

Ieronimus contra Helvidium de virginitate. Item epistola eiusdem ad Pammachum. Epistola eiusdem ad Paulinum. Augustinus de caritate, de fuga mulierum, de continentia, de contemptu mundi, de communi vita clericorum.

Thomas de modo confitendi et puritate conscientie. Thomas de beatudine eternitatis.

Sermones Paratus sum iudicare vivos et mortuos. Scripti in papiro et ligati.

Thomas de beatudine eternitatis, de divinis nominibus, de periculis que possunt contingere circa sacramentum eucaristie etc. cum aliis diversis tractatibus impressis in papiro et ligatis in asseriibus cum nigro corio.

Omelie domini Cesarii de valle sancti Petri in Heisterbaco de tempore et de sanctis per annum. Scripte in papiro et ligate. Incipiunt Dilecto patri.

Omelie sanctorum doctorum cum quibusdam Sermonibus tam de tempore quam de sanctis per circulum anni. Impresse in papiro et ligate.

Johannes Gerson super magnificat scriptum in papiro et ligatum.

Scala celi in qua continentur diuersa exempla. scripta in papiro et ligata.

Tractatus domini Anthonii florentini episcopi de directione simplicium confessorum. In eodem Pius papa ad regem Turcorum. Impressus et ligatus.

Tractatus Johannis nyder de reformatione Religiosorum. scriptus in papiro et ligatus.

Gesta Romanorum et philosophorum. De Regimine principum et prelatorum, Fulgentius Tractatus de oculo morali. Esopus. Francisci petrarche de duobus amantibus. Eneas siluius de duobus amantibus. Scripta in papiro et ligata.

Exhortatorius in papiro scriptus.

Remissorii prima pars que incipit Per vtilem proficiendi. Scriptum in papiro et ligatum.

Remissorii secunda pars. Incipit Jactantia. Scriptum in papiro et ligatum.

- Sermones dicti Synec super epistolas euangelia per hiemem qui incipiunt. Nunc prior est nostra salus scripti in papiro et ligati. Sermones de Sanctis qui incipiunt Cras erit vobis salus. scripti in papiro et ligati.
- Ostensorium in quo continentur sermones cum diuersis collectis. Scriptum in papiro et ligatum.
- Compilerium in quo continentur diuersa Collecta. scriptum in papiro et ligatum. Incipit Colligite que superauerunt fragmenta. Liber qui dicitur flores sermonum per ordinem alphabeti. scriptus in papiro et ligatus. Incipit Duplex est abstinencia.
- Innocentius papa de miseria humane conditionis. In pergamento scriptus et ligatus.
- Liber metaphoralis fulgentii de ymaginibus virtutum, item in eodem Senecae declamationes moralizate, Problemata aristotilis moralizata, Moralitates de diuersis secundum ordinem alphabeti. Scriptum in pergamento et ligatum.
- Collecta quedam de virtutibus. scripta in papiro et ligata. Incipiunt Salutarem theologicæ veritatis.
- Libellus de Regimine rusticorum cum aliis tractatulis. scriptus in papiro et ligatus.
- Meditationes sancti Bernardi et Speculum peccatorum in paruo libello in papiro.
- Compendium Theologicæ veritatis in pergamento in parua forma. Summa viciorum in parua forma et in papiro.
- Tractatus de sacramentis in papiro. Incipit Iste liber diuiditur in quinque.
- Epistola cuiusdam Carthusiensis in pergamento. Incipit Dilectissimo nostro in christo nepoti. In eodem meditationes sancti Bernardi. Item Tractatus de conuersione etc.
- Tractatus de complexionibus. In papiro scriptus et ligatus. In eodem continentur Speculum amatorum mundi. Pharetra Nycolai de lyra contra Judeos et plura alia. Epistola Samuelis Judei ad Rabbi ysaac de aduentu christi. Gesta Romanorum moralizata. De naturis animalium.
- Appologeticus sancti Bernardi in paruo libello.
- Legende plurimorum sanctorum abbreviate in papiro.
- Libellus de Reuelationibus sanctorum birgitte et mechtildis in papiro.
- Vita ihesu christi. Impressa in papiro. Incipit fundamentum aliud.

Item in eodem Quatuor nouissima.

Vita ihesu christi scripta in papiro. cuius prologus incipit. Inter alia virtutum et laudum preconia.

Liber spiritualis deuotionis. Ex reuelationibus recolende memorie mechtildis in papiro scriptus.

Preceptorium Johannis nyder impressum in papiro. In eodem Summa Anthonini pro simplicibus confessoribus.

Preceptorium Johannis nyder impressum in papiro et ligatum in asseribus.

In eodem Albertus magnus de laudibus beate virginis. Incipit Clara est.

Adaptationes Sermonum in pergameno Incipiunt. Duplex est abstinentia. In eodem Innocentius de officio misse.

Tractatus de decem preceptis in papiro qui incipit. Audi israel. Quartus liber dyalogorum Gregorii. Innocentius papa. De vilitate humane conditionis. Elucidarius per modum dyalogi. Item Tractatus contra Judeos per modum dyalogi.

Lectura magistri Conradi super capitulum de summa trinitate et fide catholica. scripta in papiro et ligata. Item ibidem speculum sacerdotum. De sacramentis. Item de septem horis canonicis. Item Continuationes super canonor. (?) Item alii diuersi Tractatus notabiles.

Tabula Juris Johannis Erphordensis. Et est pulcher liber scriptus in pergameno et ligatus. Cuius prologus incipit Quum vt XII qui in deuotissimam.

Item liber quidam scriptus in pergameno et pretitulatus Jura communia et deficit principium deriuationibus.

Braxilogus Johannis de mera de significationibus et diuinationibus vocabulorum scriptus in papiro.

Item vocabularius parvus in papiro qui incipit Abba interpretare pater.

Item vocabularius in papiro qui incipit Ex quo in grammatica positiua.

Item vocabularius scriptus in papiro qui incipit Abba syrum nomen.

Item vocabularius bible scriptus in pergameno et ligatus. Incipit Desiderii mei.

Decretales antiqui qui incipiunt Juste iudicate. in pergameno absque ligatura.

- Summula Raymundi in papiro. Ibidem super euangelia diuturnalia
Expositio musica Johannis etc. et non est magni valoris.
- Summa magistri Guidonis de arte dictandi in pergameno. Dupliciter.
- Casus Bernardi super quinque libros decretalium. scripti in pergamen-
o et ligati.
- Opus bonum cum exemplis ad omnem materiam predicandi scriptum
in pergameno et ligatum. Item in eodem Tractatus de exer-
citatione ad amandum deum. Orationes et quedam dicta Ance-
lini. Item quidam tractatus Bernardi. Innocentius de miseria
humane conditionis.
- Item diuersi libri aristotilis cum Commentariis.
- Ordo Iudiciarius magistri tancreti. Scriptus in pergameno et ligatus.
- Alphabetum quoddam iuris. In pergameno.
- Summa Juris in pergameno et ligata.
- Summa Raymundi. In pergameno scripta et ligata.
- Summa Juris. Questiones casuales in pergameno.
- Questiones super quatuor libros summarum. Scripte in pergameno
et ligate.
- Liber sextus decretalium. cum gloza Johannis monachi scriptus in
pergameno et ligatus.
- Commentum fratris Petri super summas. Scriptum in pergameno
et ligatum.
- Summa de virtutibus in pergameno et est parvus libellus.
- Liber qui incipit Loyca est scientia romanis in pergameno. Item
in eodem liber de spera, Algorisimis et Compositio quadrantium.
- Compotus cyrometralis.
- Compotus Gordiani in pergameno ligatus. Compotus manualis Aniani.
- Item de erroribus et perfidia bohemorum. In papiro.
- Boetius de consolatione philosophie. In papiro. Item Boetius de
consolatione in pergameno.
- Boetius de consolatione philosophie translatus in Almanicum in pa-
piro. (Doch wohl nicht die Uebersetzung von Notker?)
- Boetius de disciplina scolarum in papiro. In eodem Summula Ray-
mundi.
- Abbreuiatio Auicene super libros de animalibus Aristotilis scriptus
in pergameno et ligatus.
- Liber de medicinis qui incipit vita brevis ars vero longa. In perga-
meno et ligatus.

- Liber de medicinis qui dicitur viaticus et incipit Quoniam quidem
vt in rethoricis.
- Sermones Jacobi Voraginis de tempore per totum annum. Impressi
in papiro.
- Sermones Jacobi Voraginis de sanctis. Impressi in papiro. concessi
fuerunt pastori in Bercka.
- Sermones magistri Alberti ordinis predicatorum de tempore et de
sanctis Impressi.
- Chronica de diuersis. scripta in papiro. Incipit Jhesus Christus
filius dei.
- Fasciulus temporum. Impressus in papiro in magna forma.
- Fasciulus temporum. Impressus in papiro in minori forma.
- Expositio euangeliorum ab aduentu domini vsque post pascha. In
papiro et incipit Venite ascendamus.
- Pharetrum contra Judeos. Incipit. In disputatione contra Judeos.
- Liber scintillarius. Incipit. Dominus dicit in euangelio.
- Regula sancte Brigitte in papiro scripta.
- Liber theutonicalis rigmicus (!) de obsidione opidi Nussiensis 1474.
Impressus in papiro.
- Sermones in { Receptionibus nouiciorum.
Exequiis defunctorum.
Electionibus prelatorum.
Visitationibus monasteriorum.
- Tractatus domini Anthonini episcopi florentini de instructione sim-
plicium confessorum. Impressus in papiro.
- Flores poetarum. Impressi in papiro.
- Tractatus de penitentia scriptus in papiro. Incipit Questiones ac casus.
- Tractatus Johannis nyder de morali lepra. Impressus in papiro.
Item in eodem Tractatus de contractibus mercatorum.
- Stella clericorum cum diuersis tractatibus in papiro scripta.
- Manuale Confessorum Johannis Nyder. Impressum in papiro.
- Magister Henricus de Hassia super Prologum galeatum. Idem super
prologum de Pentatheuco et alia diuersa scripta in papiro.
- Scripta magistri Gherardi groet contra focaristas. Item ibidem Ser-
mones beati Bernardi attitulati Gybuyno. Regula Jeronimi scripta
in papiro.
- Areage Rodolphini cum quibusdam sermonibus in papiro incipit
Glorifico deum. Item ibidem Seneca de Remediis fortune.

Auctoritates librorum aristotilis. Incipit Cum omnem nostrum appetitum.

Item in eodem Anianus qui incipit Rustica deflenti. Scriptus in papiro.

Sermones de tempore et de sanctis in papiro. Incipiunt Cum appropinquasset.

Postille Quadragesimales in papiro. Incipiunt magister volumus a te signatum.

Sermones in pergameno. Incipiunt Cum ieiunatis.

Secreta secretorum et de regimine principum et dominorum. Incipiunt Domino suo excellentissimo.

Sermones parati in papiro.

Auctoritates sanctorum diverse in papiro.

Sermones Socci excerpti.

Verzeichnisse der Ordensgeistlichen im Kloster Camp.

(1450—1500.)

I. Nomina et tempus ingressus noviciorum ad cellam noviciorum et annus probationis in monasterio Campensi ab anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo et iubileo.

Henricus de Kalkar	1451	Remigii episcopi.	
Johannes de Assindia	1452	purificationis.	
Udo boes de Doesborch	1452	Georgii martiris.	
Godefridus de Nouimagio	1452	Stephani pape.	
Henricus de veteri ecclesia	1453	} in vig. mathei.	
Henricus de Kellen	1453		
Paulus de Suchtelen.	1454	} in profesto panthaleonis.	
Johannes de goch.	1454		
Johannes de doesborch	1455	} Scolastice.	
Theodericus Aldenzoel.	1455		
Johannes Nyephusen	1456	Petronille.	
Jacobus boil	1457	primi et feliciani.	
Sanderus Eyl	1457	} katherine.	
Rodolphus de Nouimagio	1457		
Henricus Dass	1458	xi. aprilis.	
Johannes de fine.	1459	Symonis et Jude.	
Ludolphus de noua ecclesia	1460	} xi. mil. virginum.	
Theodericus de Rees	1460		
Henricus de Orsoy	1464	katherine.	
Arnoldus de Wesalia	1465	vrhani.	
Johannes Halman	1465	luce euangeliste.	
Henricus de Rees	1468	Scolastice.	
Theodericus Wesalie	1468	Gordiani et epymachi.	
Engelbertus de colonia	1469	} petri ad cathedram.	
Stephanus van der schuren.	1469		
Jacobus de gelria	1470	in crastino seruacii.	
Henricus de gelria	1471	} in profesto fabiani et se-	
Johannes de zonsbeeck	1471		bastiani.
Theodericus de zonsbeeck	1471		
Johannes de Genpp	1473	bartholomei.	
Conradus de Colonia	1474	} iii. die Junii.	
Johannes de Arsen.	1474		
Johannes de xanctis.	1475	in profesto bernardi.	
Hermannus de colonia	1476	ultima Januarii.	
Henricus de colonia	1476	} Nycolai.	
Wylhelmus de Wesalia	1476		

Bartholomeus kempis	1478	in vigilia Andree.		
Hermannus	}	de Kalkar		
Johannes			1484	in crastino petri et pauli.
Henricus	}		
Henricus xanctis			1484	3 ^a die post thome apostoli.
Ghysbertus wesalie				
Mathias suchtele				
Petrus Arsen	1485	Johannis baptiste.		
Johannes de huls	1486	in profesto purificationis.		
Anthonius bemel	}		
Arnoldus de wesalia			1486	in festo Seruacii.
Gherlacus Zonsbeck	1486	in crastino Johannis bapt.		
Wesselius xanctis	1486	Quatuor coronatorum.		
Jacobus de bercka	1487	3 ^o die post vrbani.		
Hermannus Zonsbeeck	1489	visitationis marie.		
Godefridus de veteri ecclesia	1490	in profesto sancti Georgii.		
Wilhelmus de Kalkar	}		
Johannes de Kalkar			1490	in profesto sancti Urbani.
Theodericus de nouimagio	1491	in festo sancti petri episc.		
Bernardus de Ruremonde	}		
Johannes Dam de Kalkar			1494	in crastino sancti Valentini, martiris.
Wilhelmus de Zonsbeeck	}		
Christianus de Colonia			1495	XXI ^o die Maii.
Tylmannus Schuyrken				
Henricus de Orsoy				
Wilhelmus de Ruremonda				
Johannes de Ereklens	1495	4 ^a die Junii.		
Fredericus de Moerse	1495	in crastino Prothi et Jacineti.		
Johannes aarl de Zonsbeeck	1495	in profesto Damasi pape.		
Gosvinus de wesalia	}		
Wylhelmus de nouimagio			1496	in profesto sancti petri ad vincula.
Remboldus van der kuylen	1496	in festo Bartholomei apostoli.		
Gherlacus de Wesalia	1497	in festo Johannis et pauli.		
Henricus dam de kalkar	}		
Georgius de Assyndia			1501	in vigilia nativitatis domini.
Gerardus de kempis				

II. Nomina monachorum defunctorum in monasterio Campensi ab anno domini 1450.

Johannes de goch confessor in valle comitis	1450
Ludolphus stralen confessor in monte principum	1451
Arnoldus de Lyn obiit in buttenbroeck	1451
Symon de colonia. Jubilarius	1451
Dominus Henricus Nyephusen abbas	1452
Wilhelmus de gelria confessor in Ruremonda	1452

Marcilius de Wachtendonck.....	1453
Jubilarius dominus Johannes de goch senior quondam abbas	1453
Jubilarius Gerardus de Nussya quondam prior	1454
Johannes wel quondam sacrista	1454
Arnoldus de grauia confessor in traiecto	1458
Reynerus doesborch confessor in Dusseren.....	1458
Borchardus steck quondam cellerarius	1459
Wilhelmus de grauia confessor in Dusseren.....	1461
Radolphus de wesalia confessor in valle marie	1462
Wvanus schynck de elivis	1463
Everardus de gelria quondam cellerarius	1463
Theodericus cost de Rees	1463
Regherus de grauia confessor in traiecto.....	1464
Henricus Duysborch confessor in Ruremonda	1466
Theodericus oldenzel confessor in Eppinchoven.....	1467
Henricus Spede confessor in Welveren	1468
Gempertus de goch confessor in Sarne	1468
Ghysbertus Hamer confessor in Eppinchoven.....	1470
Jubilarius Henricus cognomine Judeus confessor in lewenhorst.....	1470
Goswinus bairl quondam bursarius.....	1472
Gerardus leye de Rees confessor in Hoenepel.....	1473
Wylhelmus de Rees bursarius	1473
Hermannus kempis prius prior in buttenbroeck	1473
Jubilarius Johannes de Gelria de Zibekeloe.....	1474
Sanderus de eyl confessor in Dusseren	1476
Gherardus de wel.....	1477
Conradus de goch supprior prius in bottenbroeck	1478
Arnoldus de goch confessor in valle comitis	1479
Theodericus de zonsbeeck cellerarius	1479
Henricus de Bercka quondam prior	1481
Henricus dairt quondam cantor.....	1481
Johannes de Tyela.....	1482
Henricus dass de colonia	1482
Johannes oever de xanctis	1483
Johannes nyephusen cellerarius et pastor in Bercka	1483
Johannes de Assyndia vinitor.....	1483
Henricus de orsoy	1483
Petrus de goch quondam prior	1483
Radolphus confessor in Eppinchoven.....	1483
Dominus Henricus de Ray Abbas campensis. Jubilarius..	1483
Jordanus confessor in Sarne	1483 ¹⁾
Jacobus boil grangiarius in Gumbretzhem	1484

1) Item anno 1483 fuit pestilencia et etiam sequenti anno.

Michael de venray quondam cellerarius. confessor in traiecto	1484
Paulus de suchtelen sacrista	1484
Henricus de kellen	1484
Rodolphus doesborch quondam prior	1484
Jubilarius Theodericus Dunen grangiarius in Stromoerse	1485
Gerardus de bercka grangiarius in Eversael, Jubilarius	1485
Johannes Doesborch senior	1485
Mathias baerl quondam portarius, Jubilarius	1486
Johannes Halman bursarius obiit in Ouwenhem	1489
Johannes de Colonia granarius in Berth, Jubilarius	1489
Johannes de assindia alias de doesborch	1491
Theodericus de Zonsbeeck confessor in Traiecto	1493
Wilhelmus de Wesalia grangiarius in Gumbretzhem	1493
Conradus Hamer de Colonia confessor in Sledenhorst	1494
Henricus Cluyt rector capelle in Bercka	1494
Ghysbertus de wesalia confessor in lewenhorst	1494
Johannes palyck de Goch confessor in Welueren	1494
Bartholomeus de kempis confessor in Eppinchoven	1494
Johannes de Arsen confessor ad sanctum Seruacium in traiecto	1498
Dominus Euerardus de monte quondam abbas in lapide sancti michaelis, obiit confessor in Honepa	1498
Johannes de fine de xanctis confessor in valle comitis	1499
Rodolphus de nouimagio quondam confessor in Welueren	1499
Mathias de suchtelen sacrista	1499
Borchardus de bercka confessor in Bennynchusen	1500
Stephanus van der schuren doctor in iure canonico quondam prior, obiit confessor in valle comitis	1500
Udo boes confessor in valle sancte marie	1500
Jacobus de Zonsbeeck quondam grangiarius et bursarius, Jubilarius	1501
Theodericus de Rees confessor in monte principum	1501
Hermannus kraen de Colonia confessor in Honepa	1502
Henricus de veteri ecclesia quondam supprior et postea per XX annos pastor ecclesie nostre Berckensis et ibidem sepultus. Qui scripsit quinque integra missalia et alia diuersa et fuit Jubilarius	1503
Dominus Theodericus de wesalia abbas Campensis	1503
Dominus Engelbertus de Colonia abbas Campensis	1504
Gerardus erclens confessor in Ruremunda, Jubilarius	1504
Johannes de Reklynchusen prior et Jubilarius	1504

III. Nomina conuersorum defunctorum ab anno domini 1450.

Theodericus lyns	1451
Svederus balderick	1452
Gerardus magister in curia porcorum	1453
Gerardus van der geest coquinarius	1457
Theodericus naber magister in pistrino	1458

Johannes de Doesborch lapicida	1465
Henricus de orsoy magister in euerzael	1467
Goswinus onbesyen	1467
Wylhelmus de bairl vinitor	1468
Swederus de venray	1473
Henricus gamerslach sartor	1474
Gerardus lueff magister in sutrino	1475
Johannes Hartevelt	1479
Petrus dairman	1480
Jacobus doern	1484
Wilhelmus de Reno semiconuersus, scriptor	1487
Reynerus de gennp sutor	1488
Baldinus de batenborch quondam magister hospitum	1493
Nyeolaus de Haren sutor	1493
Stephanus de Embrica magister in curia porcorum	1494
Ludolphus Sutor	1498
Petrus Bull quondam coquinarius	1502
Theodericus Holtsteeg coquinarius infirmorum	1504

**IV. Nomina et tempus receptionis et noniciatus conuersorum
ab anno domini 1450.**

Goswinus clabder	1453	} in profesto Gregorii.
Petrus Bull	1453	
Johannes Hertevelt	1454	
Nyeolaus de Haren	1478	in festo lucie.
Jacobus Doern	1480	
Wilhelmus teikenmeister	1485	Thome apostoli.
Henricus opter Huenen	1486	} inuentionis sancte crucis.
Theodericus Holtsteghen	1486	
Reynerus de gennp	1486	Agapiti martiris.
Petrus achter kirchoff } Albertus Eesserden }	1487	petri ad cathedram.
Ludolphus Schuemekel	1489	Agapiti martiris.
Henricus boss de clivis	1491	petri ad cathedram. exiit ¹⁾ .
Stephanus de embrica professus primo in zyrixzee a ^o . 83, postea professus fuit in Campo 1491 Johannis ante portam latinam.		
Theodericus Naber frater donatus expleto anno probationis professus est in Capitulo tria vota scribalia (?) anno domini 1492 quarta die Junii. Semi- conuersus.		
Hupertus de Embrica 1493 vincencii martiris.		
Jacobus expleto anno probationis professus est in Capitulo monachorum tria vota scribalia (?) anno domini 1495 XIX. die februarii. semiconuersus.		

1) Der Name ist später, wahrscheinlich beim Austritt, wieder ausgestrichen worden.

Diese Verzeichnisse von Ordensgeistlichen des Campener Klosters beweisen, daß die Anzahl der Mönche im 15. Jahrhundert eine sehr erhebliche war; denn durch Vergleich der Novizen und der während eines Decenniums Verstorbenen dürfte die Zahl von 50—60 wohl nicht zu hoch gegriffen sein. Ein Theil derselben war freilich in den zahlreichen, von Camp abhängigen Nonnenklöstern als Beichtiger thätig. Um 1280 war die Zahl, namentlich der Convers- oder Laienbrüder, weit ansehnlicher; denn nach einer gleichzeitigen Notiz waren damals 72 Mönche und eben so viele Conversbrüder in Camp. In Walfenried (Braunschweig) waren damals sogar 180 Converse.